

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ORGANİK TARIM ve GIDA PİYASALARI ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. Süleyman İLHAN

HAZIRLAYAN
Zübeyde DEVECİ

ELAZIĞ-2014

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

ORGANİK TARIM ve GIDA PİYASALARI ÜZERİNE
SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç.Dr. Süleyman İLHAN

HAZIRLAYAN
Zübeyde DEVECİ

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Zahir KIZMAZ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Organik Tarım ve Gıda Piyasaları Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

Zübeyde Deveci

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyometri Bilim Dalı

Elazığ – 2014, Sayfa: VII+84

Nüfusun giderek artması ve üretilen besin maddelerinin artan nüfusun beslenme ihtiyacını karşılayamaması sonucu küresel şirketler tarafından GDO'lu ürünler üretilmeye başlanmıştır. Ancak kısa sürede daha çok ürün elde etmeye dayalı olan bu sistem beslenme konusunda çözüm üretmiş fakat toprağı ve insanları kendilerine bağımlı hale getirmiştir.

Eğitim seviyesinin yükselmesi ile birlikte GDO'lu ürünlerin insan sağlığına zararları konusunda bilinçlenme artmakta böylece organik ürünlere yönelmede artış yaşanmaktadır. Bu çalışmada toplumu organik tarıma götüren süreçler üzerinde durulmuş ve toplumu doğal ürün kullanmaya yönelten etmenler açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda küreselleşmenin etkisi ile ortaya çıkan organik tarım piyasasının toplumdaki yeri incelenmiş organik tarım ve organik gıda piyasalarının konumu üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tarım, organik tarım, organik tarım toplumu, GDO, GDO ve toplum

ABSTRACT

Post Graduate Thesis

A Sociological Research on Organical Agriculture and Nourishment Markets

Zübeyde DEVECİ

University of Firat

Institute of Social Sciences

Department of Sociology

Science of Sociometry

Elazığ – 2014, Page: VII+84

The global companies have start producing products with GDO as result of not being able to fulfill the need of nourishment of gradually increasing population. However, this system – which is depending on gaining more crops within shorter period- has produced solutions about nourishment but at the same time it rendered soil and people more addictive to themselves.

While educational level rising, awareness also increased about harms of products with GDO to human health so that heading towards organic products has increased too. Within this study tried to explain the factors which are heading society towards using organic products and put emphasis on processes which are taking the societies to organical agriculture. In this respect had put emphasis on status of organical agriculture and organical nourishment markets and analysed the place of organical agriculture - which emerged with influence of globalisation- in society.

Key Words: Agriculture ,Organical agriculture, Society of organical agriculture, GDO, GDO and the society.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLolar LİSTESİ	V
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYOLOJİK AÇIDAN TARIM VE GDO'LU ÜRÜNLERİN TOPLUMA ETKİSİ	5
1.1. Tarımın Toplum Yaşamındaki Yeri	5
1.2. Kapitalistleşme, Endüstrileşme ve Küreselleşmenin Tarıma Etkisi	9
1.3. Biyoteknoloji, GDO' lu Ürünler ve Toplum.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. ORGANİK TARIM VE ORGANİK TARIM PİYASALARI	30
2.1. Organik Tarım.....	30
2.2. Organik Tarıma Dönüşte GDO'lu Ürünlerin Rolü: Toplumsal ve Ekolojik Riskler	33
2.3. Organik Gıda Tüketimi	40
2.4. Organik Gıda Piyasaları	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRKİYE'DE ORGANİK TARIM VE GIDA GÜVENLİĞİ	55
3.1. Türkiye' de Tarıma Genel Bir Bakış.....	55
3.2. Türkiye' de GDO' lu Ürünler	59
3.3. Türkiye'de Gıda Güvenliği ve Yasal Düzenlemeler.....	60
SONUÇ VE ÖNERİLER	74
KAYNAKLAR	77
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Hormonlu ürün ile GDO' lu ürünün karşılaştırılması.....	23
Tablo 2. Dünyadaki En Büyük Organik Ekim Alanına Sahip İlk on Ülke	50
Tablo 3. Organik Tarım Yapan Çiftçi Sayısı En Yüksek Olan İlk On Ülke.....	51
Tablo 4. Türkiye Tarım Piyasalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri.....	53

ÖNSÖZ

Bu çalışmada organik tarım ve organik gıda piyasaları ele alınmaktadır. Ancak organik tarım disiplinler arası olması nedeniyle üzerinde yıllarca çalışmayı gerektirecek kapsamdadır. Günümüzde küreselleşme olgusu birçok alanda olduğu gibi tarım sektörünü de yeniden şekillendirmektedir. Bu yeni süreçte kimin, neyi, ne zaman ve ne kadar üretmesi gerektiği ülkelerin iç sorunu olmasının ötesinde bir anlam taşımaktadır. Tarımın gittikçe endüstriyel bir üretim sahası haline geldiğini ve tarımsal ürünlerin, üretim- dağıtım- tüketim ilişkilerinden oluşan zincirin kökten değiştiğini söylemek mümkündür. Bu küresel değişim ülkemiz tarımında da etkili olmaktadır.

Dünya da tarım sektöründe çalışmalar giderek artmakta daha doğal ürünler üretme ve tüketme konusunda toplum bilinçlenmektedir. Bu bağlamda Türkiye'nin de tarım sektöründe kaynaklarını doğru kullanan ve kendine yetebilen bir ülke olma sıfatını yeniden inşa etmesi ve Türk toplumunun bir yandan doğal kaynakların korunmasına diğer yandan sağlıklı bir birey olmaya karşı duyarlı ve emek verebilen bir toplum olmayı istemesi çok önemlidir.

Bu tezin amacı toplumun neden GDO' ya ihtiyaç duyduğu, organik gıdaya neden yöneldiği ve toplumu buna götüren süreçleri açıklığa kavuşturmadır.

Toplumumuz için çok önemli olan bu konuda çalışma yapmamda benden desteğini esirgemeyen sevgili aileme, fikirlerini benden esirgemeyen, çalışmalarına yön katan, desteğini esirgemeyen sevgili danışmanım Doç. Dr. Süleyman İlhan'a teşekkür ederim.

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FAO	: Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü
GATT	: Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
IMF	: Uluslararası Para Fonu
OTP	: Ortak Tarım Politikası
SPS	: Gıda Güvenliği ve Bitki Hayvan Sağlığı Anlaşması
TBT	: Ticaretin Önünde ki Teknik Engeller Anlaşması
TRIPS	: Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü
FOAM	: Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonu

GİRİŞ

İnsanlar, tarımla uğraşmaya başladığı andan itibaren bir takım tekniklerle doğaya müdahale etmekte, toprağı tohumu bir anlamda kendi amaçlarına göre yönlendirmekte ve geliştirmektedir. Bugün bu müdahale gelişmiş teknolojinin tarım sektörüne girişiyle en ileri seviyeye ulaşmıştır.

Değişen dünya şartları artan nüfus oranları toprakla insan arasındaki dengeyi de değiştirmektedir. Nüfusun geometrik (2, 4, 8, 16 ..) , tarımsal üretimin de aritmetik (1, 2, 3, 4 ..) seriyle arttığı dünyada Malthus, işlerin bir yerde tıkanacağını söylemişti. Ancak yeşil devrim, teknoloji, zirai ilaçlar ve modern tarım yöntemleri, son asırda Malthus'un bu düşüncesini daha farklı değerlendirmeye neden olmuştur. Fakat bugün insanlar Malthus' un söylediklerine daha fazla dikkat çekmektedirler. 7 milyarı aşan dünya nüfusu, hızla azalan tarımsal alanlar, artan gıda fiyatları, küresel ısınma, karbon salınımı ve GDO' ya rağmen son sınırlarına varan bir gıda verimliliği söz konusudur (Aysu,2008:34).

Diğer yandan, hem dünyanın güçlü devletlerinin tohumları ellerinde tutarak diğer ülkeleri kendilerine bağımlı hale getirmesi hem zirai ilaçlar ve gübrelerle toprağın yıpranması yıllar geçtikçe sağlıklı ürün elde etmeyi zorlaştırmaktadır.

Günümüzde dünya nüfusunun çoğu şehirlerde yaşamaktadır. 2008 yılından beri dünya nüfusunun yarısından fazlası şehirlerde ikamet etmektedir. Sadece ekonomisiyle, siyasetiyle, öncelikleriyle, idealleriyle değil, mekânsal ve demografik bileşenleri açısından da şehirlili bir dünya söz konusudur (Keyder, Yenal,2013:13).

Kentlerde sürekli artan nüfusun hayatını devam ettirebilmesi için de temel şart beslenmedir. Bu da tarım ürünlerinin önemini artırıyor. Bu bağlamda sadece iyi yemek, farklı yemek değil, az yemek, doğal yemek, ekolojik beslenme gibi temalar etrafında da yemek her zaman gündemde kendine yer buluyor. Sayıları son yıllarda giderek artan organik pazarlar ya da organik beslenme ile ilgili tartışmalar birçok insana artık yabancı değildir (Özkan, 2008: 56-67). Daha doğal daha organik beslenmek için sütünü her hafta çiğ olarak şehre yakın bir çiftlikten satın alan ya da herhangi bir köyden internet üzerinden siparişle sebzesini, meyvesini satın alan insanların sayısı giderek artmaktadır. Bunun bilincinde olan bireyler de temiz toprakta yetişen ürünleri elde etmenin yollarını aramaya başlamışlardır (www.tarim.gov.tr 27.04.2014).

Toplumun doğal beslenme konusunda bilinçlenmesi ve daha sağlıklı bir yaşam arzulanması sonucu organik gıdaya yönelme başlamıştır. Doğal yaşamdan uzak ve sağlıklı beslenme konusunda kaygılı olan kentlilerin sık sık karşılaştıkları organik gıdalar son zamanlarda özellikle GDO' lu ürünler hakkındaki tartışmalarla hep gündemdedir. Her gün yeni gelişmelere sahne olan tarım ürünleri ve piyasaları sadece ziraat ve tıp bilimlerinin ilgilendiği konu olmaktan çıkmış, ekonomik ve sosyo- kültürel açıdan incelenmesi gereken bir saha haline gelmiştir.

Diğer yandan bitkisel üretimden, hayvan yetiştiriciliğine tüm tarımsal faaliyetlerde kullanılan hormonlar, olgunlaştırıcılar, ilaçlar, yapay tohum ve yemler, koruyucular insan sağlığı üzerinde zararlı etkilere sahiptir. Böylesi maddelerin sağlıksız koşullarda depolanması, tüketiciye sağlıklıymış gibi pazarlanması, kontrolsüz kullanımı gıda güvenliğine ilişkin riskleri artırmaktadır. Bu riskler üreticiyi de etkilemektedir. Bu konu ile ilgili riskin algısı geliştikçe, insanlar yedikleriyle ilgili daha çok düşünmeye ve bilinçlenmeye başladıkça, satın aldıklarını sorgulamaları süreci de hızlanmaktadır.

Öte yandan sağlıklı ürünlerle beslenme konusundaki duyarlılığın artması, son yıllarda Türkiye'de de bu sektörün gelişmesine neden olmaktadır. Organik olmayan ürünlerin insan sağlığında oluşturabileceği risklerin fark edilmeye başlanması insanları doğal ürünler tüketmeye yönlendiren nedenlerden bir başkasıdır. Diğer ürünlere oranla daha pahalı olmasına rağmen organik ürünlerin tercihinde artış yaşanmaktadır.

Gıda sektörü hem yerel hem de küresel kültürle yakından ilişkilidir. Çünkü beslenme şekilleri insanların yaşam tarzlarının gündelik hayattaki en önemli göstergeleridir. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gıdaya her zaman ihtiyaçları vardır. Sağlıklı ve katkısız gıdalarla beslenmek insan sağlığı açısından önemlidir. Bu da organik tarımla mümkündür.

Organik tarım ve organik gıda toplumda gün geçtikçe yaygınlaşmakta, kafeler, oteller gibi tesislerin içinde açılan organik gıda reyonları, semt pazarları online alışveriş merkezleri bunun en büyük göstergesidir. İnsanların organik gıdaya ihtiyaç duymaları ve onu yüksek düzeyde talep etmeleri için çok önemli sebepleri vardır. Bu sebepler gündelik gıda ihtiyacının karşılanması ya da lezzetli bir ürün almanın ötesine geçmektedir. İnsanları organik gıdaya yönelten nedenler küresel ekolojik dengenin bozulmasının yerel boyutlarda etkisini göstermesinden, kent yaşantısının insan hayatındaki yansımalarına, tarımsal alanların verimsizleşmesinden dolayı çevre erozyonu tehlikesiyle karşı karşıya olmaya, beslenme alışkanlıklarının bozulmasından, kanser ve

diğer ölümcül hastalıklara ve küresel gıda skandallarına kadar uzanmaktadır (Saltık, 2010: 61-70) .

Ancak nüfusun artması üreticileri daha hızlı ürün elde etmeye yöneltmektedir. Tarımsal üretimin artan nüfusun ihtiyacını karşılamada yetersiz kalması daha fazla ürünü daha hızlı üretme konusunda güçlü bir baskıya neden olmaktadır. Bunun için zirai ilaçlar ve çeşitli gübrelerle verimi artırma yoluna gidilmektedir. Bu da kuşkusuz kısa sürede daha az emekle elde edilen bu ürünlerin insan sağlığına etkilerinin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Bu da ürünün doğallığını bozarak sağlık için bir tehdit unsuru haline getirir. Toplumda kanserli vakaların artması buna verilebilecek en iyi örneklerden biridir.

Durum bu yönüyle incelendiğinde dünyada giderek yaygınlaşan son yıllarda Türkiye’de de etkisini gösteren, ekolojik yöntemlerle yürütülen, güvenilirliği yüksek tarımsal faaliyetler, hem toplumsal hem de iktisadi alanda önemli yer edinmektedir. Giderek tükenmekte olan doğal kaynakların ekonomik kullanımını da içeren ekolojik tarım gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Türkiye’de ülke ekonomisinin önemli bir kısmını tarım sektörü oluşturmaktadır. Bunun bir parçası olan ve toplumu sosyal, biyolojik ve fizyolojik yönlerden etkileyen organik tarımın incelenmesi ve topluma olan etkilerinin ortaya konulması yaşamsal önemdedir.

Dünya için bu kadar önemli olan bu konunun sosyolojik açıdan ele alınması büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada GDO’ lu besinlerin insan sağlığına ve çevreye olan zararlarına dikkat çekilerek, toplumu organik gıdaya/beslenmeye götüren nedenlerin incelenmesi amaçlanmaktadır. Organik ürün tüketiminin giderek yaygınlaşması, beslenme ve sağlık ilişkisiyle bu konularda artan riskler ve risk algısıyla ilintili olarak irdelenmektedir.

Bu çalışmanın birinci bölümünde; tüm dünyayı çeşitli dönemlerde etkisi altına almış olan kapitalizm, emperyalizm, küreselleşme konuları ele alınarak bunların tarıma etkileri incelenmektedir. İkinci bölümde; GDO lu ürünlerin zararlarının farkedilmesi sonucu organik tarım sürecinin başlaması, organik tarımın tanımı, ilke ve amaçları, gelişim süreci, organik gıda piyasalarının oluşum süreci incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda organik ürün tüketimi ile toplumun sosyo-kültürel/ekonomik durumu da irdelenmektedir. Üçüncü bölümde tarımın Türkiye’deki konumu ele alınarak Türkiye'deki GDO’lu ürünler konusuna dikkat çekilerek toplumun bilinçlenmesine etki eden süreçlere değinilmiş ve gıda güvenliği konusu ele alınmıştır. Sonuç ve öneriler

kısımında ise konuyla ilgili genel bir değerlendirme yapılmakta ve bazı önerilerde bulunmaktadır.

Bu alışma literatür taramasına dayanan kuramsal bir çalışmadır. Araştırmada konuyla ilgili istatistiksel verilere yer verilmekte ve internetten de yararlanılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYOLOJİK AÇIDAN TARIM VE GDO'LU ÜRÜNLERİN TOPLUMA ETKİSİ

1.1. Tarımın Toplum Yaşamındaki Yeri

Tarım insanlık için hayati önemdedir. İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için beslenmeye ihtiyaçları vardır. İnsanları besleyen gıdanın üretimi tarımla sağlanmaktadır. Küçük ölçekli tarım ise çok daha önemlidir, çünkü özellikle yoksulların geçim kaynağıdır ve yoksullukla mücadelede çok önemlidir.

İnsanlar ilk devirlerde sadece tabiatın sunduğu kaynaklarla geçiniyorlardı. İklimin kendilerine bütün yıl biriktirme imkânı verdiği yerlerde yaşayabiliyorlardı. Tabiatın kendilerine sunduğu ürünler tükendiği zaman yer değiştiriyorlardı. Tarım alanlarının fazla olduğu bölgelerde bu göçler yüzünden yığılma yaşanıyordu. Tarımın gelişmiş olması yoksulluğu durdurabileceği için kasaba ve kentlere göçe çare olabilmıştır (Rehber, 2006: 34-56).

Tarım, insanlığın yerleşik hayata geçişinde büyük bir rol oynamıştır. Avcı-toplayıcı dönemin yerini tarımın alması toplumları ve devletleri ortaya çıkarmıştır. Sanayi Devrimi'ne kadar tarım, insanlığın büyük çoğunluğunun temel geçim kaynağı olmuştur. Ancak günümüzde de tarımda gözle görülür gelişmeler ve teknolojinin getirdiği etkiler bulunmaktadır. Özellikle 20. yüzyıl boyunca tarımda önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerin olması endüstrileşme sürecini de başlatmıştır. Bir ülkede tarım ihmal edildiği zaman endüstrileşme süreci de gecikmiş olmaktadır. Hem üretimde hem tüketimde tarım ve tarım ürünleri çok önemli bir yere sahiptir. Aynı zamanda tarımda çalışan insanlar da önemli bir iş gücünü oluşturmaktadır (Madeley, 2003:166).

Kierkegaard'ın dediği gibi "Hayatı geriye dönerek anlar; ileriye dönük yaşarız." (Aysu, 2008: 11). Tarım sektöründeki gelişmeleri anlayabilmemiz için de II. Dünya Savaşı yıllarından başlayarak tarım sektöründe yaşanan tüm gelişmeleri incelemek önem taşımaktadır. Gıdanın uluslararası ticareti, 19.yüzyılda sömürgeciliğin artmasıyla birlikte gündeme gelmiştir. İkinci Dünya Savaşını izleyen 30 yıl boyunca tarımsal ürün ticareti yavaş seyretmiştir. Ama 20.yüzyılın son çeyreğinde ticaretin liberalleşmesiyle birlikte tarımsal ürün ticareti hem artmış hem de önem kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tarımda makineleşme artmış, tarımda makineleşmeye bağlı olarak da

kimyasal gübreler ortaya çıkmıştır. Bu suni gübrelerin kullanma alanı ve kullanma miktarları arttıkça yabancı otlarda da artış gözlenmiş, bu otlarla mücadele etmek ve toprağı bu yabancı otlardan arındırmak için bu kez de herbisit denilen yabancı ot ilacı ve insektisit adı verilen böcek ilacı kullanılması yaygınlaşmaya başlamıştır (Aysu,2008:36-45). Böylelikle sağlık için tehdit oluşturmayan çevreye dost üretim şekli terk edilmiş ve kimyasallara bağımlı, sağlıksız, doğa için tehdit unsuru içeren endüstriyel üretim şekline geçilmiştir.

Endüstriyel tarım modelinde, suni gübre, makine, fosil yakıt, kimyasal ilaçlar gibi birçok üretim girdisi tarım sektörünün içine dahil olmuştur. Endüstriyel üretim modelinin bu girdileri gelişmiş ülkelerin şirketleri tarafından üretilip satılmaktadır. Bu ulusaşırı şirketler ürettikleri bu üretim girdilerini satmak belirli bir piyasaya sahip olabilmek için çeşitli propagandalar yaparak sağlık için pek de iyi sonuçlar doğurmayan ürünleri ve endüstriyel tarım yöntemlerini insanlık için cazip hale getirmeye çalışmaktadırlar. Endüstriyel üretim modeli ‘modern tarım’ olarak nitelendirilmektedir. Bu üretim şekli ilericilik, modernlik olarak tanımlanmakta, dünyadaki açlığın ancak böyle yüksek verimliliğe sahip bir üretim modeliyle çözüme kavuşacağı belirtilmektedir. Böyle propagandalarla karşıt düşüncede olanlar ikna edilmeye çalışılmaktadır (Tokalak,2010:150-192).

Doğal dengeyi bozan insanlık için tehdit oluşturduğu bilinen endüstriyel üretim modeli, gelişmiş ülkelerin şirketlerinin istekleri doğrultusunda az gelişmiş ülkelerde ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. “ Endüstriyel üretim girdilerini üreten ulusaşırı şirketler bu üretim tarzının eğitimini az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdeki Tarım Bakanlığı elemanları ile ya da eğitimler yoluyla çiftçilere öğretmektedirler. Şirketlerin ürettiği üretim girdilerine ulusal tarım bankalarından ucuz kredi ve destekler sağlanmaktadır. Bu desteklerle de ulusaşırı şirketlerin ürettiği üretim girdilerine çiftçilerin kolaylıkla erişmelerinin önü açılmaktadır” (Aysu, 2008: 12).

Tarım alanındaki bu yönelimler tarımın başka sektörlerle bağımlılığını artırmaktadır. II.Dünya Savaşı’ndan sonra, şirketler tarım topraklarının mülkiyetini almak istememişlerdir. Çünkü tarım toprakları istenildiğinde çok kolay bir şekilde paraya dönüştürülemediği gibi değer artışı da diğer alanlardaki gibi yüksek olmamaktadır. Üretimin hava koşullarına bağlı olması şirketler için bir dezavantaj oluşturmaktadır. Hava koşulları etkisinde olduğu için kâr etmek bir yana, bazı

dönemlerde zarar bile etmeleri mümkün olabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı şirketler toprağın sahibi olmaktan ve üretime yatırım yapmaktan kaçınıp bunun yerine daha farklı yollara yönelmektedirler. Tarım kesimi için gerekli hale getirdikleri kimyasala dayalı üretim için gerekli olan üretim girdilerini çiftçiye satma yoluna gitmektedirler. Nedir bu üretim girdileri? Bunlar; suni gübreler, üretimde gerekli olan makineler, kimyasal ilaçlar, tohumlar gibi çiftçinin vazgeçilmezi haline gelen unsurlardır. Bu uluslararası şirketler çiftçiye sattıkları bu girdilerin parasını da o ülkede var olan tarım kuruluşlarından peşin olarak alıp aradan çekilmektedirler. Çiftçiden bunların parasını almak bu tarımsal kuruluşlara düşmektedir. Bu yöntem şirketler için risksiz ve garantili bir kazanç yolu olmaktadır (Madeley, 2003: 63- 70).

Üretim girdilerini şirketlerin yerel pazarlayıcılarından satın aldıktan sonra çiftçi ürünü üretir ve pazara getirir. Çiftçi ürünü pazara getirdikten sonra tüccar ve sanayiciler tekrar ortaya çıkar. Çünkü ürünün alıcıları yerli tüccar ve sanayicilerdir. Çiftçinin ürettiği bu ürünü daha da ucuza alabilmek için çeşitli yollar deneyerek baskı yapmakta ve ürünün fiyatının düşük belirlenmesini sağlayarak, belirlenen bu düşük fiyatla da ürünü satın almaktadır. Yani şirketler risksiz ve bol kazançlı kısmıyla ilgilenmektedirler. Tarımdaki bu iş bölümü 1970'lerin sonuna kadar böyle devam etmektedir (Odabaşı, 2009: 112)

1980'den önce dünya ölçeğinde sömürü denilince akla sanayi ürünlerinin fiyatlarının hızlı, tarım ürünlerinin fiyatlarının yavaş artırılması gelmektedir. 1980'li yıllarda ABD ve AB uyguladıkları işbölümünden vazgeçmişlerdir. "Uluslararası şirketler sadece üretim girdilerini sattıktan sonra parasını alıp aradan çekilen değil, üretimden pazarlamaya her aşamada egemen olmak için faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Şirketler tarım ve gıdaya birlikte egemen olmak istemektedirler" (Aysu, 2008: 13-14).

Uluslararası şirketler, Dünya tarımına egemen olmak için çiftçilerin üretimden pazarlamaya sahip oldukları örgütlerini tasfiye etmek için faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Giderek tarım şirketleştirilmekte, çiftçilik mesleği gereksiz görülmekte, şirketler tarafından tohum, ilaç, gübre hepsi pakete hapsedilmektedir. Parasal alım gücüne sahip çiftçiler üretim girdilerini alıp üretebilirken, alamayan çiftçiler de iflas edip mesleğini terk etmek zorunda kalmaktadır.

Bu yeni yönelimin küresel ısınmaya neden olmasına, toprağı, suyu kirletip çevreye zarar vermesine, insan sağlığı için risk oluşturmasına şirketler pek önem vermemektedir. Şirketlerin amacı daha önce de belirtildiği gibi kendilerine bağımlı hale

getirip kâr elde etmektir. Fakat bir süre sonra bunun da dezavantajları ortaya çıkmaktadır. Şirket tarımcılığı zamanla toprağı, suyu kirlettiğı, ekolojik dengeyi bozduğı, küresel ısınmaya neden olduğı için artık verimliliğı artırmamaktadır. Tam tersi her geçen gün daha fazla üretim girdisi kullanılmasına rağmen verimlilik azalmaktadır. Bu üretim tarzında ısrar etmenin ilerde gıda yetersizliklerine neden olacağını öngörmek mümkündür. Çünkü bu üretim tarzından şirketleri kâr elde etmektedir. Dünya açlık çekmesin diye bu üretim şeklini benimsediklerini savunmaktadırlar. Oysa dünyada üretilen gıdanın nüfusa oranının % 110'larda olduğı bilinmekte ama insanlar hala açlıktan ölmektedir. Dünyada gıda yetersizliğı değil gıdanın paylaşımında adaletsizlik olduğı görülmektedir (Keyder, 2004:113).

Tarımsal girdi üreten şirketler, nakliye, pazar ağı, fiyat belirlemede egemenliklerini oluşturacak uluslararası finans kuruluşları ve hükümetlerin desteğıyle az gelişmiş ülkelerin tarım sektörlerini kendilerine bağımlı hale getirmektedirler (Kumar, 1995: 117-122) .

“21. yüzyılda özellikle İkinci Dünya Savaşı sonunda yaşanan iki büyük teknolojik devrim sonucunda oluşan durum tarımın küresel bir iktidar dinamiğı kazanmasına yol açmaktadır” (Aysu, 2008: 21). İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyanın önemli bir bölümü açlık içine girmiştir. Savaşa girenlerin yanı sıra girmeyip açlıktan etkilenen Türkiye gibi ülkeler de bulunmaktadır. Savaşın hemen ardından antibiyotiğın keşfedilmesi sayesinde insan ölümlerinde azalma olmuştur. Ölümlerin azalması sonucu nüfus hızla artmaya başladığı için beslenme büyük bir sorun haline gelmiştir (Şahin, 2003: 63) .

Nüfus artışı 21. yüzyılın belirleyici sorunudur. NATO Dergisi'nin 2011 yılı kasım ayı sayısında bu konu işlenmiş olup eğer önlem alınmazsa dünyada milyarlarca insanın susuzluk, açlık, yoksulluk ve çatışmalarla karşı karşıya kalacağı belirtilmiştir (www.nato.int.index.htm).

Dünya beslenme sorununu çözmek zorundadır. İnsanlığın beslenme sorununa bulduğı çözüm 'modern tarım' olarak nitelendirilmekte, savaşta yok edici olarak kullanılan kimyasal maddeler şimdi de insanlığın açlığını gidermek için tarımda kullanılmaktadır. Böylece hem savaş için kurulmuş olan kimyasal sanayi devam edecek, hem de bu kimyasallar yok edici etkilerini toprakta, suda, çevrede de gösterecek ve zararlı da olsa tarımı geliştirip hızlandıracaktır. Tarımda kullanılan deney aktarma, araştırma- geliştirme, ıslah çalışmaları gibi doğal yöntemler artık terk edilmektedir. Bu

savaş artığı sanayiler, hükümetler ve bankaların desteğiyle tarımsal üretime yönlendirilmiş ve tarım tehlikeli bir aşamaya getirilmiştir. Böylece çevre ve gıda zehirlenmeye başlanmıştır (Madeley, 2003: 45-48).

Beck'in dönüşlü modernleşme kavramında da değindiği gibi sadece var olan nesli tehdit etmekle kalmayan aynı zamanda gelecek nesillerin var olmasını da tehdit eden bir dizi çevresel risk ve tehlikelere yol açmıştır. Bu tehlike ve risklerin halk tarafından tanınması dönüşlü modernleşmenin ve en sonunda risk toplumunun çökelticilerinden biridir (Beck , 1992:176) .

Gelinen noktada GDO' lu ürünler üretilmiş ve toplum her açıdan risk altına girmiştir. Teknolojik gelişmelerle bilinç seviyesi artmış ve bunlara çeşitli çözümler üretilmeye çalışılmıştır. İlerleyen konularda değineceğimiz organik tarımın ortaya çıkması da üretilen çözümlerden en önemlisini oluşturmaktadır.

1.2. Kapitalistleşme, Endüstrileşme ve Küreselleşmenin Tarıma Etkisi

“Kapitalizm, üretim araçlarının az sayıda kişinin elinde toplandığı ve denetlendiği, kaynakların ve servetin serbest pazarın işleyişi içinde elde edildiği, işçilerin özgür iradelerine dayalı olarak emeklerini ücret karşılığı sattıkları bir emek pazarının bulunduğu ve ekonomik uğraşları güdüleyen en büyük etkenin daha fazla kâr elde etme olduğu ekonomik bir sistemdir” (Kızılcılık; Erjem, 1996: 296). Kapitalizmin temel mantığı, sermayenin çoğaltılmasına ve yayılmasına dayanmaktadır. Bunun için kapitalist sistemde üretenlere emeğinin karşılığının verilmemesi esastır. Burada esas olan emeğin sömürülmesidir.

Kapitalist üretim sadece meta üretimi değil, esasında artı değer üretimini de içermektedir. İşçi kendisi için değil sermaye için üretmektedir. Artı değer ise fazladan sarf edilen emek miktarı ile bir veya aynı emek sürecinin uzatılmasından doğmaktadır. Özü itibariyle emekçinin emeği tarafından kendi iş gücünün değerinin üzerinde meydana getiren değer fazlası artı değer oluşturmaktadır (Zagolov, 1976: 192). Bu da kapitalist üretim tarzının temel yasasını oluşturmaktadır. Bu yasa Marx' ın Kapitali'nin esas amacını oluşturmaktadır. Kapitalizmde her biri kendinden bir öncekinin diyalektik bir gelişimini oluşturan üç temel dönem oluşmuştur. Bunlar; piyasa kapitalizmi, tekelci dönem ya da emperyalist aşama ve postendüstriyel olarak anılan çok uluslu kapitalizm olarak adlandırılması gereken içinde yaşadığımız dönemi içermektedir.

Günümüz çok uluslu kapitalizmi Marx'ın piyasa kapitalizmi eleştirisi ve Lenin'in emperyalizmin teorisi tarafından betimlenen kapitalizmin önceki aşamalarından daha gelişmiş bir kapitalizm şeklini ifade etmektedir. Marx kapitalizmi değişim değerine dayanan üretim ve bu değişim değerinin değişimine dayanan bir topluluk olarak tanımlamaktadır. “ Kapitalizm bu yapısıyla ortaya çıktığında hem emeğin kendi varlık koşulları içindeki mülkiyet ilişkilerinde hem de üretimin nesnel koşulların bir parçası olarak emeğin kendisinde bir çözülme oluşmaktadır” (Köse; Öncü, 2003:107).

Kapitalizm üretim araçlarının özel mülkiyetine, rekabete, yüksek teknolojiye dayalı bir sömürü mekanizması olarak işlemektedir. Farklı üretim tarzlarını dönüştürerek kendine benzemeyen ne varsa kendi ihtiyaçları doğrultusunda biçimlendirmeye çalışır. Bu özelliği itibariyle kapitalist üretim tarzı başka üretim tarzları veya uygarlık modelleriyle bir arada yaşayamamaktadır. Hem yatay hem de dikey olarak gelişmektedir. Tıpkı, eskiden aile içerisinde gerçekleşen bir dizi faaliyetin dikey olarak gelişip birer meta haline gelmesinde olduğu gibi. Örnek verecek olursak artık domates salçası evde yapılmamaktadır. Kapitalist işletme tarafından üretilen konserve satın alınmakta, yapılacak köftenin harcı hatta kendisi bile büyük alışveriş merkezlerinden temin edilmektedir.

Kapitalist üretim tarzı kendileri de toplumsal emeğin ürünü olan üretim araçlarının bir sınıf tarafından elde edilmesi ve denetlenmesidir (Amin, 1991: 58) . Bilindiği gibi kapitalist üretimde amaç doğrudan insan ihtiyaçlarını karşılamak değil, pazar için üretim yapmaktır. Pazar için, dolayısıyla kâr amacıyla üretim, giderek sermaye üretimi biçimini almaktadır. Bu da bizi üretim için üretim sonucuyla karşı karşıya getirmektedir. Üretimin rekabete dayanması ve her bir kapitalist işletmenin ayakta kalabilmek için daha çok artı değere el koyma zorunluluğu, bir taraftan emek sömürsünü derinleştirmeyi, diğer taraftan da yeni teknolojilere ve daha büyük sermayeye sahip olmayı gerektirmektedir. Kapitalistler arasındaki yarış teknolojinin sürekli yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu özelliğinden dolayı kapitalist üretim tarzı teknikçi bir tarza sahiptir. Fakat kapitalist üretim ilişkileri altında teknolojik gelişmenin amacı sömürüyü, dolayısıyla da kârı artırmaktır (Günaydın, 2002: 107).

Kapitalist dünya ekonomisi anlayışı 20. yüzyılın sonlarında özellikle de Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte küreselleşme adı altında bütün dünyaya yayılmaktadır. 20.yüzyılın ikinci yarısında iki büyük savaş ve tarihin en büyük

ekonomik krizini yaşayan emperyalist dünya sistemi son savaşın ardından bir genişleme dönemine girmektedir. Fakat sömürgecilik ve güçlü devletlerin izledikleri politikalar 1970’li yıllarda dünyayı yeniden krize sokmaktadır (Giddens,2004: 124-128).

Bir ücretli kölelik rejimi olan kapitalist üretim tarzı var olabilmek için, üretim araçlarını sürekli yenilemek, devrimleştirmek durumundadır. Bu niteliğinden ötürü kapitalizm varsa emperyalizm de vardır. Bu konuda ki günümüz ekonomi politikasının temel amaçlarını R. Hilferding’ ten daha iyi tanımlamak neredeyse imkansızdır. Hilferding bu konuda şöyle demektedir. “ Finans kapitalin politikası üç amacı içerir: Birincisi, mümkün olan en geniş ekonomik alanın yaratılması; ikincisi, bu alanların dış rekabete karşı gümrük duvarlarıyla korunması ve üçüncüsü, bu alanların ulusal tekel şirketlerince sömürülecek alan haline getirilmesi” (Coakley, 1994: 135). Ekonomik alanların genişlemesi, tarımsal alanları ulusal hammadde piyasalarının kullanımına açarak, sermaye yatırım alanlarını genişletmektedir. Sistem bir bütün olarak tekelci örgütlerin kar oranlarını artırmasını kolay hale getirmektedir. Finans kapitalin bu politikası emperyalizmdir. Bu şekildeki bir yayılma çok sert kuralları da beraberinde getirmektedir. Çünkü ülkelerin toprak genişlikleri ve bu yönde izlemiş oldukları politikalar savaş sebebi olabilmektedir.

Lenin’e göre ise emperyalizm, kapitalizmin tekelci aşamasıdır. Çünkü bir yandan mali sermaye birkaç tekelci büyük banka sermayesinin, tekelci sanayi gruplarının sermayesiyle kaynaşmasının bir sonucudur. Öte yandan dünyanın paylaşılması da herhangi bir kapitalist devletçe el konmamış bölgelere kolayca yayılan sömürge politikasından tamamıyla paylaşılmış yeryüzü topraklarının tekellerin mülkiyetine geçmesi için uygulanan sömürge politikasına geçişi ifade etmektedir (Şahin, 2000:109).

“Emperyalizm, gelişmemiş ülkeleri tefeci kurnazlığı ile değerinin üstünde mal satıp değerinin altında mal alarak sömüren, doğal kaynakları yağmalayan, üretici güçlerin gelişmesini kendi yetiştirdiği burjuvazi ile engelleyen güçtür” (Eryılmaz, 1993: 99). Sömürgecilikteki esas amaç gelişmiş toplumların gelişmemiş ya da gelişmekte olan toplumları politik, kültürel ve ekonomik açıdan egemenlikleri altına almak ve yayılmaktır (Kızıılçelik; Erjem, 1996: 522). Emperyalizm, basit bir toprak ihlalinden çok ister askeri araçlarla, ister daha nazik yollarla olsun, halklar ve topraklar üzerinde siyasi ve ekonomik denetim sağlamakla ilgilidir. Bu bir devlet politikasıdır ve çoğu kez ekonomik araçlarla olmak üzere iktidarın ve hâkimiyetin yayılması

sorunudur. “Emperyalistlerin en önemli hedefi, başka ülkelerin ekonomik kaynaklarının denetimini ele geçirmektir” (Tabb, 2001: 96) .

Tarım az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gıda güvenliği, endüstrileşme, istihdam bakımından gelişmiş ülkelere daha fazla önem arz etmektedir. Dünya’da gelişmekte olan ülkelere halkın % 70’e yakın kısmı kırsal bölgelerde yaşayıp tarımla uğraşmaktadır. Türkiye’de ki aktif çalışabilen nüfusun yarısına yakını tarımla uğraşmakta, gelirini tarım sektöründen sağlamaktadır. 1980’lerden sonra küreselleşmenin bir niteliği olan özelleştirmeler başlamaktadır. 2000’li yıllara gelindiğinde bu özelleştirmeler tarım alanına kaymaya başlamakta, Türkiye başta olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin tarımı dışa bağımlı bir hal almaktadır. Tarımda endüstrileşme ve küreselleşmenin olumsuz yanlarına karşın, bunların yaşanan gerçekler olduğu ve kimi yararlarının da bulunduğu bilinmesi gereken gerçeklerdir. Endüstrileşme ve küreselleşme, halen endüstrileşmiş ülkelerle, endüstrileşmesini tamamlayamamış veya sürecin başlangıcında olan ülkeler için farklı şekilde değerlendirilmektedir. Endüstrileşmenin istenmeyen sonuçları daha çok gelişmiş (endüstrileşmiş) ülkeler için geçerlidir. Diğer yandan, geri kalmış veya gelişmekte olan ülkeler endüstrileşmenin başlangıç aşamasında veya belirli bir aşamasında bulunmaktadır (Bauman, 2006:145). Bu ülkeler endüstrileşmeden önemli yararlar sağlayamamışlardır. Bunlar için endüstrileşmeyi durdurmak yerine, karşılaştıkları alternatiflerden hangi koşullarda nasıl yararlanacaklarını araştırmak daha rasyonel bir yaklaşım olacaktır.

Günümüzde gıda üretimi ve dağıtımında önemli değişimler yaşanmaktadır. Tarım işletmeleri sayı olarak azalırken, büyüklükleri artmakta ve daha çok tek ürün üretimine yönelmektedirler. Üreticilerin kendilerine girdi sağlayan ve ürettikleri ürünleri satın alan firmalarla ilişkileri de oldukça değişmektedir. Bunun yanında tüketici tercihlerinde daha güvenli ve belirli nitelikteki mallara doğru yönelme de gıda üretim ve dağıtımında önemli değişikliklere neden olmaktadır. Tüm bu ve benzeri değişimler tarımda endüstrileşme olarak adlandırılmaktadır (Rehber, 2006: 20).

20. Yüzyılın önemli bir gelişmesi de 1980’lerde ortaya çıkan küreselleşme olgusudur. Farklı şekillerde tanımlansa da, küreselleşme dünya ekonomilerinde özellikle serbest ticaret ve sermaye akımı ile artan bir bütünleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme kavramını ifade etmede kullanılabilir en uygun ifade “dünya gittikçe küçülüyor” ifadesidir. Burada, özellikle iletişim alanında yaşanan

gelişmelerin, mesafelerin önemini azaltması, bu sayede dünya ölçeğinde, kurumsal ve bireysel anlamda karşılıklı bağımlılığın artması vurgulanmaktadır. Kısaca, küreselleşme; dünyanın tek bir mekân olarak algılanabilecek derecede sıkışıp küçülmesi anlamına gelmektedir (Tutar, 2000: 18) . “Küreselleşmenin tarım üzerindeki en önemli etkisi üreticileri, üretim kaynakları ile tüm ticaret ve kredi akışlarını nihai olarak pazarın işleyişine bağımlı kılmak oldu. Hemen hemen her yerde bu süreç piyasa güçlerinin hakimiyetini ve küresel ağların ortaya çıkmasını beraberinde getirdi” (Keyder, Yenal; 2013: 49).

Küreselleşme de her ülkeyi etkilemekle birlikte, bu konuda da gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkeler arasında bir takım farklılıklar olduğu açıktır. Ülkeler arasında temel farklılıklar olmasına karşın, özellikle gelişmiş ülkeler, dünyada her alanda olduğu gibi tarım alanında da, doğrudan veya IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kuruluşlar aracılığıyla izlenecek kuralları dikte ettirmeye çalışmaktadırlar (Günaydın, 2002:128-130).

Küreselleşme ülkeler arasında engeller olmayan bir dünya yaratmayı amaçlamaktadır. Ülkeler arasında, sermaye, emek, teknoloji ve fikirlerin ulusal sınırlar olmadan serbestçe dolaşabileceği bir dünya düşünülmektedir. Yeni küresel gerçekler her şeyi neredeyse yeniden şekillendirmektedir. Ekonomik sistemler yeniden şekillenirken roller ve işlemler de değişmektedir. Bu eğilim, gelişmekte olan ülkelerdeki üreticileri gelişmiş ülke tüketicileri ile buluşturacak şekilde, mal ve hizmet piyasalarında bütünleşmeyi giderek artırmaktadır. Bu birleşmeler çeşitli yollarla ürün standartlarını (gıda güvenliği ve kalite standartları) küresel hale getirmektedir. Bu yolda gelişmeler, bazen tarife dışı engeller olarak, bazen de ulusal bağımsızlığı ortadan kaldıran GATT (Gümrük ve Ticaret Genel Anlaşması) ve WTO (Dünya Ticaret Örgütü) şemsiyesi altında pazarları daha açık ve liberal hale getirme gayretleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sekiz yıl süren son “Uruguay Turu” tartışmaları sonucunda dünya ticaretinin liderleri, 15 Nisan 1994’de yeni bir GATT yaratmışlar ve tarımı GATT şemsiyesi altına almışlardır (Bozkurt, 2000: 89-92) .

Küreselleşme hareketinin en önemli ayaklarından birisi olan özelleştirme, son 20 yılın en önemli ekonomik dönüşüm hareketi olmuştur. İngiltere’de başlayan hareket tüm dünyaya yayılmıştır. Özelleştirilen şirket hisselerinin önemli bir bölümü büyük finansman kurumları ve yatırımcıların eline geçmiştir.

1980'li yılların sonunda soğuk savaş dönemi biterek kapitalizmde dünyayı yeniden düzenleme yoluna girilmiştir. 1980'li yılların sonunda Sovyetler Bloğu' nun dağılması, Berlin Duvarı'nın yıkılması ile yeni dünya düzeni küresel kapitalizmi ortaya çıkarmıştır. Duvarların yıkılmasından sonra, küreselleşmenin önündeki en büyük engellerden birisi kalkmıştır. Her ne kadar Asya krizi sonrasında küreselleşmeye karşı itirazlar başlamışsa da, son dönemde neo- liberal ideolojinin temel ilkelere güven duygusu içerisinde hızlandırılarak sürdürülme çabası söz konusudur. Küreselleşmenin temelinde yatan ideoloji, neo-liberalizmdir (Işıklı,2002:142).

Amerika'nın keşfi ile birlikte Dünya pazarı yaratılmış olmaktadır. Smith'e göre Amerika'nın keşfi ile birlikte ilk olarak Avrupa pazarı genişlemekte ve Avrupa'nın önemli bir bölümü büyük bir ilerleme göstermektedir (Smith, 1985: 171-173). Samir Amin, küresel kapitalizmin yeni bir dünya düzeni değil de, kutuplaşmaya, küresel düzensizliğe ve dünya ölçeğinde eşitsiz gelişmeye neden olduğunu vurgulamaktadır. Bu yeni düzen belli egemen güçlerin bütün dünya toplumlarında söz sahibi olarak, onlar adına konuşma hakkını elinde tutmaya girişmektedir. Teknoloji alanındaki yenilikler, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, dış piyasalara açılma girişimleri, gelişmiş ülkelerde iç piyasaların doyması vb... süreçler küreselleşmenin temel dinamikleridir (Hocaoğlu, 2003: 300).

Küreselleşme süreciyle birlikte sadece ekonomik küreselleşme değil, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda da küreselleşme yaşanmaktadır. Sermayenin vatansızlaşması ve hareketlenmesi, ülkeler arası sermaye ve emek dolaşımının artması, dünyada tek bir pazar kurulması planı, emeğin serbest dolaşımı, ham madde kaynaklarına kolay ulaşılabilirlik, üretim teknolojisi ve yöntemlerinin değişmesi, kitle üretiminden müşteriye göre üretime geçilmesi, dağıtım ve pazarlama sistemlerinde değişimler, uluslararası şirketlerin sayısının ve öneminin artması, işletmelerin yapısında ve yönetim anlayışında değişimler görülmesi vb. küreselleşmenin ekonomik boyutlarını oluşturmaktadır. Küreselleşme, her şeyden önce küresel düzeyde kapitalist piyasa ilişkilerinin yayılmasıdır (Rehber, 2006: 158).

Küreselleşme;

- Üretim faktörünün dünya ölçeğinde değerlendirilerek, üretim, dağıtım ve tüketime yönltilmesi.

- Ticari değişmelerin dünya ölçeğinde kurallar ve standartlarla gerçekleşmesi, gümrük duvarların yıkılması ve dünya ticaretini kolaylaştıran bölgesel ticaret bloklarının ortaya çıkması;
- İşletme organizasyonlarından başlayarak bütün ekonomik aktörlerle uluslar üstü bir boyutta ortak dünya ekonomik stratejisine dayalı bir planlama yapılması;
- İşletmeler ve devlet arasında yeni bir iletişimin ortaya çıkması;
- Üretime katılan aktörlerin birbiriyle dünya bazında sıkı bir bütünleşmeye girmeleri sonucu, ekonomik, teknolojik ve hukuki açılardan tek bir alan bütünlüğünün kaybolmasıdır (Erbay, 1996: 3).

Küreselleşme süreciyle emperyalizmde küreselleşmekte, emperyalist güçler uygulamaya çalıştıkları yapısal uyum programları aracılığıyla çevre ülkeleri sövmeye çalışmaktadırlar. Küreselleşme süreciyle her şeyin görünümü değişmektedir. Tüketim alışkanlıkları, yeme-içme, giyim tarzlarında yaşanan değişimler gibi bu süreçle birlikte emperyalizmde farklı bir görünüm kazanmaktadır (Rehber, 1006: 20-25) .

Küreselleşme süreci ulusaşırı şirketler için bütün dünyayı açık pazar haline getirme yolunda ilerlerken, tarımcılarda pazara açılma politikalarından ve serbest piyasa içinde bulunmaktan kurtulamamaktadırlar.

Küreselleşen sermaye, farklılıkların olduğu bir dünya kurmaya çalışmaktadır. “İşte asıl haz budur, artık farklılıkların önemi yoktur” (Hall; 1998, 54). Küreselleşmenin temelindeki ana düşüncüyü serbest piyasa kapitalizmi oluşturmaktadır. Daha öncede belirtildiği gibi küreselleşme, serbest piyasa kapitalizminin dünyanın bütün ülkelerine yayılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda küreselleşmenin dışa açılma, devlet denetimini azaltma ve özelleştirme unsurları etrafında dönen kendine özgü kuralları vardır (Erbay, 1996: 45-63) .

Kapitalist ve emperyalist sistemden beslenen küreselleşme, çoğu sosyal bilimciye göre bütün insanlığın yararına olan kaçınılmaz bir süreç olarak nitelendirilmektedir. Marksistler, Weberciler, Fonksiyonalistler, Dünya sistemleri teorisi taraftarları ve daha bir çok çağdaş teorisyenin belirttiği gibi küreselleşme günümüzde baskın bir karakteri ifade etmektedir. Elbette ki bu sürecin olumsuz yanları, toplumları, ekonomileri altüst edip değiştirdiği yönleri bulunmaktadır (Şahin, 2000: 137) .

Kapitalizmin çözümlenmesine, meta ile başlanılabilir. Çünkü kapitalist üretim tarzının şekillendirdiği toplum düzeneği üretimin çok büyük bir bölümünün metalden ibaret olduğu bir toplumdur (Mandel, 1998: 13) . Meta ilişkilerinin gittikçe yayıldığı, yerel pazarların yabancı pazarlarla bütünleştiği, geleneksel üretim biçimlerinin yok edildiği ve sermayenin dünya çapında egemen olduğu bu yeni ekonomi, girdiği her pazara kendi getirmektedir. “Kendinden önce var olanları yok ederek yok edemediğini talan ederek, talan edemediğini hor görerek yayılan bu sisteme toplum bilimciler kapitalizm adını vermektedir” (Akt. Talaş, 2009a: 23). Bu bakış açısıyla değerlendirecek olursak küreselleşmenin tarihinin kapitalizmin tarihi ile özdeşleşmiş olduğu gerçeği ile karşılaşırız.

Teknoloji, küreselleşme sürecinde yeterli koşul değildir; ancak olmazsa olmaz koşullardan biridir. Bu nedenle küreselleşme üzerinde teknolojinin etkisini inkâr etmek mümkün değildir. Özellikle 1980’li yıllardan itibaren enformasyon teknolojilerinin yaygınlık kazanması, dünyada mesafe kavramının önemini azaltmıştır. Bu durum küreselleşme sürecinde ilk etkisini finans piyasalarında hissettirmekle birlikte, günümüzde çok daha geniş bir alana yayılmıştır (Bozkurt, 2000: 26, 27) . Finans ve ticaretin serbestleştirilmesi, tarifede kotaların kaldırılması, uluslar arası sermaye akışı üzerindeki kontrollerin azaltılması küreselleşmeyi başlatan ve bu süreci hızlandıran faktörlerdir (Türker; Örerler, 2004:19).

Endüstrileşme ve küreselleşme olgusu geliştikçe gıda üretim ve dağıtım yapısının, küresel bir pazarda daha rekabetli bir ortamda yer alacağı, tüketici isteklerine daha duyarlı olacağı, daha az devlet desteği alarak yeni teknolojilere daha çabuk uyum sağlayacağı beklentileri bulunmaktadır. Fakat bu beklentiler tam da istenilen boyutlarda olmamaktadır. Dolayısıyla endüstrileşen tarım ve küreselleşen ticaret kırsal yaşam, çevre, gıda güvenliği, gelir dağılımı ve biyolojik çeşitliliği olumsuz yönde etkilemektedir (Hocaoğlu, 2003: 196- 201) .

Bireyler; yaşam koşulları, çalışma ortamları, görüştükları bireyler, seçtikleri eşler, beslenme, eğitim ve bilgilenme konularında yaptıkları seçimlerde kendilerini giderek daralmakta olan risk çemberleri ile sarılmış bulunmaktadır. Bu bütünsel yok oluşa yönelen gidişin durdurulması ancak yeni bir toplumsal rasyonele geçiş ve kaçınılmaz bir ‘ikinci aydınlanma devrimi’ ile olacaktır. Beck’e göre bu durum, bilim ve teknolojinin demokratik denetim altına alınması yoluyla sağlanacaktır. Risklerin azaltılmasına yönelik önlemler; ‘yeşil devrim’ , ‘sürdürülebilir çevre’ denetimine ilişkin

düzenlemeler, gıda endüstrisine ilişkin yeni denetim yöntemleri, doğal sistemleri koruma amaçlı uluslar arası sözleşmeler ve benzeri örneklerle bugünden kendini göstermektedir (Balamir,2010: 76-82). Dünyada her alanda olduğu gibi, kırsal alanda ve tarımsal faaliyetlerde de yaygın bir örgütlü yapı söz konusudur. Tarım alanında da kamu örgütlenmesi ve sivil örgütlenme ayrımı yapılabilir. Sivil örgütlenme ana hatlarıyla mesleki örgütler ve ekonomik amaçlı örgütler şeklindedir. Türkiye’de çiftçilerimiz de mesleki ve ekonomik örgütlere sahiptir. Bu örgütler uluslar arası örgütlerin yansımaları şeklindedirler.

Savaş sonrası küresel ekonomi için ulusal bağımsızlığı güçlendirecek ve gelecekte mali krizleri önleyecek işbirliğine dayalı uluslararası bir para sistemi oluşturmak amacıyla 1944 yılında toplanan Bretton Woods konferansı sonrası IMF ile birlikte Dünya Bankası da kurulmuştur. Dünya Bankası’nın kuruluş amacı, ülkelerin yeniden yapılanma ve kalkınma ihtiyaçları için ticari bankalardan sağlayabilecekleri krediden daha ucuz kredi sağlayabilmektir. Banka başlangıçta İkinci Dünya Savaşı ile tahrip olan ülke ekonomilerini ve alt yapılarını yeniden imar etmek amacı ile bu ülkelere kredi akışını hızlandırmayı hedeflemekte; yoksulluğun azaltılması, uluslar arası ticaretin geliştirilmesi için faaliyetlerini sürdürmektedir (Tokalak, 2010: 200-204).

Türkiye, Dünya Bankası ile kredi ilişkisine 1950 yılında girmiş, 1950 yılından bu yana 163 kredi anlaşması yapmış bulunmaktadır. Tarım sektörü anlaşmaların yaklaşık %20’lik bir payına sahip olarak ilk sırada yer almaktadır (Aysu,1998:173). Dünya Bankası kredileri genelde bazı koşullar sonucu vermektedir. Kredi verdiği ya da vereceği ülkenin gidişatını her evrede izlemiş ve denetlemiştir.

Tarım sektöründe ki Dünya Bankası kredileri, tüm dünyada ulusaşırı tarım ve gıda şirketlerinin önünü açıcı, çiftçiliği ortadan kaldıracı kredilere dönüşmüş durumdadır. Adeta bu politikalara programlanmış bir robot gibi insanı, doğayı, toprağı ve suyu hesaba katmadan bir yok edici gibi çalışmaktadır (Tokalak, 2010: 78).

ABD başta olmak üzere emperyalist ülkeler “Yeşil Devrim” döneminde buğday, mısır, pamuk gibi bir çok tarım ürününde yaptıkları devlet destekli yoğun teknoloji yatırımlarının etkisi ile yüksek bir üretkenlik düzeyi yakalamaktadırlar. Bununla birlikte dünya tarım pazarlarını ele geçirmeye yönelmektedirler.

21 yy’ın başındaki küresel ekonomiyi emperyalizm çerçevesinden değerlendirebiliriz. DTÖ kurallarının, IMF ve Dünya Bankası’nın borçlandırma koşulları ile yapısal uyum programlarını, yüz yıl öncesinin serbest ticaret emperyalizmi

gibi, kendi ekonomik uygulamalarını modernleştirerek serbest ticareti kendi başlarına uygulamayan, toprakları kendi iyilikleri için buna zorlayan sermaye enternasyonalinin temsilcisi olarak değerlendirebiliriz (Tabb, 2001: 94). IMF ve Dünya Bankası, emperyalist ülkelerin çıkarlarını savunmayı her alanda yaptıkları gibi tarım alanında da yapmaktadırlar. Üretim girdilerinin satıcıları (sanayiciler) ile ürünleri işleyip pazarlayanlar istedikleri gibi fiyat yükseltmektedirler. Üretici ne yaparsa yapsın politikasını izlemekte ve bu politika sonucunda da insanlar, şehirlere göç etmektedir.

Gelişmiş ülkeler, dünya çift kutupluyken, taraftar kazanmak başka bir deyişle taraftar yitirmemek için kamu aracılığıyla yeşil devrimin araçlarından olan tarımsal girdileri desteklettirirken; şimdilerde ise küresel kapitalizm artık girdi sübvansiyonlarının kaldırılmasını istemektedir. Bu istek karşısında da hükümetler kaldırmaktadır. Sonuçta çiftçi pahalıya üretmekte, tüketici de pahalıya tüketmektedir (Tokalak,2010: 243-246).

“Piyasa ekonomisinin hakim kılındığı günümüzde çiftçiler dampingli (iç destek ve ihracat destek primi) ve dopingli (genetiği değiştirilmiş tohumlar vb.) üretim yapan şirketlerin karşısında rekabet edemeyerek iflas etmektedir. Çiftçiler iflas ettikçe şirketler gelişmekte açlık ve yoksulluk da dünya üzerinde yaygınlaşmaktadır” (Aysu, 1998: 197).

Tarımsal destekler kalktıktan sonra üreticiler için tek önemli destek, ucuz kredi ve sübvansiyonlar olurken; tarımsal yanlış politikalar yüzünden çiftçi kredi borçlarını ödeyememektedir.

Türkiye Avrupa Birliği ilişkilerinde Türk tarımı ile ilgili en önemli unsur Türk tarımının Avrupa Birliği ortak tarım politikalarına (OTP) uyumudur. Türkiye, Dünya tarımında meydana gelen gelişmeler yanında OTP 'de ortaya çıkan gelişmelerden de etkilenmektedir. AB mevzuatının önemli bir bölümü tarım konularını içermektedir. OTP yoluyla birlik içindeki tarım üreticileri diğer sektörlerde elde edilen gelirlerle desteklenmişlerdir. Topluluk ithalatta koruyucu, ihracatta destek vererek çiftçisini dünya dış ticaretine karşı korumaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın yeni bitmiş olması nedeniyle tarım ürünleri üretimi durma noktasına gelmiş, tarım ürünlerinin üretimi yetersiz kalmış bunun sonucunda kıtlık ve yoksulluk baş göstermiştir. Yokluk nedeniyle fiyatlar astronomik rakamlara ulaşmakta, gelir dağılımı bozulmakta, çiftçiler üretim yapamaz hale gelmektedir. Bütün bu nedenler de Ortak Tarım Politikası'nın ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır (Keyder; Yenal, 2013: 56-79) . OTP aracılığıyla uyguladığı tarım politikaları sonucunda AB, kendi besinlerini karşılamanın ötesinde

tarım ürünleri ihracatçısı durumuna gelmektedir. Bu durum ABD' nin hem AB'ye hem de diğer ülkelere tarım ihracatını azaltmaktadır. Bu durumdan olumsuz etkilenen ABD, AB' nin tarım ürünleri ticaretini GATT kapsamında sınırlandırılmasını istemiştir. Bu gibi durumlar ülkeler arasında ciddi sorunların yaşanmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Roma Antlaşmasının 39. Maddesinde OTP' nin amaçları şu şekilde belirlenmiştir:

- Teknolojik gelişmeleri destekleyerek, tarımsal üretimin akılcı gelişimini ve başta işgücü olmak üzere bütün tarımsal üretim faktörlerinin optimum kullanımını temin etmek suretiyle tarımda verimliliği artırmak,
- Böylece, öncelikle tarımda çalışanların bireysel gelirlerinin artırılması yoluyla tarım çevrelerine makul bir hayat standardı sağlamak,
- Pazarı istikrarlı hale getirmek,
- Arzın devamlılığını sağlamak,
- Arzın tüketicilere makul fiyatlardan ulaşmasını sağlamak (Özkan, 2008: 55).

DTÖ çerçevesinde tarım ürünleri dış ticaretinde korumacı engellerin kaldırılma sürecine girilmesi sebebiyle, Avrupa Birliği dış ticarete yeni bir engelleme ve koruma olarak; bitki ve hayvan sağlığı kurallarını, gıda güvenliğini ön plana çıkarmıştır. Bu nedenle OTP reformunda gıda güvenliği konusuna büyük önem verilmektedir. Dünyanın en büyük tarım ürünleri ihracatçısı olan topluluk bu şekilde hem üreticisini korumakta ve hem de dış satımda bitki ve hayvan sağlığı kurallarına takılmamak için gayret göstermektedir. Tarım ürünlerinde kullanılan kimyasallar nedeniyle (gübre, ilaç, hormon, katkı-kalıntı) insan sağlığını tehdit eden boyuta ulaşması sebebi ile tüketicilerinde seçiciliği artmıştır (Kazgan, 1991: 126) .

Türkiye, 1947 yılında IMF ve Dünya Bankası' na, 1952 yılında ise NATO' ya üye olur. Böylece iki kutuplu dünyanın bir yanı olan kapitalist sistemle tam olarak bütünleşmiş olmaktadır.

IMF' nin amaçları:

- Uluslar arası parasal işbirliğinin teşvik edilmesi,
- Döviz kurlarında istikrarın teşvik edilmesi ve üyelerin rekabetçi devalüasyonlara başvurmalarına engel olunması,
- Uluslar arası ticaretin genişletilmesi,
- Üye ülkeler arasında çok taraflı bir ödeme sisteminin oluşturulması,

- Dış ödeme güçlükleri ile karşılaşan üye ülkelere gerekli kaynak yardımında bulunulması,
- Üye ülkelerin ödeme bilançosu açıklarının azaltılmasına yardımcı olunması gibi.

1980' den sonra IMF bu amaçlarını değişen dünya şartlarına göre değiştirmektedir. “Zamanla IMF yoksul ve azgelişmiş- gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerine daha fazla ilgi göstermeye başlamıştır. Ve IMF; Asya ve Güney Afrika’ da ekonomik gelişmeyi finanse ve teşvik etme işlevini üstlenmiştir. 1980’ li yılların başlarında, ticari bankaların yüksek düzeyde kredi verme yarışına girdikleri dönemde, hiçbir ticari bankanın kredi vermeye yanaşmadığı yoksul ülkeler, IMF’ nin müşterileri olmaya başlamışlardır. IMF ile anlaşma yapmak zorunda olan veya kredi alan ülkeler, giderek IMF’ nin istediği doğrultuda idari ve hukuki düzenlemeler yapmak zorunda kalmışlar ve dünyada bu uygulamalarla IMF yanlısı hükümet ve ülkelerin karşıtı olanlar sürece dahil olmaya başlamıştır...” (Gülçubuk: 2004, 90-97). Gülçubuk’ un da belirttiği gibi azgelişmiş ülkeler borçlandırılarak ekonomik ve siyasi bağımlılığı ele alınmış olmaktadır.

1997 yılının sonlarında “mevcut tarım destekleme politikalarını değerlendirmek” amacıyla bir Dünya Bankası heyeti Türkiye’ yi ziyaret ederek bir rapor hazırlamaktadır. 1998 yılında yayımlanan rapora göre, Türkiye’ de uygulanan tarım destekleme politikalarının mali açıdan pahalı, ekonomik olarak da verimsiz olduğu belirtilmektedir. Bu nedenlerden dolayı raporda bazı koşullardan bahsedilmektedir. Tarım ürünleri fiyatlarının, dünya fiyatları düzeyine indirilmesi gerektiği; fiyat destekleri ya da sübvansiyonlar yerine doğrudan gelir desteği sitemine geçilmesi gerektiği fikirleri raporda yer almaktadır. Bu sisteme geçilmesi nedeniyle devlete ait olma gerekçeleri ortadan kalkan ve geçersiz varlıklar durumuna gelen tarımsal KİT’ lerin özelleştirilmesi savunulurken, gübre ve kredi sübvansiyonlarına da son verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu rapor o an için ne IMF statüsüne nede Türkiye’ nin anayasal düzeyine uygun değildir (Koç, 2010: 134).

IMF’ nin kurulmasıyla amaçlanan, sanayileşmiş ülkeler arasındaki ticarete ortaya çıkan daralmayı gidermektir. Gelişmiş ülkelerin sorunlarının çözüme kavuşturulmasıyla azgelişmiş ülkelerin de sorunlarının çözüleceği düşünülerek hareket edilmiştir.

Ulusaşırı tarım ve gıda şirketleri dünya tarımında egemenlik kurarak söz sahibi olabilecek konuma gelmektedirler. Nüfusun hızla artmasına paralel olarak gelişen teknolojilerle birim alandan daha fazla ürün elde etmek için daha yoğun üretim yapılmaktadır. Bunun yanında, dünyanın aç kalma tehlikesinden ziyade adaletli paylaşım sorunu olduğu da artık herkes tarafından bilinen bir gerçektir. İşte bütün bu gerçeklere karşın bilgiye, deneyime, ıslahçılığa dayalı tarımsal üretim tarzı yok edilerek endüstriyel üretim tarzının uygulanma alanı yaygınlık kazanmaktadır (Keyder; Yenal: 2013: 137- 140) .

Geniş arazilerde yıllarca tek bir ürün ekilmeye başlanmakta, 1960' lar da 'mono ekim' modern tarımla eşanlamlı hale gelmektedir. Bu üretim tarzının savunucuları, tarlada tek ürünün ekilmesinin verimli olduğunu, her ürünün kendine uyan toprakta yetiştirilmesinin sağlandığını, çiftçilere en yüksek kâr olanağı verdiğini savunmaktadırlar. Başlangıçta verimlilik artışı iyi olmasına karşın zamanla mono kültür tarım tarzı böceklerin ve hastalıkların üreyebileceği bir ortamı oluşturmaktadır. Bu tek tipleştirme zamanla çevrenin, tarımın felaketi haline gelmektedir. Bunun sonucunda suni gübre ve haşere ilacı tüketimi hızla artış göstermektedir. 1940 yılında 2 milyon ton olan azotlu gübre tüketimi 1995 yılında 75 milyon tona yükselmektedir. Bu fazla gübre kullanımı toprağı ve yer altı yerüstü sularını kirletmekte aynı zamanda yabancı otu da artırmakta yabancı otlar da böcekleri artırmaktadır. Yabancı ot ve böcekleri öldürebilmek için çiftçilerin ilaç kullanması gerekmektedir. İlaça bağışıklık arttıkça bu kez de ilacın dozunun artırılması gerekmektedir. Bu kısır döngü çiftçileri zarara uğrattırırken şirketlerin kazanç elde etmesini sağlamaktadır. Daha sonraları ise şirketler kimyasal gübreler, tohumlar, ekipmanlar, nakliye ve pazarlama zinciri de dahil olmak üzere tarımın tüm halkalarını ele geçirmektedir. Bunların yanı sıra tohumların genetik yapısı ile oynanmakta, genetik yapısını değiştirdikleri tohumları ise patentlemektedirler (Tokalak, 2010: 250-260) .

Endüstriyel tarım modelinde, tohumla toprağa saçıldıktan sonra kimyasal gübre vermek gerekmektedir. Kimyasal gübre hem toprağın yapısını bozmakta, hem de aynı verimin alınabilmesi için ileriki yıllarda toprağa daha fazla gübre saçmayı gerektirmektedir. Oysa endüstriyel tarım öncesi nöbetleşe ekimle, doğal yollarla üretimin devamlılığı sağlanmaktadır. Toprağın yapısı bozulmaya başladığı için, eski üretim şuan elde edilememektedir (Rehber, 2006: 68-69) .

Şirketler dünyayı kuşatırken bir yandan da birbirleriyle birleşerek daha da büyümektedirler. Örneğin bugün altı şirket dünya tahıl ticaretinin % 85' ini gerçekleştirmektedir. Böcek öldürücü ilaç pazarının üçte ikisini yöneten Syngenta, Dupont ve Monsanto dünya tohum pazarının dörtte birine, genetiği değiştirilmiş tohum pazarının tamamına hakim durumdadırlar. Şirketlerin bu ilerleyişi küçük çiftçiler ve gıda egemenliği için büyük tehlike oluşturmaktadır (Tokalak, 2010: 170).

“Dünya'nın en büyük beş “gen devi” ; Astra- Zeneca, Novartis, Dupont, Aventis, Monsanto. Bu şirketler kendi tekellerini kurmuşlardır. Tohum, tarım kimyasalları, ecza ürünleri ve ilgili diğer pazarlarda kendilerini egemen kılmaktadırlar. Bunlar gıda bağımsızlığını tehdit ederek kırsaldan göçü tetiklemektedirler. Kırlarda yaşayanların geçim kaynağı olan toprak böylelikle el değiştirmektedir” (Aysu: 2008,136). Çiftçiler tarlasını bırakarak şehre göç etmekte; böylece aile çiftçiliğinin yerini endüstriyel çiftlikler almaktadır.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Teşkilatı (FAO) Birleşmiş Milletler çatısı altında gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde açlıkla mücadelede ve yoksulluğun önlenmesinde uluslararası düzeydeki çabaların önderliğini yürüten bir örgüttür. Bu görevin yanı sıra gelişmekte olan ülkelerin doğal kaynaklarını korumak suretiyle tarımsal kapasitelerini yükseltmek, ormancılık ve balıkçılık faaliyetlerini desteklemek ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. FAO ülkemizde Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, GAP İdaresi Başkanlığı, TİKA gibi resmi kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşları, enstitüler, üniversiteler ve özel sektör kuruluşlarıyla da işbirliği yapmaktadır (<http://tarim.gov.tr>) .

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan bu Bretton Woods kuruluşları dünya tarımını olduğu kadar Türkiye tarımını da etkilemiştir. Tarımsal politikaların oluşturulmasında, üretilen ürünlerin pazarlanmasında, arz talep dengesinin sağlanmasında etkileri söz konusudur.

1.3. Biyoteknoloji, GDO' lu Ürünler ve Toplum

Biyoteknoloji ifadesi “bitki, hayvan veya mikroorganizmaların tamamı ya da bir parçası kullanılarak yeni bir organizma (bitki, hayvan ya da mikroorganizma) elde etmek veya var olan bir organizmanın genetik yapısında arzu edilen yönde değişiklikler meydana getirmek amacı ile kullanılan yöntemlerin tamamı” olarak tanımlanmaktadır (Anonim: 2007,17).

GDO' lu ürünler ticari olarak 1990'lı yılların ortasından bu yana üretilmektedir. İlk üretimin Çin Halk Cumhuriyeti'nde yapıldığı bilinmektedir. Dünyada GDO' lu ürünler Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, İspanya, Brezilya, Çin, Hindistan gibi yaklaşık 25 ülkede üretilmektedir. Ekim alanı itibarıyla da yaklaşık 125 milyon hektarın bu amaç için kullanıldığı ifade edilmektedir (Aslan, Şengelen : 2010, 49).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren bilim her alanda çok hızlı bir sürece girmiştir. Hızla gelişen gen teknolojisi, tüm canlıların genetik maddesi olan DNA molekülünün özelliklerinin anlaşılması ve belli DNA dizilerinin (genlerin) bir canlıdan diğerine aktarılmasıyla, kısaca canlıların genetik özelliklerinin gen aktarımı yoluyla değiştirilmesiyle yeni bir döneme girilmiştir. Tablo 1' den de anlaşılacağı gibi ürünlerin genlerine yapılan müdahale ile daha geniş çaplı değişimler elde edilebilmektedir.

Tablo 1. Hormonlu ürün ile GDO' lu ürünün karşılaştırılması

Bitki Geliştirici (Hormon)	Genetik Olarak Değiştirilmiş Ürün
Dışarıdan bir müdahaledir	Ürünün genlerine yapılan bir müdahaledir
Sadece sera ürünlerinde döllenmeyi artırmak için uygulanır	Ürünlere istenilen özelliği kazandırmak amacıyla uygulanır

Hormon ve genetiği değiştirilmiş ürün aynı şey demek değildir. Hormon ürünlere dışarıdan, sonradan yapılan bir müdahaledir. Sadece sera ürünlerinde kullanılır ve daha hızlı sonuç almak için başvurulan bir yöntemdir. Fakat ürünün genleri ile oynamak onları değiştirmek aynı şey değildir. Genlerle oynanarak ürüne istenilen şekil kazandırılabilir. Genleri ile oynanarak üründe bir çok değişim sağlanılabilir. Genleri ile oynanmış ürün artık farklı bir hal almıştır. Bunun topluma çok farklı yansımaları olmakta, büyük toplumsal riskler oluşturmaktadır (Erdem, 2001:32-40).

Canlı hücrelerinin fonksiyonlarını anlamak ve değiştirmek doğal olarak var olmayan ve ihtiyacımız kadar üretilmeyen yeni ve az bulunan ürünleri elde etmeyi kapsayan biyoteknoloji bilimi tarımın geleneksel yapısını değiştirmektedir. Biyoteknoloji alanında ortaya çıkan gelişmeler, binlerce yıldır uygulanmakta olan ve bitkilerin daha güçlü, daha verimli olmasını sağlayan, geleneksel- klasik ıslah

yöntemleriyle; kültür bitkilerine aktarılması mümkün olmayan genlerin aktarılmasına olanak tanımaktadır (Tokalak, 2010: 9).

Biyoteknoloji özünde biyolojik süreçlerin endüstriyel ve diğer amaçlarla kullanılmasıdır. Örneğin; mikroorganizmaların antibiyotik, hormon vs. için genetik manipülasyonu bu kapsamdadır. Biyoteknoloji, 25 yıl öncesine kadar en önemli uygulama alanını fermentasyon endüstrisinde bulmuştur; arıtma süreçleri, hidroliz, şarap üretimi vb. Ancak 1990'lı yıllardan başlamak üzere, biyoteknoloji ilgi alanını gen manipülasyonları ile verim artırmak üzerine kaydırmıştır. Biyolojik yapının manipülasyonu, biyoteknolojiye sınırsız olanaklar tanımıştır. Gen aktarımı ile enzim saflıkları artırılmış, dolayısıyla da üretim maliyetleri aşağı çekilmiştir. Biyoteknoloji neredeyse, insan hayal gücünün sınırları ile kendi sınırlarını çizmiştir (Erdem,2011:94).

1970'li yılların başından beri geliştirilen modern biyoteknoloji teknikleri ile canlıların genetik yapısında geleneksel ıslah metodları ve doğal üreme-çoğalma süreçleri ile elde edilemeyen değişikliklerin yapılması mümkün olmaktadır. Biyoteknolojik yöntemlerle kendi türü haricinde bir türden gen aktarılarak belirli özellikleri değiştirilmiş bitki, hayvan ya da mikroorganizmalara genel olarak "Genetik Olarak Değiştirilmiş Organizma" ya da kısaca "Transgenik" denilmektedir (Mahmutoğlu, 2007:34-37).

Genetik yapının değiştirilme işlemi ya kendi türünden ya da kendi dışındaki başka bir türden olmak üzere iki şekilde olmaktadır. Bu işlemin gıdalarda uygulanmasına da genetiği değiştirilmiş (GD) gıda adını veriyoruz. GDO' lara karşı yaygın olumsuz görüşe ilişkin akla gelen en genel açıklama; insanların yeni teknolojileri kabulünün zaman aldığı yönündedir. Bu anlamda transgenik organizmalara ilişkin tedirginlik, örneğin ilk yapay döllene karşı gösterilen tepkiyle (ki bazı ülkelerde ayaklanmaları tetiklemiştir) ya da ilk otomobile geçişle veya televizyonun ilk çıkışıyla karşılaştırılabilir. Oysa bazı yeni biyoteknoloji uygulamaları; örneğin gen dizilimi ya da tıp teknolojileri çok hızlı kabul görmüştür. Ancak özellikle GDO için çok güçlü ve yaygın bir karşı duruş söz konusudur. İnsanların başlangıçta GDO' lara karşı gelişen tedirginliğinin; popülerize olamayan biyoloji-bilgi birikimi ve bilim insanlarıyla halk arasındaki iletişim kopukluğundan kaynaklandığı sanılmaktaydı, ancak sosyolojik çalışmalar bunun doğru olmadığını ortaya koymuştur. Nobel ödülü sahibi, DNA ikili sarmalının varlığını ortaya koyan James Watson; GDO korkusunu "yeni bir din-inanç" olarak tanımlamaktadır (Erdem, 2011: 106)

Modern biyoteknoloji en geniş kullanım alanını tarım sektöründe bulmaktadır. Yüksek miktarda ve kalitede ürün almak amacıyla geleneksel kültür çeşitlerinin veya bunların yabancı akrabalarının genetik yapıları değiştirilmektedir. Tarımsal biyoteknoloji de en çok üzerinde çalışılan özellikler hastalıklara ve zararlılara karşı dayanıklılık, yabancı ot ilaçlarına dayanıklılık, meyve olgunlaşma sürecinin değiştirilmesi, besin öğelerince zenginleştirilmesi ve iyileştirilmesi, raf ve depolama ömrünün uzatılması ve aromanın artırılmasıdır. Modern biyoteknolojinin tarımda kullanılmasıyla hastalık ve zararlıların etkisi azaltılarak yüksek verim ve daha ekonomik üretim amaçlanmaktadır. Aynı zamanda bu üretim tarzı ile tarım ilacı kullanımı da azalacağı için daha çevre dostu üretim olacağı iddia edilmektedir. Ancak son yıllardaki gelişmeler bu beklentilerin tersini işaret etmektedir (Kazgan, 1991:29-31).

Tarımda modern biyoteknolojinin kullanımı ile hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülke çiftçileri ve halkları için ekonomik, çevre, sağlık ve sosyal yararlarının olduğu ileri sürülmektedir. Ancak transgenik ürünlerin yaygınlaşması ile bahsedilen faydaların fayda olmaktan çıkabileceği, çünkü bu ürünlerin çok ciddi risklerinin de olduğu tartışılmaktadır. Transgenik ürünlerin üretilmesinin en önemli nedeni olarak daha ekonomik ürünler olması ileri sürülmüştür. Zira bu ürünlerin üretim sürecinde daha az pestisid kullanılacağı için hem çevreyi koruyacağı, aynı zamanda üretim maliyetinin düşeceği ve daha ucuza daha bol ürün elde edileceği ileri sürülmektedir. Bu arada hastalık ve zararlılara dirençli ürünler yetiştirildiği için üretim sürecinde ürün kaybının olmayacağı veya çok az olacağı için verimliliğin yükseleceği iddia edilmektedir. Bu şekilde dünyadaki açlık ve yoksullukla da mücadelede önemli bir araç olacağı ileri sürülmektedir (Madeley, 2003: 46).

Dünyadaki açlığa çözüm arayışı; yıllar içinde başka bir noktaya gelmiştir, süreç aslında dünyada var olan besin kaynaklarının eşit dağılımı sağlandığında başka kaynaklara gereksinim olmadığı ile ilgili kanıtları ortaya koymaktadır." 1996 yılında yapılmış olan Dünya Gıda Zirvesi sonuç raporuna göre 2015 yılı; gerekli ve yeterli önlemlerle o dönem için var olan 800 milyon açlıkla mücadele eden kişi sayısının 2015 yılında yarı yarıya azaltılması amaçlanmaktadır. Oysa 2009 yılı raporları "Dünyada aç insan sayısının 1.02 milyara ulaştığını belirtmektedir" (<http://www.mfa.gov.tr/dunya-gida-zirvesi---gecmisten-bugune.tr.mfa>.) Bu da yeryüzündeki her altı kişiden birisinin aç olduğu anlamı taşımaktadır. Bu durumda üretilmeye başlandığı dönemden bu yana GDO' lu ürünlerin açlığa çözüm olamadığı ifade edilebilir.

GDO'lu ürünlerin toplum, çevre ve bireyler için bir çok etkisi bulunmaktadır. Olumlu etkilerine değinecek olursak:

1. Böceklerle ve Yabani Otlara Karşı Direncin Artırılması

Gen aktarımıyla bitkilerin böcekleri ve yabani otları öldüren bir madde üretmesi sağlanabilir. Bu şekilde bitkiler zararlılara daha dirençli hale getirilirken, kimyasallara (pestisit) olan gereksinim de azalmaktadır. Örneğin Çin'de transgenik pamuk üretimiyle birlikte tarım ilacı kullanımı azalmış ve üreticilerin sağlık sorunlarında olumlu gelişmeler gözlenmiştir. Ayrıca ilaç kalıntılarının içme sularına daha az karıştığına da dikkat çekilmektedir.

2. Çevre Koşullarına Uyumun Artırılması

Bitkilerin; tuzlu ortamlara, soğuğa, sıcaklığa, kuraklığa, olumsuz iklim koşullarına direnci arttırılabilir. Örneğin; kutuplarda yaşayan bir balıkta bulunan 'antifreeze' geni domates ve çilek gibi bitkilere aktararak, bu bitkilere soğuğa karşı direnç kazandırılmıştır.

3. Verimin Artırılması

Yeryüzündeki azalan ekim alanlarından daha fazla verim alınması sağlanabilir. Bu şekilde artan nüfusun besin gereksinimi karşılanmış, açlığa ve yetersiz beslenmeye çare bulunmuş olunur.

4. Raf Ömrünün Uzatılması

Besinlerin olgunlaşması, yumuşaması ve çürümesi geciktirilerek raf ömrü uzatılabilir. Böylece taşıma ve depolama sırasındaki kayıplar önlenmiş olur.

5. Organoleptik (Duyusal) Özelliklerin Geliştirilmesi

Meyve ve sebzelere tat, renk ve yapı açısından istenilen özellikler kazandırılabilir. Tatlı ve çekirdeksiz dolmalık biber ve domatesler ile çekirdeksiz ve küp karpuzlar gibi

6. Tıp Alanında Olumlu Etkileri

Bazı besinlere gen aktarımıyla oral aşılar elde edilebilir. Örneğin patatese aktarılan genle birlikte insanların %60'ında Hepatit-B' ye karşı immünolojik yanıt arttırılmıştır.

7. Besin Ögesi İçeriğinin Zenginleştirilmesi

Gıdaların protein kalitesinde artış, karbonhidrat içeriğinde değişme sağlanabilmektedir. Ayrıca patatesin kuru madde içeriği arttırılarak, kızartma sırasında daha az yağ çekmesi ve pişme süresinin kısılması sağlanabilir. Ayrıca genetik

modifikasyon ile laktozsuz süt de elde edilmiştir. Besinlerin antioksidan vitamin ve mineral düzeyi artırılabilenmektedir. Kahve bitkisindeki kafeinden sorumlu genin inaktif hale getirilmesiyle kafeinsiz kahve retilenmektedir. Düşük yağlı ve düşük kolesterolü et elde edilebilir. Afrika'daki çocuklarda körlüğü önlemek için tatlı patateslerin β -karoten düzeyi artırılmış, ayrıca son çalışmalarla patatesin kalsiyum içeriği de üç kat artırılmıştır (Ertunç, 2010: 96-100) .

Ancak yapılan son çalışmalar transgenik ürünlerin üretiminde ilaç kullanımının arttığını göstermektedir. 1996 yılında ABD' de ilk olarak transgenik ürünler üretilmeye başlamıştır. Başlangıçta iddia edildiği gibi genetiği değiştirilmiş ürünlerde pestisid kullanımında bir azalma gözlenmiştir. Fakat sonraki yıllarda kullanımın arttığı gözlenmiştir. Benzer Şekilde herbisid kullanımında da son yıllarda önemli artış olmuştur (Koç, 2010: 79).

GDO'lu tarım ürünlerinin maliyetinde artışlar yaşanırken bu ürünlerin yaygınlaşması geleneksel tarım ürünlerinin maliyetini de artırmaktadır. Çiftçiler kullandıkları tohumun GDO'lu olmadığından emin olmak için ekstra maliyete katlanmaktadırlar. Gen kaçışı nedeniyle bölgede yetişen rnleri GDO bulaşmasından korumak neredeyse imkansız hale gelmiştir. Özellikle tozlaşma dönemlerinde böcek ve rüzgar aracılığıyla taşınan polenler GDO' lu ise organik ya da konvansiyonel bitkilerde genetik bulaşmaya neden olabileceğinden GDO' lu ürünlerle organik ya da konvansiyonel ürünlerin birlikte ekilmeleri mümkün değildir. Aksi takdirde, konvansiyonel ve organik ürünlerin genetik yapıları bozularak özellikleri kaybolmaktadır (Madeley,2003:48).

Nitekim Kanada'da GDO'lu keten yetiştirilmemesine rağmen bulaşma nedeniyle çiftçiler keten tohumlarının GDO'suz olduğundan emin olabilmek için (100 \$ karşılığında) test ettirmektedirler. Aynı bölgede klasik ve transgenik çeşitlerin bir arada ekilmeleri halinde iek tozları nedeniyle birbirlerine karışacaklardır. Bu durumda üreticilerin istedikleri çeşit ürünü üretmeleri olanaksız olacaktır. Bu kapsamda, GDO ürünü ve gen teknolojisi alıcısı durumundaki ülkelerde, modifiye edilen ürünlerin üretimi durumunda yerli üreticilerin tarımsal üretim tercihlerinin kısıtlanması nedeniyle yerli çeşitlerin zamanla azalabileceği ve yerli çeşit üreticilerini zor durumda bırakacağı tartışılan riskler arasındadır (Olhan, 2010: 12).

GDO' lu ürünlerin sağlık, biyolojik çeşitlilik ve evre üzerine etkilerini irdelemekte fayda vardır. Sağlığa olan etkileri konusunda dünyada olduğu gibi

Türkiye’de de araştırmalar ve yayınlanmış olan bilimsel çalışmalar yetersizdir. Bu nedenle bilim insanları arasında farklı görüşler vardır. Biyolojik çeşitliliğe ve çevreye olabilecek etkileri ise tarım yapan ülkeleri ekonomik boyutta etkileyebilecek düzeydedir (Aysu, 2008: 142) .

"GDO’ lu tarım uygulandığı çevrede daha dirençli otların ve tarım zararlılarının ortaya çıkmasını sağlamakta bunları yok etmek için bir öncekinden daha güçlü, zehir oranları daha yüksek kimyasal ilaçlar kullanılmak zorunda kalınmaktadır. GDO’ lu ürünlerle tarımsal ilaçları üretenler çoğunlukla aynı küresel firmalardır" (Tokalak , 2010: 11).

Dünyanın en stratejik maddesi "gıda" olmuştur. Biyoteknolojinin GDO sorun alanında da bir amaç değil araç olmasını mutlaka sağlamak gerekmektedir. Gıda retim ve dağıtım süreçlerini demokratikleştirmek asaldır. Tohum ışlah çalışmalarını ne olarak tarımsal verimliliği artırmak olanaklıdır. Öte yandan doğa kaynaklarını koruyup kollayan ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında planlı kullanan bir yönelim zorunludur. Aşır ve gereksiz nüfus artışının mutlak biçimde denetlenmesinin gıda sorununu çözmede faydalı olabileceği savunulmaktadır(Saltık, 2010: 89-93) .

Sorunların kaynağını, vahşi kapitalist düzenin gıda da dahil küresel kaynakların dağılımındaki doğasından kaynaklanan derinleşen eşitizliğinde aramak ve düzeltmek gerekmektedir. Literatürde geçen yeni kavramlardan biri de “Açlık Tsunamisi”dir. Küresel kapitalist sistemin ürünü olan bu soruna, neden olan sistematik yapı içinde çözüm bulunamamaktadır. Azalan Dünya kaynaklarını paylaşmakta şiddet tırmanmaktadır. Buna savaşları örnek gösterebiliriz. Tarım coğrafyalarına dönük emperyalist iştah kabarmaktadır. GDO tarımı bu coğrafyalarda türlü düzeneklerle dayatılmaktadır (Giddens, 2000: 124).

Kissenger 1970 yılında “Eğer petrol kontrol ederseniz ülkeyi kontrol edersiniz, eğer gıdayı kontrol ederseniz nüfusu kontrol edersiniz” demiştir. Dünya nüfusunun beslenmesi gibi en temel ihtiyaç karşılayan gıda çoğu zaman silahtan bile daha güçlü bir tehdit olabilmektedir. Yeşil devrim olarak nitelendirilen hibrit tohumlarla şirketlerin bu sektördeki etkisi artırılmış, GDO’ lu tohumlarla ise tarımın kontrolü tamamen birkaç şirketin eline bırakılma sürecine girmiştir. Modern biyoteknoloji en yaygın kullanım alanını tarım sektöründe bulmuştur. En yoğun tartışmalar da bu alanda yaşanmaktadır. Dünyada yaşayan her insan tarım sektörü ile ya üretici ya da tüketicisi olarak yakından ilgilidir. Bu nedenle tarım sektörü bazen silah sektöründen daha politik olabilmektedir.

Çünkü tarımsal biyoteknolojinin en önemli riski gelişmekte olan ülkelerde yerel tarım sistemlerinin zayıflaması ve dışa bağımlılığın artmasıdır (Madeley, 2003: 53).

Açlığa çözüm, üretim artışı, tarım ilacı kullanımında azalma sağlayacağı gerekçesi ile 1995'lerden itibaren piyasaya çıkartılan GDO' lu ürün tohumlarının sahibi olan ve gelişmekte olan ülkelerdeki yerel tohumları ve gıdayı kontrol etmek isteyen 3-5 dolayındaki emperyalist tarım tekeli bu konuda her yola başvurmaktadır. Emperyalist tarım ve gıda tekelleri dünya tarımına ve gıdasına egemen olmak için hemen her yola başvurmaktadır. Bir taraftan, kendi hükümetleri ile IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi emperyalist kurumları devreye sokarak, özellikle geri bıraktırmış, gelişmekte olan ülkelerin tarımı ve gıdası üzerinde yıkıcı etkilere neden olan yapısal uyum programlarını uygulamaktadırlar(Erdem, 2001: 24-30) .

Terminatör teknolojisi adı verilen bir teknik ile üretilebilen GDO' lu tohumlar ertesi yıl tohum vermemek üzere tasarlanabilmektedir. Tohumun ekildiği yıl mahsul alınır, çiftçinin ertesi yıl tohumluk olarak kullandığı, ekinin içinde oluşan çekirdek ise oluşmamakta veya kısırlaştırılabilmektedir (Gürakan, 2010:24).

GD tohumla üretim tarımda istihdamı azaltmaktadır. Şirketler kendi kazançları için biyolojik çeşitliliği yok edecek olan mono kültüre (tek ürün ekimine) dayalı üretime zorluyorlar. Mono kültür üretimde çok işgücü kullanılmadığı için çiftçiler toprağından işinden olmakta, işçileşmektedir. Bütün bu topraksızlaşan ve işsiz kır işçilerine dönüşen çiftçiler ne olacaktır? Bu durum, üretimin ve çiftçiliğın sürekliliği açısından önemli bir risk değil midir? Bu etmenler gözetilmezse, GDO' lar tarımsal ve toplumsal bir cinayete dönüşebilir. GD tohumla üretimde çiftçiler toprağına bağımlı köle olabilmektedir. Tüketiciler seçeneksiz, önlerine konulan sağlıksız gıdaları tüketmeye tutsak edilebilecektir. Doğa ise onarılamaz yaralar alabilecektir (Tokalak, 2010: 57).

1998'de ABD Patent ve Telif Hakları Ofisi, şirketler ve çiftçiler için geniş uygulama alanı sağlayacak yeni bir genetik mühendisliği tekniğini patentleştirmiştir. Delta & Pine Land Şirketine ve ABD Tarım Bakanlığı'na verilen patentin amacı, çiftçilerin hem doğal hem de GD kaynaklardan elde ettikleri tohumları saklamalarını engellemektir. Bu, firmaların kendi sahiplik haklarını uygulamalarını sağlayacak ve üreticileri uzun dönemde tohum tüccarlarına bağımlı hale getirecektir. Tohumlar değiştirilerek istenilen amaca ulaşıldığında tohumlar sadece bir kez üreyebilecek, ikinci nesiller kısır olacak, dolayısıyla tekrar ekildiklerinde ürün vermeyeceklerdir. Bu yüzden üreticiler tohumları ertesi yıla saklayamayacak ve her sene yeni tohum almak zorunda kalacaklardır. Bu durum, dünyadaki üreticilerin yaklaşık dörtte üçünü (en yoksullar da dahil) etkilemektedir (Talaş, 2009a:131).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ORGANİK TARIM VE ORGANİK TARIM PİYASALARI

2.1. Organik Tarım

Organik tarım (biyolojik ya da ekolojik tarım); tarımsal üretimin insana ve çevreye en az düzeyde zarar vermeyi amaçlayan, sentetik kimyasallar ve bu kimyasalların hatalı uygulamaları sonucu ekolojik sistemde kaybolan doğal dengeyi yeniden kurmaya yönelik hedefler geliştiren ve en önemlisi tüm hedeflerini ve vaat ettiklerini tüketiciye sunabilmek için üretim sürecinin takibinin yapıldığı bir tarım yöntemidir (<http://organik.tarim.gov.tr>, 20.05.2013) .

Yasal olarak ürün etiketlerinde ve yayınlarda yaygın olarak ekolojik ve organik sözcükleri kullanılmaktadır. Almanca da “ekolojik tarım” , Fransızca , İtalyanca ve İspanyolca da ‘biyolojik tarım” , İngilizce de “organik tarım”, Türkçe de ise “ekolojik ve organik tarım” ifadeleri geçerlidir (www.tarim.gov.tr). “Organik terimini ilk olarak John Paull 1939 yılında L. Northbourne kitabında, dışsal verimlilikle beslenen kendi kendine yetemeyen kimyasal tarımın aksine ekolojik dengeyi gözeten holistik bir bakış açısını yansıtan “organizmalı tarım” açıklamasıyla kullanmıştır” (Ertunç; 2010: 27).

Endüstriyel tarım yani kimyasal ilaç ve gübreler, şirket tohumları, sanayi yemleri, ağır makineler, yoğun su ve petrol kullanımı ile yapılan tarım sisteminden şikâyetlerimiz giderek yoğunlaşıyor. Endüstriyel tarıma karşı çeşitli tarım sistemleri önerilmektedir. Tarım tarihi incelenirse on bin yıldır tarımın hep aynı kalmadığını biliyoruz. Orta çağda bile tarımda büyük değişiklikler olduğu bilinmektedir.

Doğal tarım olarak nitelendirilen, yıllar öncesinde uygulanan tarım sisteminin sorunsuz olduğunu söyleyemeyiz. Doğal tarımın ne ifade ettiği çok net değildir. Bir kere tarım bir insan etkinliğidir. “On bin yıldan daha önce tarım diye bir şey yoktu ki doğal olsun. Avcılık ve toplayıcılık geçerli idi. Tarıma geçiş de uzun ve sancılı olmuştur” (Madeley, 2003: 75).

Dünya'da organik tarım faaliyetleri 2. Dünya savaşıdan sonra başlamasına rağmen uluslararası boyuta 1972 yılında Uluslararası Organik Tarım Hareketleri Federasyonunun (IFOAM – International Federation of Organic Agriculture Movement) kurulmasıyla ulaşmıştır. Başlangıçta tarım topraklarının korunması için başlatılan

organik yetiştiricilik, sonradan tüketicilerin sağlıklı beslenmelerine ve devamında da organik ürün yetiştiricilerinin hak ve menfaatlerinin korunmasına yönelmiştir.

Organik tarımın amacı; toprak ve su kaynakları ile havayı kirletmeden, çevre, bitki, hayvan ve insan sağlığını korumaktır. Organik tarımın en önemli hedeflerinden biri de üretimde hiçbir şekilde GDO kullanmamaktır. Organik tarımın bir alternatif tarım olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Çünkü klasik ve konvansiyonel tarım yöntemlerine göre üretim girdilerinde organik tarım faaliyetlerinin maliyeti daha yüksektir. Organik tarımda yüksek kalitede ve yeterli miktarda ürün üretmek, maksimum verimi elde etmekten daha önce gelmektedir. Organik tarımın bu hedefi pazarlama ve satış sistemlerinde de farklı uygulamalarla ortaya çıkmaktadır. Kalite ve güven asıl amaç olduğu için ürünün üreticiden tüketiciye gidene kadar hangi aşamalardan geçtiği sertifikalarla ürünün standartlarının uygunluğu belgelenmektedir (Aksoy; Altındışli, 1990: 201-210).

Organik tarımın çeşitli boyutlarda yararları bulunmaktadır.

Tarımsal boyutta; Artan bir çeşitlilik, uzun dönemde toprağın verimliliğinin korunması, yüksek besin kalitesi, bitki zararlılarının ve hastalıkların azalması, kendine yeten üretim sistemi, dengeli üretim sağlar.

Çevresel boyutta; Kirliliğin azalması, yenilenemeyen kaynaklara daha az bağımlılık, toprak erozyonunun azalması, yabancı hayatın korunması, dirençli tarımsal sistem, üretimin çevreyle olan uygunluğunu etkiler.

Sosyal boyutta; Sağlık sorunlarının iyileştirilmesi, daha iyi eğitim, daha güçlü toplumsal yapı, köyden kente göçün azaltılması, artan istihdam, kaliteli iş oluşumunu etkiler.

Ekonomik boyutta; Daha güçlü, kendine yeten yerel ekonomi, gelir güvenliği, artan geri dönüşüm, finansal israfın düşürülmesi, düşük risk gibi konularda toplumu etkiler.

Organik tarımın sayılan avantajlarının yanında dezavantajları da vardır.

Türkiye'de tarımsal ürün arzında yıldan yıla önemli dalgalanmalar görülmektedir. Hızla artıp gençleşen nüfus, tüketim düzeyinin ve çeşitliliğinin sürekli artması ve çevredeki ülkelerin hemen hepsinin tarımsal ürün talep eden özellikleri sebebiyle organik tarımın (verimde meydana gelebilecek azalma nedeniyle) kısa vadede gelişmesi zor görünmektedir.

Organik tarım yöntemiyle bitkisel üretimde ortaya çıkan bir sorun, arazilerin çok küçük, parçalı ve birbirine yakın olmasıdır. Bu durum organik üretimi olumsuz yönde etkiliyor. Çünkü organik üretim yapan bir işletmenin çevrede üretim yapan diğer klasik işletmelerde kullanılan kimyasallardan etkilenmemesi mümkün değildir.

Ekolojik tarım sisteminde yetiştirilen ürünlerin pazarlanması özellikle iç piyasa için yeni ve belirsiz bir konudur.

Konunun yeni olması nedeniyle yeterli tarımsal yayım çalışmaları ve eleman bulunmaması da muhtemel dezavantajlardan birisidir (www.organik tarımda biz 26,11,2013).

Tüm dünyada hızla artan organik tarımda genellikle ülkelerin geleneksel ürünleri örneğin Hindistan'da çay, Danimarka'da süt ve süt ürünleri, Arjantin'de et ve mamulleri, orta Amerika ve Afrika ülkelerinde muz, Tunus'ta hurma, zeytinyağı, Türkiye'de kurutulmuş ve sert kabuklu meyveler organik üretilen ilk ürünlerdir. Mevcut bilgi ve yüksek adaptasyon organik tarıma daha kolay geçişi sağlamaktadır (Deniz, 2009: 128).

Ülkemizde organik tarıma 1980'li yılların ortalarından itibaren Avrupalı organik tarım firmalarının öncülüğünde sözleşmeli tarım sistemi ile ihracata yönelik olarak kuru üzüm,kuru incir,kuru kayısı ve fındık üretimiyle başlanmıştır.İlk olarak Manisa Tekelioğlu Köyünde organik tarım faaliyeti 1986 yılında muhtarlığın belirlediği alanda örnek organik ürün yetiştirilmesiyle başlamıştır.1986 yılında ilk organik kuru üzüm üretimi projesi hayata geçmiş,bunu 1987'de organik incir projesi takip etmiştir.Hukuki ve kurumsal düzenlemeler bağlamında ,Türkiye'de organik tarım sektörünü 3 ayrı dönemde inceleyebiliriz.

Birinci dönemde (1984-1993) herhangi bir ulusal hukuki düzenleme yoktur.Ülkemiz organik tarımla yeni yeni tanışmaktadır ve üretim ithalatçı ülkelerin kurallarına göre sürdürülmüştür.

İkinci dönemde(1994-2002),yönetmelik düzeyinde bir takım gelişmeler yaşanmış ve bu dönemde organik tarım faaliyetleri özellikle Ege Bölgesinde gelişmeye ve yaygınlaşmaya başlamıştır.

Üçüncü dönem ise 2003'den günümüze kadar gelen dönemdir ve 03 aralık 2004'de Organik Tarım Kanunu yayımlanmış ve bunu 10 Haziran 2005'de yürürlüğe giren Organik Tarımın Esasları ve Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik takip etmiştir.

İlerleyen yıllarda ürün yelpazemizde genişlemeler olmuş; sert kabuklu ve kuru meyveler, dondurulmuş meyve ve sebzeler, yaş meyve ve sebzeler, baharat ve bakliyat üzerinde üretim ve ihracatımız başlamıştır. Bunların yanısıra gülsuyu, gülyağı, zeytinyağı, pamuk ve tekstil ürünleri üretim ve ihracatıda hız kazanmıştır (www.çiftçi.edu.tr, 20.01.2014).

Türkiye’de organik tarım, 1984–1985 yıllarda üretim sezonunda genişleyen pazar için Avrupalı firmaların ülkemizden organik ürün talebi ile ihracata yönelik olarak başlamıştır (www.çiftçi.edu.tr, 20.01.2014). Çoğu Avrupa ülkesi ve ABD’de organik tarımın gelişimine çiftçiler öncülük etmesine karşın, Türkiye’de organik tarım Avrupalı özel organik tarım şirketlerinin elemanlarınca çiftçilere tanıtılmış ve benimsetilmiştir. Başka bir anlatımla Avrupa ve ABD’de yapılanma arz kaynaklı (üreticiden başlayarak) aşağıdan yukarıya doğru iken; Türkiye’de talep kaynaklı (şirketlerden üreticiye doğru) yukarıdan aşağıya bir yapılanma söz konusudur.

Organik ürün pazarı özellikle gelişmiş ülkelerde buna bağlı olarak da ülkemizde hızla büyümektedir. Bu pazarın büyümesinde en önemli faktör tüketici talebidir. Tüketicilerin eğitim seviyelerinin ve gelir düzeylerinin artmasıyla birlikte bilinçlenme de artmakta buna paralel olarak organik ürüne olan talep artış göstermektedir.

2.2. Organik Tarıma Dönüşte GDO’lu Ürünlerin Rolü: Toplumsal ve Ekolojik Riskler

Dünya nüfusundaki hızlı artış ve insanların beslenmesi zorunluluğu tarımsal araştırmalara önem verilmesini sağlamakta, bu araştırmalar sonucunda, özellikle son 50 yılda tarımsal üretimde önemli artışlar elde edilmektedir. Ancak bu yeni üretim biçimi, gıda kaynaklı sağlık sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Biyoteknolojideki olağanüstü hızlı gelişmelerle, artık gıda ürünlerinin genetik yapısıyla oynanmakta; örneğin, kimi balık genleri aktararak soğukta donmayan domates vb. ürünler türetilmektedir. Bu tür ürünlerin uzun zamanda insan bedeninde, genetik materyalinde ne gibi etkileşimler doğurabileceği henüz belirsizdir. Öte yandan, tüketicinin, kullanacağı ürün hakkında temel bilgilere sahip olma, “bilme hakkı” tartışma dışıdır. ABD’de yapılan araştırmalarda toplumun %74 oranında, bu ürünlerin etiketle belirlenmesi isteğine karşın, Dünya Ticaret Örgütü, anlaşılabilir biçimde kutsadığı serbest ticaret gerekçesi ile bu uygulamayı reddetmektedir (<http://organik.tarim.gov.tr>).

GD (Genetiği değiştirilmiş) -transgenik- soyanın insanlarda alerji oluşturduğu kesinleşmiştir. Genetiği değiştirilmiş patates yedirilen farelerin bağışıklık sisteminin ciddi biçimde bozulduğu saptanmıştır.

Bitkilere aktarılan genlerin çoğu bakteri ve virüs kökenlidir. Antibiyotik direnç izleme genleri, insan ve hayvan bünyesindeki bakterilere yatay olarak geçer. Bu da insan ve hayvan bünyesindeki genleri antibiyotiğe dirençli kılar. Bu dönüşüm, Halk Sağlığı açısından büyük sakınca oluşturmakta ve bağışıklık sistemini çökertebilmektedir. İnsanlar, pek doğallıkla, tükettikleri besinin güvenilir ve tüketime uygun olmasını bekler. Bununla birlikte besin kökenli hastalıklar tüm dünyada en önemli halk sağlığı sorunlarından. 2000 yılında 5 Yıllık Kalkınma Planı bağlamında Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) "Biyoteknoloji ve Biyogüvenlik Özel İhtisas Komisyonu Raporu" nda; soyadaki protein miktarını artırmak için Brezilya fındığından "albümin" geninin alınıp soya fasulyesine aktarıldığını, Brezilya fındığına karşı alerjisi bulunan kişilerin soya yediklerinde de alerjik tepki verdikleri belirtilmektedir. Yapılan incelemelere göre, domates, patates ve mısır kurduna karşı tarım ilacı kullanılmayıp bu ürünlere zehir geni nakledilmektedir. Zararlı, domatesi ve patatesi yiyemiyor. Çünkü yediği zaman ölüyor. Fakat o domatesi, patatesi insanlar tüketmektedir (Madeley, 2003: 132).

Ekolojik sorunların kökenleri, nispeten daha yakın tarihlere dayandırılabilir. 17. yüzyıldan itibaren başlayan yeni dönemle değişen dünya kavrayışı, zaman içinde bugünkü sorunların doğuşunu hızlandırmıştır. Kendinden önceki çağlardan ve düşünce tarzlarından ayrılan ve "Aydınlanma", "Bilim Çağı" ya da "Akıl Çağı" olarak anılan bu çağ, bazı özellikleri nedeniyle önemlidir. Söz konusu çağda ortaya çıkan en önemli değişikliğin bilim alanında olduğu söylenebilir. Modern bilimin kurucusu ve metodolojisini ifade eden Francis Bacon bu çağda yaşamıştır. Bacon, bilimin temel amacının, "tabiatı, tabiat kanunlarını ve sırlarını anlamak" akabinde "tabiata hâkim olmak için bu bilgiyi kullanmak" olarak ifade etmiştir (Uslu,1995: 65).

Gen naklinde kullanılan tekniğin kendisinden kaynaklanan çok sayıda risk bulunmaktadır. Çünkü, gen naklinde en çok kullanılan teknikte; bitkilerde tümör yapan "Canlimovirus" adı verilen virüsler, nakledilmek istenen geni bitki hücrelerine taşımak için kullanılmaktadır. Sonuçta nakledilen yeni genin yanı sıra, bu virüse ait genler de bitkinin içine sokulmaktadır. Üstelik bu gen ve virüs genleri bağırsakta parçalanmadan kalabilmektedir. Yapılan araştırmalar, genleri değiştirilmiş mısırla beslenen ineklerin sindirim sisteminde, bu genlerin parçalanmadan kaldıklarını göstermiştir. Bunların

hücrelere geçmesi durumunda, kanser dahil, pek çok hastalık ortaya çıkacaktır. Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi, GD hiçbir organizmanın bırakınız ülkemizde ekilmesini, dünyanın hiçbir yerinde de ekilmesine rıza göstermemektedir. “İnsanlığın ortak ürünü olan tohumları, uluslararası şirketlerin tekeline bırakmak çok mantıklı olmamaktadır. Çünkü kısırlaştırılmış GDO’ lu tohumlar ve bunlardan elde edilen ürünler, insanlığın geleceği için büyük bir risk ve tehdittir!” görüşünü savunmaktadırlar. Hareket’e göre; Türkiye’nin yapması gereken şey, GD (Genetiği Değiştirilmiş) ürünlere izin vermek değildir” (Saltık, 2010: 35-36).

Gen aktarımının tehlikelerini sıralayacak olursak;

*Biyoteknoloji bilgisi genelde gelişmiş ülkelerin, global marka olmuş dev şirketlerin elindedir. Bir toplumu tarımsal ve gıda alanında kendinize muhtaç yaptığınız zaman toplumun bağımsızlığıyla beraber kimliğini de kontrol altına alırsınız demektir.

*Bu teknoloji insanlık için çok faydalı olmasının yanında, teknolojiyi kontrol eden güçler tarafından art niyetle biyolojik silah olarak da kullanılabilir. Bugün için düşünülecek olursa, tarım ve gıda istenildiği zaman nükleer silahlardan daha etkili bir silah olabilmektedir.

*Gen transferi gibi teknolojik müdahalelerle toprakla bir kez oynanmaya başlandığında, doğanın dengesi bozulmuş olmaktadır. GDO tarlada polen uçuşuyla normal ürünlerin yapılarını da bozarak tarımsal ürünlerin biyolojik çeşitliliğini yok etmektedir. Bu ürünleri tüketen kişilerde sağlık sorunlarının ortaya çıkması kaçınılmaz bir sonuçtur.

*Biyoteknolojik bilgileri elinde tutan birkaç şirket ve devlet başka bir ülkenin tarımını zayıflatmak, bağımsızlığını elinden almak için gayet kolay bir şekilde kullanıp, dünya gıda zincirini kontrolü altına alarak biyoemperyalist bir sömürü düzeni yaratabilmektedir.

GDO’ lu ürünlerin toplumun sağlığını nasıl tehdit ettiğini, toplumu nasıl bir sürece sürüklediğini daha iyi açıklayabilmemiz için bir örnek verelim:

“1989’da Showa Denko adlı bir şirket, ABD’de "L-Tryptophan" adını verdiği genetik yapısı değiştirilmiş yeni bir yiyecek katkı maddesini piyasaya sürdü. Yeni ürünün yapımında gen mühendisliği ürünü bir bakteri kullanılmıştı. Ürünün piyasaya verilmesinden kısa bir süre sonra yakınmalar hızla arttı. GDO’ lu yiyeceklerin üzerinde, böyle olduklarını bildiren bir etiket olmadığından o yiyeceklerden herkes yemişti. Kamuoyu baskıları üzerine incelemeler başladı ve yeni ürünün 5 bin kişide ciddi

hastalık oluşturduğu görüldü. Bu katkı maddesi, "Eozinofilli Miyalji Sendromu (EMS)" adı verilen bir kas hastalığına yol açıyordu. Rapor açıklandığında yeni hastalıktan 37 kişinin ölmüş olduğu, 1.500 kişinin de felç, nörolojik sorunlar, ağrılı yutma ve deri yakınmaları, kalp rahatsızlıkları, ışığa duyarlılık ve bağışıklık bozuklukların da aralarında yer aldığı ciddi hastalıklara yakalandığı anlaşıldı. Şirket "L-Tryptophan" bakterisini hemen yok etti. Bu yüzden, hastalığa karşı sağaltım (örn. Aşı...) geliştirebilmek için bakteri üzerinde çalışma yapma olanağı kalmadı" (Saltık, 2010: 36).

Brezilya'da soyaya amino asit profilini güçlendirmek için fındık-ceviz gibi sert kabuklu yemiş gen proteininin aktarılması sonucu meydana gelen ürünün alerjik reaksiyonları artırması üzerine piyasadan çekilmiştir (Saltık, 2010: 45).

Bunun yanı sıra kısa sürede bol paraya kavuşmayı arzulayan besiciler, hayvanlara aşırı kilo aldırın, yasa dışı ilaçlara yönelmektedir. ancak hormonlu eti yiyen kişilerin hormonal yapısı bozulmaktadır. Hormonlu et kısırlık, cinsel güç kaybı ve kalp hastalıklarına neden olmaktadır. GDO' lu ürünler salt toplum sağlığını tehdit etmemekte, yetiştirildikleri tarım alanlarını da kısırlaştırmaktadır. Böylece GDO' lu tohum kullanan ülkelerin tarım yaptıkları toprak alanları da küçülerek azalmaktadır. Bu tür tarım alanlarına yakın olan ve doğal tohum kullanmakta olan öbür tarım alanları da rüzgâr ve arılar ile benzeri canlılarca taşınan polenlerle döllenmekte, doğal ürünler ve yetiştigi topraklar da zaman içinde bozulmaktadır. Bugün batılı kapitalist ülkelerde -özellikle de ABD ve İngiltere'de- yiyecek satılan süpermarket zincirlerinin neredeyse tümünde yan yana 2 ayrı yiyecek bölümü vardır: Birinde doğal yoldan yetiştirilmiş 'organik' yiyecekler, öbüründe ise bir şey belirtilmeden, genetik yoldan değiştirilmiş yiyecekler satılmaktadır. GDO' lu yiyecekler kapsamında domatesten salatalığa, dondurma ve çikolatadan ete, ekmekten süt ve yumurtaya kadar neredeyse her türlü yiyecek yer almaktadır. Ve de iki ayrı fiyat(Tokalak, 2010: 280) .

Kişi ve toplum sağlığının 4 temel belirtecinden ikisinin "beslenme" ve "en temel gıda olan su" olduğuna özellikle dikkat etmek gerekir. Açlık, bir bireyin sağlıklı olabilmesi için günde gereksinimi olan en az değer olan 2100 kaloriyi karşılayamaması olarak tanımlanmaktadır.

Dünya da 1.02 milyar birey açlıkla mücadele etmektedir. Aç insan sayısındaki artma eğilimi 1995'ten bu yana yükselmektedir. Giderek azalan küresel kaynaklar, optimum verimlilik ve sorumluluk anlayışıyla, erdemle yönetilmeli ve paylaşılmalıdır. Ne var ki, özellikle son yıllarda yoğunlaşan küreselleştirme süreçleri eşitsizlikleri daha

da derinleştirmektedir. FAO verilerine göre, Ekim 2008' de patlayan küresel kapitalist bunalımla daha da yaygınlaşan açlık verileri, 2003-2004'te 852 milyon iken, 2009 yılında 1040 milyona ulaşmıştır. Dünya nüfusu 7 milyar dolayındadır. Bu muazzam kitle içinden her yıl yaklaşık 11 milyon açlık ölümü onaylanmaktadır. Hemen hemen her 5 ölümden 1'inin açlık yüzünden olduğu bilinen bir gerçektir (www.nato.int/index.htm, 17.03.2013).

Büyük tarım ve ilaç tekelleri ürün ve pazar denetimini ele geçirdiği oranda yoksullaşma oranı da artıyor. Tarımsal üretim endüstrileştikçe, kimyasal kullanımı artıyor. Genetiği değiştirilmiş tohum kullanıldıkça önce toprak yoksullaşıyor, ardından da çiftçiler. Çiftçiler ya canlarına kıymak zorunda bırakılıyor, ya da kendi topraklarında köle durumuna düşürülüyor. Dünya gıda üretimi, gereksinimin %10 dolayında üstündedir. Asıl sorun, yoksullaştırma nedeniyle erişimdeki adaletsizliktedir. Bu kabul edilemez eşitsizlik, başlıca küreselleştirici yeni emperyalist postmodern politikaların acı sonucudur. Geleneksel "ıslah" yolu ile birçok bitki ve hayvan yüzyıllar içinde çok değişmekte yeni gereksinimlere göre tohumlar fazlası ile değişmektedir. Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, İspanya, Brezilya, Hindistan başlıca GDO' lu ürün üreten ülkeler olup en fazla mısır, soya, pamuk, kolza bitkisi üretilmektedir. Üretimler 1990'lı yıllardan bu yana sürmektedir, ancak günümüzde açlık sorunu hala çözülememiştir (Tokalak, 2010: 200).

"Genetiği değiştirilmiş tohumlar üreten şirketlerin propagandası "genetiği değiştirilmiş tohumlar yoksulluğa çaredir" söylemidir. Paraguay, GD soya ekim alanı bakımından Dünyada 7. sıradadır. Ama Paraguay köylülerinin % 40'ı yoksulluk sınırı altındadır. G. Afrika'da 2000 yılından bu yana GD pamuk eken çiftçi sayısında 4 kata yakın azalma görülmüştür. Arjantin'in bitkisel üretiminin %75'i GD tohumlarla gerçekleşmektedir. Arjantin, 1970' lerde Latin Amerika' nın gönenç düzeyi en yüksek, yoksulluk oranı % 5 olan bir ülkesiydi. Genetik tohumla üretimi artan Arjantin, 2002' lere geldiğinde yoksulluk oranı % 51' e yükselmiştir. GD tohumla üretim öncesinde Arjantinli çiftçiler ve tüketiciler zor zamanlarda kendi yiyeceklerini kendileri ekerek/üreterek karınlarını doyurabilmişti. Ancak GD tohumla üretimin yaygınlaşmasından sonra kendilerine ait yerel tohumları, yerel tohumla üretim yapma bilgilerini ve araçlarını yitirdiklerinden dolayı bu mümkün olmamıştır" (10 soruda Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, www.organikurun.com,12.07.2013).

Bu konuda üzerinde durulan bir konu da gıda fiyatlarının düşmesi meselesidir. GDO' lu ürünler GDO' suz ürünlere göre tüketiciye daha az bir fiyatla ulaşsa bile çiftçiye ulaşan miktar yok denecek kadar azdır. Örneğin tarlada %10'luk bir fiyat azalması tüketicinin ürünü alma maliyetini sadece % 1 azaltabilir. Özetle açlık sorunu olanaksızlıklardan daha çok bakış açısı, yaklaşım ve tercihlerle ilgilidir (Mahmutoğlu, 2007:120) .

GDO' lar dünyadaki açlık sorununa çözüm getirmemiştir. İngiltere Başbakanı' nın bilim danışmanı Prof. David King ABD hükümetinin GDO teknolojisini Afrika' ya yayma çabasını "kitlesel insan deneyi" şeklinde tanımlayarak kınamaktadır. Ekim 2002' de Guardian' da çıkan bir makalede, ABD' nin acil açlık yardımı adı altında, Güney Afrika' nın altı ülkesine stok fazlası GD mısır göndereceğini açıklamıştır. Mısır; Zambiya, Malawi ve Zimbabwe'nin ana gıdasını oluşturuyordu. Çoğunluğu riski göze almayıp reddetmelerine rağmen; reddetmeyenler de olmuştur. Açlıktan insanları ölen Afrikalı ülkelerin (Zambia) yöneticileri bile ABD' nin genetiği değiştirilmiş ürünlerden oluşan gıda yardımlarına itiraz etmişler, “normal gıda” talebinde ısrar etmişlerdir (Madeley, 2003: 85-89) . Tarımsal açıdan, geleneksel ıslah yöntemleri ile tarımsal üretime ilişkin gerekliliklerin kolaylıkla karşılanabileceğinden, yüksek teknoloji gerektiren endüstriyel tarım girdisi olan GDO ve üreticiyi bağımlı kılan hibrit tohumlar tarımsal üretimde kullanılmamalıdır.

GDO' lu ürünlerin toplum çevre ve bireyler için etkileri olumlu ya da olumsuz olabilmektedir. Genetik olarak değiştirilmiş besinlerin olası risklerini şöyle sıralayabiliriz (Şengelen,2010: 56-61) :

1. Sağlığa Etkileri:

Gen transferinde belirteç gen olarak çoğunlukla antibiyotik direnç geni kullanılır. Bu genler; İngiltere Tıp Derneği raporuna göre insan ve hayvan mikroorganizmalarına transfer edilebilir. Böylece insan ve hayvanlarda antibiyotiğe karşı direnç oluşabilir. Bu direnç sonucu tedavi amaçlı kullanılan antibiyotikler tedaviye yanıt vermeyebilir.

Aktarılan genin protein yapısına bağlı olarak alerjik reaksiyonlar da oluşabilir. Bu durum daha çok tüketicilerin aktarılan genin kaynağını bilmediği için ortaya çıkmaktadır. ABD'de 2000 yılında transgenik mısır çeşidi alerjiye neden olduğu için toplatılarak sadece hayvan yemi olarak kullanılmasına izin verilmişti.

Genetiği değiştirilmiş besine aktarılan genlerin metabolizması sonucu toksik ögelerin birikimiyle zehirlenme oluşabilir.

2. Çevresel Etkileri:

Organik ve diğer tarım yöntemlerine zarar verebilir. Aktarılmış genlerin arı, rüzgar vb etkenlerle doğal bitki türüne sıçraması genetik çeşitliliğin kaybına neden olabilir. Sonuç olarak biyolojik çeşitlilik olumsuz etkilenebilmektedir. Ağustos 2006'da ABD Tarım Bakanlığı, ticari pirinç stoklarına GD pirinç türünün bulaştığını açıklamıştır. Bunun sonucunda ABD'den pirinç ithal eden bazı ülkeler ithalata sıkı tedbirler getirirken bazıları da ithalatı tamamen durdurmuştur.

Biyolojik çeşitliliğin yok olması, genetik yapısı değiştirilmiş bitki tarafından üretilen toksinlere böceklerin direnç kazanması, topraktaki mikroorganizmalarda gözlenen değişim, toprak ve su kirliliği genetik olarak değiştirilmiş ürünlerin çevreye olan etkileri arasında sıralanabilmektedir.

3. Sosyo-Ekonomik Etkiler

Bu tür ürünlerin tohumunun üretkenliğini kaybetmesinden dolayı tohumluğun her yıl yenilenmesi gerektiğinden tohum yönünden dışa bağımlılığa ve pahalı tohuma neden olmaktadır. Bu tür ürünlerin ithalatı nedeniyle tüketici ve küçük çiftçiler zarar görmekte, tarım ilaçları bakımından dışa bağımlılık artmaktadır. Genetiği değiştirilmiş tohumların patentlenmesi durumunda çiftçiler üretici firmaya her yıl para ödemek zorunda kalmaktadır.

Yerel ürün çeşitliliğinde azalma ve tek tipleşme gözlenmektedir. Çeşit karışımı yaşanmakta, bir süre sonra GDO' lu ürün yetiştiren ülke konumuna gelinmektedir.

4. Etik Sorunlar:

Besinlere, dini kurallara göre yasaklanmış hayvanlardan veya bitkilerden gen transfer edilmesi, vejetaryen bireylerin tükettikleri besinlere hayvan genleri aktarılması gibi sorunlar gündeme gelebilir.

GDO konusunda etik tartışmalar çoğunlukla halk sağlığı etiği düzleminde sürmektedir. Bilgilenme, sağlığın bütüncül tanımına zarar verme (özellikle çevre sağlığı açısından), tarımda çiftçiler arasında haksız rekabet oluşturma gibi başlıklarda yürütülmektedir (Aslan, Şengelen: 2010: 65).

5. Besin Değerindeki Değişimler:

Yeni özellik kazandırılan genetiği değiştirilmiş besinlerin kalitesi veya besin ögesi düzeyi geleneksel türlere göre değişiklik gösterebilir. Gen-besin ögesi etkileşimi ve metabolizması ile ilgili yeterli veriler mevcut değildir. Bütün bu bilinmezlikler sonucu besin ögesi dengesizlikleri, biyoçeşitliliğin azalmasıyla da tek tip beslenme

oluşabilir. Gıda ürünlerine aktarılan transgenler, bazı besin değerlerinin düzeyini arttırırken diğerlerinin düzeyini azaltabilir.

Biyolojik çeşitlilik, ülkelerin yer altı, yerüstü kaynakları ya da tarihsel kültürel varlıkları kadar zengin, önemli ve korunması gerekli kaynaklarıdır. GDO' lu kültür bitkilerinden yabancı akrabalara gen kaçışları olduğu takdirde, ki bunun olabileceği kanıtlanmıştır, ülkelerin biyolojik çeşitlilikleri çok büyük risk altına girecektir. Keza GDO' lu endüstriyel bitkilerin ekimlerinin ve yayılımlarının artmaya devam etmesi halinde ülkelerin genetik kaynakları da yavaş yavaş kaybolacak, ülkelere özgü yerel tohumlar ortadan kalkacaktır (Saltık, 2010: 114-116) .

Bu gıdalar gelecekte sadece doğayı tahrip etmekle kalmayacağı gibi insan sağlığını da ciddi boyutlarda riske edecektir. Diğer tarafa göre de bunun tam aksine GDO' ların kullanılmasının insan sağlığına hiçbir zararı olmayacağı gibi artan nüfusun gıda gereksinimini karşılamaktan tutun daha az ilaç kullanımına ve istenen talebe uygun olarak üretim için çok yararlı olacağı görüşündedirler. Kısa vadede GDO' ların toplumda geniş ölçekli olumsuz etkilerinin gözlenmemiş olması uygun tasarlanmış araştırmalarla sağlanan bilgilere dayanmaz ve uzun vadede gözlenmeyeceği sonucunu doğrulamaz.

2.3. Organik Gıda Tüketimi

Teknolojik gelişmelerle birlikte ortaya çıkan çevresel kirlenme kendini gıda zincirinde de hissettirmektedir. Özellikle genetik yapısıyla oynanan gıdalar hormonlu gıdalar gibi, insan sağlığı açısından çeşitli yan etkileri belirlenen veya bilinmeyen ürünlerin giderek yaygınlaşması insan sağlığı açısından ciddi sorunlara yol açmaktadır. Bu sebeple, doğal gıdalarla üretilmeye çalışılan insan sağlığı açısından yan etkisi olmayan organik ürünlere olan talep gün geçtikçe artmaktadır.

Kişilerin görev ya da eylemlerinin sonucunda, başkalarının yaşamlarını etkileyebilecek boyutta bir risk koşulunun varlığı durumunda güven, sağlanması oldukça zordur. Özellikle modern insanın karmaşık yaşam alanı olan kentlerde beslenme konusunda birbirlerine, yasal kurallara, bilime inanma ve güvenme ihtiyacı çok daha yüksektir. Çünkü günlük yaşamda sağlıklarını tehdit eden risklerin boyutu büyüktür. Literatür incelendiğinde güven konusunun oldukça geniş bir kapsamda ele alınabileceği görülecektir. Ancak bu çalışmada piyasadaki güven konusunu, daha çok satın alma ve sürdürülebilir alışveriş ilişkisi çerçevesinde ele almaktayız.

Güven, son yıllarda sosyologlar kadar iktisatçılar, siyaset bilimciler ve yönetim bilimciler arasında da üzerinde sıkça durulan ve tartışılan konulardan birisidir. Coleman' a göre; kapalılık özelliği gösteren ağbağlardaki yapılar, düzenli temaslar ve davranış normları aracılığıyla güven ve itibarın inşa edilmesini, dolayısıyla da sosyal sermayenin ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Coleman,1988: 98). Fukuyama' ya göre ise, sosyal sermaye toplumda ya da toplumun belli parçalarında yaygınlık kazanan güven aracılığıyla ortaya çıkan bir yeterlilik olup, toplumun temel parçası aile ile ulus arasında yer alan çeşitli büyüklükteki topluluklar tarafından içerilmektedir (Fukuyama, 2005: 25-27). Yüksek güvene sahip toplumlar sosyal sermaye açısından zengindir. Bu nedenle güven kavramıyla sosyal sermaye arasında doğrudan ilişki olduğunu ileri sürebiliriz. Giddens' a göre güven, belirli sonuçlar ya da olaylar kümesi göz önüne alındığında bir kişi ya da bir sistemin güvenilirliğine olan itimat olarak tanımlanabilir; buradaki itimat başkasının dürüstlüğüne, seviyesine ya da soyut ilkelerin (teknik bilginin) doğruluğuna karşı beslenen inancı anlatır (Giddens, 2004:39-41). Her sosyal ve ekonomik ilişki mutlaka bir işbirliği düzleminde gelişir ve diğer insanlarla iletişime geçtiğimiz her durumda olduğu gibi bu işbirliğinin sağlanmasında da güven en önemli role sahiptir.

Örneğin organik gıda piyasasını açıklayan idealist piyasa perspektifinde bu tarım yönteminin felsefesinden haberdar olan tüketici, diğer piyasa aktörlerinin ortak çıkarlarını gözettiklerini, ahlaki değerler etrafında toplanarak çalıştıklarını varsayar ve piyasaya sosyal olarak güvenir. Tezde bu durumu sosyal güven ilişkileri olarak tanımlamaktayız. Bu sebepten dolayı kanıtı gerek duymaksızın kendini rahat ve emniyette hissetme durumu söz konusudur.

Geleneksel toplumla modern toplumu karşılaştırıldığımızda ortaya çıkan risklerle beraber kaygının da farklılaştığını görebilmekteyiz. Tabiatın varoluşsal riskleri ile günümüz teknolojilerinin yarattığı riskler elbette ki farklılıklar içermektedir. Modern toplum öncesinde insanlar doğadan gelebilecek tehlikeler, riskler üzerine daha çok kaygı duyarken bugün imal edilmiş risklerle birlikte kaygının yönünün değiştiği gözlenmektedir. Artık her iki risk türünün de etkili olduğu dünyada daha çok kaygılı, endişeli, güvensiz ve şüpheli bir ortam hakimdir. Daha önce de ifade edildiği gibi organik gıda piyasasının ortaya çıkış sebeplerinden biri de gıda sektöründeki bu güvensiz ortamdır

Organik gıda esasında kimyasalsız üretilmiş sertifikalı gıda demektir. Normalde bir yer ekilip biçildiğinde ilgili bakanlığın izin verdiği ilaçlar kullanılır ve buradaki tek

kontrol mercii devlettir. Organik tarım ve üretimde devlet dışında başka bir kontrol mekanizması daha var: Organik sertifika kuruluşları. Bunlar hem tarımı, hem gıda, kozmetik vb üretimi kontrol ederler, uygunsuzsa önce şirkete, sonra da hangi üründen ne kadar üretiliyorsa hesaplayıp belgeleyip miktara göre ürüne sertifika verirler. İzin verilenler dışında herhangi bir madde ürünün üretimi ya da ambalajı sırasında kullanılamaz. Durum böyle olunca da tüketici de güven daha artmaktadır. Tüketici rahatlıkla bu ürünleri kullanabilmektedir. Aksi halde organik ürün tohumunun doğru seçilememesi, üretim, hasat, pazarlama, ambalajlama ve satışta rastlanan hatalar olabilir. Organik ürün üretim ve satışında analizler sonucu görülen uygunsuzluklar organik ürünler konusunda ulusal ve uluslar arası güveni sarsacaktır.

Çetiner' e göre; organik ürünlerin öyle algılandığı gibi pestisitler ve kimyasal gübreler kullanılmadan yetiştiriliyor olması iddiasının gerçekte pek ilişkili olmamasının yanında, organik yetiştiricilikte yaygın olarak kullanılan hayvansal gübrelerin ve daha az ilaç kullanılarak yapılan üretimin sağlık risklerini de beraberinde getirdiğini hatırlamak gerekiyor. Bu nedenle gıda güvenliği ile ilgili her türlü tedbirin ve denetimin organik ürünler için yeniden ele alınması ürünlerin güvenle tüketilmesi açısından oldukça önemlidir (www.research.sabanciuniv.edu, 11.01.2013).

Yeni bir yüzyıla girdiğimiz bu yıllarda, tam da bir işletmenin yıl sonu kesin hesap çıkarması gibi, dünya üzerinde geçirilen akıllı yüzyılların hesabının ortaya konulması için uygun bir zamandır. Günümüzde, bilim ve teknolojinin ulaştığı yüksek seviye sayesinde her sorunun üstesinden gelinebileceğine inanılmaktadır. Gerek doğada, gerekse kendi oluşturduğumuz çevrede meydana gelebilecek hemen her türlü bozulmanın getirebileceği riskleri kesin olarak hesaplayabiliyor ve bunları önleyici ya da zararları en aza indirici tedbirler alıyoruz.

Toplumların gün geçtikçe daha çok şey tüketmeyi arzulaması, iktisadi ve teknik yönden hızlı ve sürekli büyüme isteği toplumları çok farklı bir aşamaya getirmiştir. İnsanların eğitim seviyesinin değişmesi daha da bilinçlenmelerini sağlamıştır. Bu alanda bir çok araştırma yapılmıştır. Örneğin; Feriköy organik pazarında yapılan bir araştırmada organik ürün tüketiminin cinsiyetle, eğitim seviyesiyle, tüketicinin bu konudaki bilinciyle ve ihtiyaca yönelik üretimle doğrudan ilişkili olduğu gözlenmiştir. Bu tip pazarlarda kişiler hem sağlıklı ürünleri satın almakta hem de kendileri gibi aynı amaçla orada bulunan kişilerle bir sosyal ilişki kurmaktadır. Yani tüketicinin değer odaklı davranışı araçsal bir nitelik halini almaktadır (Ertunç,2010: 94).

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki toplumun refah seviyesinin yükselmesi maddi olanaklarının artması kişilerin tüketim anlayışını da değiştirmektedir. Sorgulayıcı bir hal alan insanoğlu daha da bilinçlenmiş ve ne tükettiği konusunda daha çok dikkat etmeye başlamıştır. Organik ürünle tanışmak da bu şekilde olmuştur. Türkiye de bir çok büyük şehirde organik ürün pazarları kurulmaktadır. Pazara gelenlerin sosyo-ekonomik/kültürel özellikleri dikkate alındığında, organik ürün tüketiminde bilinç düzeyinin etkisi ortaya çıkmaktadır. Organik ürün tüketimi günümüzde giderek bir yaşam tarzına dönüşmektedir.

Organik tarım sektörünün geleceğiyle ilgili Organik Ürün Üreticileri ve Sanayicileri Derneği (ORGÜDER) Genel Başkanı'nın açıklamaları dikkati çekmektedir. Türkiye'de organik ürünlerin gelişebilmesi için ürün çeşitlerinin, miktarının artması gerektiğini belirten Sümerli, bir röportajında şöyle demiştir: "Türkiye'ye baktığımız zaman son yıllarda gelişmenin hızlandığını görüyoruz. Bunu da tüketicinin bilinçlenmesine bağlıyoruz. Bakanlığın gıda sektöründe kuralların dışında hareket edenleri afişe etmesi ve basın yayın organlarının konu üzerine eğilmesi toplum bilincini artırıyor. İnsanlar artık gelecek nesiller ve kendileri için kaygı duyuyorlar. Bu amaçla da tek çözüm olarak önümüzde duran organik ürünlere yöneliyorlar. 2011 yılından 2012'ye geçerken organik sektör yüzde 30'un üzerine bir büyüme kaydetti." Toplum bilincinin artması sayesinde organik ürün tüketimi de yaygınlaşmaya başlamıştır (www.tarım.gov.tr, 16.01.2013) .

Organik ürünlere olan tüketici talebi, eğitim ve gelir düzeyi yüksek olanlarda daha fazladır. Gıda ve beslenmeyle ilgili sağlık problemlerinin artışı, tüketicileri organik ürünlere yönlendirmektedir. Organik ürünlerin, konvansiyonel ürünlerle aynı pazarda bulunmaları, aynı mekanlarda satılmaları, gerek fiyat gerekse görünüm itibariyle kıyaslama imkanı yaratmasından dolayı kısa dönemde caydırıcı bir etken gibi gözüküyor. Ayrıca sübvansede edilen konvansiyonel ürünler, organik ürünlere göre fiyat yönünden çok daha avantajlı bir konuma sahiptir. Fakat bu konu da bilinçli kişiler bunun ayırımına varabilir. Tüketicilerin gelir düzeylerinin artışı, onlara "organik ürün" satın alabilme imkânı yaratıyor. Yani organik ürünlere olan talep, gelir düzeyi ile doğru orantılıdır. "Organik gıda astronomik fiyatlı tüketim mallarının en son halidir. Örneğin Kuzey Amerika'nın her yerinde marketler organik çılgınlığından çıkar sağlar. Organik gıdalar Amerika Birleşik Devletleri'nde neredeyse bir aristokrat sınıfına dönüşü

sürükleyen ana güçlerden biridir; zenginler artık fakirlerle aynı gıdayı yemez” (Heath,Potter, 2012:162).

Günümüzde organik ürün tüketimi bir sosyal prestij göstergesi haline almaya başlamıştır. Maddi olanakları yüksek, eğitim ve statü olarak ön planda olan kesimin tüketimini organik ürünler oluşturmaya başlamıştır.

2.4. Organik Gıda Piyasaları

Piyasalar firmaların ve ulusların kendilerine özgü politik- kültürel yapılarını yansıtan sosyal oluşumlardır. Polanyi “ piyasayı oluşturan kurallar, toplumun içindedir” derken farklı toplumlarda ekonominin yerini açıklayabilecek teorilerin oluşmasını sağlamaktadır. Bu teoriler “ temel insani dürtülerin hiçbiri ekonomik değildir” yaklaşımından yola çıkarak oluşturulmakta; tarih boyunca varolmuş bütün toplumlarda ekonomi sosyal ilişkiler bütünü içine onlardan ayrılmayacak biçimde yerleşmektedir (Keyder, 2013: 192-194).

Üyesi olunan toplumun ya da herhangi bir sosyal grubun normatif yapısı bireylerin iktisadi davranışlarının standartlarını belirlemekte önemli rol oynamaktadır. Bu normlar insanın içinde bulunduğu sosyal grupta yalnızca kendi çıkarını düşünmesini engellemektedir. Piyasanın sosyal ilişkiler , kurumlar, normlar , alışkanlıklar ve teknoloji gibi temel sosyolojik unsurlardan yoksun olduğunu düşünen neo- klasik iktisatçılar, insanları kendi çıkarlarını maksimize eden kararlar alırken fonksiyonel faydayı önceliğine alan bireyler olarak ele alabilmektedirler (Ertunç; 2010: 25-27) .

Araçsal rasyonalite de talepler, amaçlar, bu amaçlara ulaşabilmek için kullanılacak araçlar ve diğer olasılıkların hepsi hesap edilmeye çalışılmaktadır. “Örneğin kişi alacağı hizmet ya da malı ucuza almaya çalışmaktadır. Organik gıda piyasası bu anlamda aynı mala fazla ödeterek araçsallıktan uzaklaşmakta; ayrıca organik tarımda yüksek kalitede ve yeter miktarda ürün üretmek, maksimum verimi elde etmekten önce gelmektedir. Bu durum araçsal rasyonaliteye bir örnek oluşturmaktadır” (Tutar, 2000: 97) .

Sosyal yapısal perspektif ise, piyasayı bir sosyal ilişki ağları bütünü olarak tanımlamaktadır. Örneğin neo- klasik iktisat bir tüketicinin piyasada alternatifi olan bir ürünün fiyatça karlı olanı satın alacağını varsayar. Ancak piyasanın bu değişmez kuralı bazı kuramcılar tarafından sorgulanmaya başlanır, artık araştırmacılar insanların ne aldığı, ne kadar aldığı ve bundan ne kadar fayda sağladığını araştırmakla yetinmezler.

Bu noktada değer odaklı rasyonaliteden söz etmek gerekmektedir. Çünkü kişilerin bir inanç, kişisel bir amaç elde edilmek istenen bir değer ya da soyut bir fayda üzerinden karar vermesinde iktisadi değerlerden çok sosyal değerler etkili olmaktadır (Ülgen, 2005: 65-69).

Yiyecek olarak ne seçtiğimiz, onu nereden ve hangi kanalla satın aldığımız, bu alışveriş sırasında yaptıklarımız piyasa kültürünü oluşturmaktadır. Modern piyasa ekonomisinin tüm metalaşmamış değerlerini metalaştırdığı toplumun inandığı ile aldığı şey arasında bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Alternatif görünümü olan bir piyasa da birbirine çok benzer gibi görünen aynı mala neredeyse iki kat daha fazla para ödendiğinde bu malın sembolik değerinin varlığı dikkati çekmektedir (Ülgen, 2005: 56-60).

Piyasa, kültürel, yapısal ve ekonomik faktörlerin etkileşimidir. Bu açıdan bakılacak olursa piyasa kültürünün, piyasa ekonomisine bir tepki olarak ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Yani, piyasa kültürü oluşumu serbest piyasanın kapitalist değerlerinin sosyal ve kültürel yıkıcı etkilerini anlaşılabilir, kontrol edilebilir bir hale getirme amacının göstergesi olabilir. Kültürün piyasalarda ki etkisi, piyasa normatif bir yapı olarak kabul edildiğinde görülebilmektedir, çünkü bir piyasanın faydacı yönü de iktisadi yönü de etkili olduğu kültürel değerler tarafından biçimlenmektedir (Köse; Öncü, 2003: 43- 45) .

Modern insan doğal kaynaklar ve insan sağlığı açısından yıktığı yok ettiği değerleri yeniden kurmanın peşindedir ve bunu da piyasaların yardımıyla yaygınlaştırmaktadır. Organik gıda piyasasını oluşturan başta ekoloji kültürü (çevre bilinci) ve doğal yaşama kültürüdür. Bu piyasanın gelişmesi, büyümesi güven unsuruna dayalıdır. Üretim, dağıtım, tüketim süreçleri bu piyasadaki sıkı sosyal ilişkiler ile mümkün olabilmektedir (Tokalak, 2010: 59) .

Kültür tamamlayıcı unsur olarak tanımlandığında, iktisadi piyasanın geleneksel olarak kabul görmüş olan unsurlarının da yeniden tanımlanması gereği ortaya çıkabilmektedir. Kültür, bu rolüyle geleneksel neoklasik piyasa analizini alt üst etmemekte aksine sadece onu tamamlamaktadır (Levin, 2008; 117). Dengede olan piyasalarda kültür, aktörler, nesnelere ve tüketiciler arasındaki dengenin korunmasında bir araç görevindedir. Ancak daha az gelişmiş, az kurumsallaşmış piyasaların kendisi bir kültür ögesi özelliği taşır, oysaki yerleşmiş gelişmiş piyasaların yerleşik bir kültürü vardır. Piyasanın malları, aktörleri ve faaliyetleri geleneklerin (düzenin- eğilimlerin)

piyasanın işleyişine hizmet etmeleri amacıyla birer kurumsallaşma örneğidirler (Levin, 2008 ; 119- 123).

İnsanın doğayla ilişkisinde ki en önemli devrim olan tarım; toplumda farklı ilişki biçimleri yaratarak yeni bir kültürün doğmasına neden olan en doğal geçim kaynağıdır. Başlangıçta sadece besin temini amacıyla sürdürülmekte olan tarımsal faaliyetler zamanla giysi ve barınma alanında da faydalanılan gelişme potansiyeli taşıyan bir alan olmuştur. Sanayi devrimine kadar tarım, insanlığın büyük çoğunluğunun temel geçim kaynağıdır. Arazilerin durumuna göre tarlalar genellikle küçük ve düzensiz şekildedir. Bununla birlikte ekilen ürün miktarı bir hanenin kendi olanakları ve bölgenin su kaynaklarıyla sınırlıdır (Bates, 2009: 176). Yani, tarım kişilerin birincil ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmaktadır. Daha büyük arazisi olan elde ettiği ürünü depolamakta ya da satmaktadır. Ancak burada amaçları yine kar elde etmek değildir, zaten satılardan elde edilen paranın çok büyük kısmı aracılara, tüccarlara gitmektedir.

Geçtiğimiz yüzyılda dünya nüfusunun tarımsal çıktılara oranla hızlı artışı tarımsal kaynakların daha verimli ve yeterli kullanımı konusunda tedbirler almayı gerekli kılmıştır. Geçimlik tarım olarak sürdürülen tarımsal faaliyetler piyasaya yönelik endüstriyel tarıma doğru çevrilmeyi gerektirmiştir. Bu sebeple gelişmiş ekonomilerde hemen hemen tüm üretim piyasa odaklı yürümektedir (Bates, 2009: 177).

Tarımda sanayileşmeye geçildiğinde ürün artışı olmakla birlikte tüm makro ekonomik gelişmeler de yaşandığı gibi öngörülemeyen, beklenmedik sonuçlar ortaya çıkmıştır. Ticaret boyutunu kazanan tarım sektörü için artık gübreleme, tohumlama, bakım, sulama, ilaçlama olanakları giderek çoğalmış ve bunların her biri yeni bir piyasa yaratmıştır; çiftçi ise bu piyasanın baş aktörü olmaktan çıkmıştır. Bu yöntemle tarım yapan çiftçi modern sistemin gerektirdiği teknolojiye sahip olmalı ve daha çok üretmelidir. Bilimsel teknolojik ilerleme ile toplumsal değişimin getirdiği yararlar ve tehlikeler dengesinin ölçülemez bir nitelik taşıması yeşil devrimin planlanmasında bazı etmenlerin göz ardı edilmesi ya da doğru hesaplanamamasına neden olmuştur (Giddens, 2000:45). Bu alanla ilgili altyapı yetersizlikleri, kültürel farklar, standartlaşmanın artışıyla bio çeşitliliğin azalması, küçük çiftçiyle birlikte yerelliğin yok oluşu ve devlet politikalarının önlemlerinin yetersizliği doğal kaynakların istismar edilmesine neden olmuştur.

Nüfusa yetecek kadar üretimde bulunabilmek için topraklar aşırı derecede işlenmiş, yanlış gübreleme yapılmış, hastalık, zararlı böcek ve yabancı otlarla mücadele

ederken ölçüsüz kimyasal ilaç kullanılmış ve tüm bunların sonucunda doğal denge hızla bozulmuştur. Çevresel çözümlenin yanı sıra yanlış ilaç ve hormon kullanımının insan sağlığındaki olumsuz etkileri ve açlık sorununun çözümlenmemesi de tarım sektöründe ki devrimin sosyal anlamda ki götürüleri olmuştur. 1940'lar da başlayan bu değişimin istenen sonuçları veremeyişinin sosyal nedenlerinden bir diğeri de rant piyasasının önüne geçilememesi, toplumdaki gelir ve kaynak dağılımı dengesizliğinin etkileri olarak yorumlanabilir.

FAO' nun analizlerine göre 2006' da %12,42 olan açların oranının her yıl % 1 artarak 2009' da % 15' e yükseldiği gözlenmiştir. 2009 yılı verilerine bakıldığında her yıl 16 000 çocuğun açlığa bağlı sebeplerden öldüğü görülmektedir (Madeley, 2003:30-40). “Günümüz tarımını geçmiş yüzyıllardakinden ayıran üretim sürecinin işleyişini büyük ölçüde değiştiren yalnızca sanayi devrimiyle birlikte gelişen teknolojik ve kimyasal girdiler değil aynı zamanda bu gelişmelerden etkilenen insan ilişkileri ve tarım kültürüdür. Burada kültürü bir sistemin işleyişi, sistemde ki kurum ve kişilerin organizasyonu ve ilişki biçimleri olarak tanımlamamız mümkündür” (Tokalak, 2010: 100).

İnsanın toplumdaki sosyal hayatı başladığı andan itibaren yarattığı maddi manevi her şey kültür kapsamındadır. Kültür planlar, kurallar, yapılar, kontrol mekanizmaları, bilinçli yada bilinçsiz davranışlar, simgelerden oluşur (Kottak, 2001: 49). Kültür doğal çevreden, coğrafi koşullardan etkilendiği gibi üretme, beslenme, barınma biçimleri gibi kişinin günlük yaşam tarzını ve diğer insanlarla kuracağı ilişkileri belirler. Geçimlik tarım, konvansiyonel tarım (iyi tarım uygulamaları, GDO' lu tarım) ve organik tarım birbirlerinden amaçları, yöntemleri ve uygulamaları açısından farklılaşmaları sebebiyle piyasa kültürlerinin de farklı olacağı, insanların bu piyasalarda farklı tutumlar sergileyecekleri öngörülmektedir.

Konvansiyonel tarım sisteminde organik tarımdaki gibi tarımsal üretim için herhangi bir kanun, yönetmelik ve devletle çiftçi arasında sözleşme yoktur çünkü organik tarımda ki gibi üretim süreci kayıt altına alınmamaktadır. Konvansiyonel tarımın da dikkat edilmesi gereken kuralları ve usulleri olmakla birlikte tüketiciye herhangi bir vaadi olmaması açısından organik tarıma benzetilemez (Er, 2009: 12). Konvansiyonel tarım sisteminde çiftçinin kimyasallara ve makinelere bağımlılığı söz konusudur, sistem kimse tarafından denetlenemez. Tüketici satıcıya tam anlamıyla

güvenemez çünkü sistem bunu gerektirmektedir. İşte bu güven boşlukları organik gıda piyasasının konvansiyonel tarımın tam zıddını yaratması için olanak oluşturmaktadır.

Daha çok ticari boyutta üretilmiş konvansiyonel ürünlerin nerede yetiştiği, kimin yetiştirdiği, ilaç kullanılıp kullanılmadığı vb. bilgiler üreticiden son satıcıya gelene kadar azalmakta değişmektedir. Bununla birlikte özellikle büyük şirketlerde ki tüketicinin bulduğu taze sebze yi almak dışında çok az seçeneği vardır. Tüketici güvendiği bir satıcı bulduğunda geleneksel rasyonalite davranışına benzetebileceğimiz tutumunu sürdürerek, şimdiye kadar alışveriş yaptığı kişi ve kurumların hep güvenilir gıda vereceğini varsayarak alışverişlerini var olan sistem üzerinden sürdürür ya da büyük marketlerin kurumsal kimliklerine sığınır (Ertunç, 2010: 21). Diğer yandan organik tarım gıda piyasası; var olan potansiyeliyle diğer alanlara “sağlıklı”, “ekolojik” olun uyarısını yapmıştır, belki de yapısal yada görüntüsel olarak bir takım değişiklikler yaratmaktadır.

Tarımda yaşanan devrim bunun yanı sıra artan nüfus ve gıdaya duyulan ihtiyaç geçen yüzyıl yaşananları anlatmak için yeterlidir. Tarım zihniyeti değişmiş bunun yanı sıra insanların günlük yaşantısında da temel değişimler başlamıştır. Uzmanlaşmayla birlikte iş bölümü artarak toplum için bireyle birbirlerine varoluşsal düzeyde bağımlı hale gelişlerdir. Kentlerin büyümesi de kır insanların yaşamlarını derinden etkilemiştir. Köylerden, yeni imkânlar tanıyan kentlere göçler artmıştır. Şehirde ki üretimin biçim değiştirmesiyle birlikte kentli insan tarımsal üretici kimliğini kaybederek bir tüketiciye dönüşmüş, köylü ise kentliyi besleyecek bir üretim mekanizması haline gelmiştir. Bir meslek haline gelen çiftçilikten uzaklaşan kentliler artık günlük yaşamlarını idame ettirecek besinleri üreten çiftçilerin müşterisi yani piyasadaki ürün talep eden birer tüketicidirler (Aksoy; Altındişli, 1990: 124-128).

Organik gıda piyasasının yeni gelişmekte olduğu bölgelerde “organik” teriminin kullanılışıyla ilgili görüş ayrılıkları mevcuttur. Mesela “doğal” ifadesi içeriksel anlamda organik tarım sürecinin sonunda elde edilen ürünleri tanımlamak için yeterli değildir. Bu ifade doğada bulunduğu gibi ürünün yapısında herhangi bir yabancı katkı maddesinin bulunmadığı rengini, tadını, kokusunu koruyarak tüketiciye ulaştırılan ürünler için kullanılmalıdır. Son zamanlarda sık sık karşımıza çıkan “tam buğday unu, tam yağlı süt, tam tahıllı ekmek” gibi ifadeler de doğal ile aynı anlama gelmektedir. Bütün bunların yanı sıra iyi tarım uygulamaları ile organik tarım ifadeleri birbirine karıştırılabilmektedir. Bu gibi tarım yöntemlerinde sadece sentetik kimyasalların

kullanımı kontrol altına alınmaktadır; organik tarımda ise sentetik kimyasal girdiler hiçbir şekilde kullanılmamakta, verimliliği düşüren hastalık ve zararlılar ile ilaç mücadelesi yerine biyolojik ve biyoteknik mücadele yöntemleri uygulanmaktadır (Kahveci, Tuncer, ;2004: 44-49).

Organik tarım piyasaları öncelikle sadece insanların gıda ihtiyaçlarının bir kısmını karşılayabilecekleri bir üretim ve paylaşım faaliyetidir. Faaliyete olan ilginin artışı, talebin yükselmesi bununla birlikte gelişen kurumsallaşma ihtiyacı, üretici örgütlenmesi, politik gelişmeler ortaya bir piyasanın çıkmasını sağlamıştır. Elbette küreselleşmenin hızı da organik gıda piyasasına yansımaktadır. Aynı zamanda ihracat amaçlı üretilen ürünlerin fazlası yerel piyasalarda küçük pazarlara dağılabilmekte ancak esas hedef yine büyük şehirler olmaktadır. Organik gıdalar büyük şehirlerde varlıklarını kuvvetle hissettirmelerine rağmen yaygınlıkları ve kullanım oranları şehirden şehire hatta gıdaların erişilebilirliği açısından semtten semte değişmektedir (Aksoy,1999: 73).

Organik gıda piyasasının oluşumunda da klasik piyasalarda olduğu gibi arz ve talep önemli bir unsurdur. Yalnızca üreticiler ve tüketiciler değil; üretilecek malın hammaddesinden, tüketicinin malı satın aldığı pazarın çevresel koşullarına kadar her yer bu piyasanın kapsamına girmektedir. Kısacası ideal organik tarım yalnızca kullandığı teknoloji ve yöntemler açısından değil sistemin tüm süreçlerinin değer odaklı işleyişi açısından var olan tarım yöntemlerinden ve gıda piyasalarından ayrılmaktadır. Organik gıda piyasası başlangıçta sadece insanların gıda ihtiyaçlarının bir kısmını karşılayabilecekleri bir üretim ve paylaşım faaliyeti olarak ortaya çıkmıştır. Zamanla bu faaliyete olan ilginin artışı, talebin yükselmesi, kurumsallaşma ihtiyacı, politik gelişmeler ortaya bir piyasanın çıkmasını sağlamıştır. Organik gıda piyasasının gelişiminde küreselleşmenin hızını da yok sayamayız. Türk organik gıda piyasasının işte bu noktada asıl ortaya çıkış amacıyla çeliştiği görülmektedir. Çünkü zamanla yerel tüketimden çok uluslararası bir tüketim ağının parçası haline gelmektedir. Bununla birlikte ihraç amaçlı üretilen ürünlerin fazlası yerel piyasalarda küçük pazarlara dağılabilmekte ancak esas hedef ise büyük şehirler olmaktadır. Organik gıdalar büyük şehirlerde varlıklarını hissettirmelerine rağmen yaygınlıkları ve kullanım oranları şehirden şehire hatta aynı şehirde semtten semte değişmektedir (Madeley, 2003: 66-71).

Yukarıda da değinildiği üzere 1. ve 2. Dünya Savaşları sırasında popüler olan organik tarım; 1950 yılından sonra ekonomik katkıların sağlanması, desteklemeler sonucu entansif tarımın yaygınlaşması, makineleşme, kimyasal ilaç ve gübrelerin

artması sonucu eski önemini yitirmeye başlamıştır. 1960' lı yılların sonunda AB' nin uyguladığı tarımsal destekleme politikaları, pestisitlerin kullanımı da organik tarımın eski önemini kaybetmesine neden olmuştur. Ancak zamanla “yeşil devrim” olarak nitelendirilen tarımsal tekniğin dünyada ki açlık sorununa çözüm getirmediğini, aksine doğal dengeyi ve insan sağlığını bozduğunu gören kişi ve gruplar bu konuda araştırmalara başlamışlardır. Bu araştırmalar sonucunda bilim çevreleri ve sivil toplum örgütlerinin baskısıyla 1979 yılından itibaren DDT grubu pestisitlerin kullanımı ABD' den başlayarak tüm dünyada yasaklanmıştır. Bu durumda organik tarım tekrar gündeme gelmiş ve hatta zamanla ticari bir boyut kazanmaya başlamıştır. 0-2 yaş grubu çocuk mamalarının imalinde organik ürünlerin kullanılması için bir yasa çıkaran ABD bu konunun ticari bir boyut kazanmasında ilk hamleyi yapan ülkelerden biri olma özelliğine sahiptir (www.tarim.gov.tr/uretim/organik-tarim).

Organik tarım, bu gün dünyada yaklaşık 130 ülkede yapılmakta ve bu üretim alanları giderek artmaktadır. Dünyada 1.381.164 organik üretici bulunmaktadır (www.organic-world.net/statistics-world-area-producers.html,16.01.2013).

Tablo 2. Dünyada ki En Büyük Organik Ekim Alanına Sahip İlk on Ülke

Avustralya	Arjantin	Çin	ABD	Brezilya	İspanya	Hindistan	İtalya	Uruguay	Almanya
12,02	4,01	1,85	1,82	1,77	1,13	1,02	1,00	0,93	0,91

Kaynak: Research Institute of Organic Agriculture FiBL & IFOAM

Tablo 2' de görüldüğü üzere coğrafi olarak büyük, geniş tarım arazisine sahip ülkeler bu avantajlarını organik ekim alanında kullanmışlardır. 2010 yılında yayımlanan rakamlara göre Avustralya dünyadaki en yüksek organik tarımsal ekim yapılan alana sahiptir. Avrupa ülkelerinin ise hem küçük hem de yüksek sanayileşme oranlarıyla daha geri planda kaldıkları gözlenmektedir.

Dünyada çok yoğun gübre ve ilaç kullanımı gerektiren yüksek verimli tohumların ya da konvansiyonel ekim için gereken bu sentetik kimyasal girdilerin ekonomik bedelini karşılayamayacak milyonlarca küçük çiftçi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra çiftçilerin çoğu ürettikleri ürünleri pazarlayamamaktadır. Organik tarımda ise kooperatiflerde örgütlenen küçük ölçekli üreticiler tarafından üretilen çok sayıda sertifikalı organik tarım ürünü ihraç edilerek ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Tablo 3’ de tarımsal faaliyetlerde rol oynayan üreticilere bakıldığında tarımsal alanla arasında ciddi farklar olduğu görülmektedir. Organik tarım yapan çiftçi sayısının en yüksek olduğu ülke Hindistan’dır. Onu az gelişmiş ülkeler izlerken, Avrupa ülkelerinin ise organik tarımla daha çok tüketim ilişkisi olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Organik Tarım Yapan Çiftçi Sayısı En Yüksek Olan İlk On Ülke

Ülke	Çiftçi Sayısı
Hindistan	340, 000
Uganda	180,746
Meksika	128,862
Etiyopya	101, 899
Tanzanya	85,366
Peru	46,230
İtalya	44, 371
Endonezya	31, 703
Yunanistan	24, 057
İspanya	21, 291

Kaynak: Research Institute of Organic Agriculture FİBL & IFOAM

2000 yılında ABD’ deki konvansiyonel süpermarketlerde ilk defa başka hiçbir yerde olmadığı kadar çok organik ürün satın alınmıştır. Bir araştırma da ABD’ deki organik gıda, içecek ve gıda dışı organik ürünlerin satış oranı incelenmiştir. Bugün ABD’ de organik ürünler yaklaşık 20.000 doğal ürün dükkanında konvansiyonel marketlerin ise % 73’ünde satılmaktadır. Bu yapılan araştırmanın sonucuna göre 2008 yılında gıda ürünlerinin satışlarında % 16’ lık bir artış olduğu, tüm gıda piyasasında organik gıdaların satış oranının ise %3.5 olduğu belirtilmektedir (www.organic-world.net/basic-data.html,16.01.2013).

“Özel bir piyasa olan organik gıda piyasası diğer tarımsal gıda ürünlerinin aksine birçok kontrol ve sertifikasyona ilişkin yasal düzenlemelere ihtiyaç duymaktadır. Avrupa’ da her ülke kendine göre bazı düzenlemeler yapmış, ancak 1991 yılında Avrupa Topluluğu içinde organik tarım faaliyetlerini düzenleyen bir yönetmelik düzenlenerek yürürlüğe sokulmuştur” (<http://organik.tarim.gov.tr>) . Ülkemiz dışındaki organik tarım yapılma oranları ve genel olarak organik gıda ürünlerine karşı tutuma

bakıldıktan sonra biraz daha özele geçilerek Türk organik gıda piyasasının gelişimi ve yapısı incelenecektir.

Tarımsal ürün ihracatçısı ülkelerin aksine Türkiye küçük çiftliklerden geçinen büyük bir tarım nüfusuna sahiptir. Bu çiftliklerin çoğu gerçekten organik olmakla birlikte, organik belgeleme ve fiyat primi gibi kavramlar bu alanlardaki çiftçiler için yenidir. Özellikle Avrupa gibi sanayileşmeyi yüksek oranda yaşamış gelişmiş ülkelerde; insan sağlığı, çevre ve doğal kaynaklar konusundaki duyarlılıkların yüksek oluşu gerek resmi, gerekse kamuoyu tarafından bu bilincin desteklenmesi ve dünyanın geri kalanında da farkındalık yaratılmasına sebep olmuştur. Çoğu Avrupa ülkesi ve ABD’ de organik tarımın gelişimine çiftçiler öncülük etmiştir ancak Türkiye’ de organik tarım özel organik tarım şirketlerince çiftçilere tanıtılmış, benimsetilmiş ve ihracat piyasası bu şekilde oluşmaya başlamıştır (Aksoy, Altındışli; 1999: 70).

“Ekolojik” ve “biyolojik” olarak da tanımlanan organik ürünlerin, son yıllarda tüm dünyada önemi giderek artmaya başladı. Ekim esnasında genleriyle oynanmamış tohum ve organik gübre kullanılan, sertifika kurluşlarınca onaylanan organik gıdaların, geleneksel tarım ürünlerine göre yüzde 50 daha fazla vitamin, mineral, enzim ve faydalı element içerdiği biliniyor. Üretim aşamasında daha masraflı olan organik ürünlerin fiyatları da diğerlerinden yüzde 30 daha yüksek. Bu nedenle Türkiye’de iç tüketim sınırlıdır. Ürünlerin yüzde 90’ı ihraç edilmektedir (www.tarım.gov.tr,19.01.2013) .

Kısacası Avrupa ve ABD’ de organik tarımın yapılması arz kaynaklı iken; Türkiye’ de dış kaynaklıdır. Uluslararası kuruluşlar bir dış dinamik olarak iç piyasalar üzerinde kurucu rol oynamış bugün de diğer küresel piyasalarda olduğu gibi uluslar arası kuruluşların düzenleyici rolleri devam etmektedir. “ Türkiye, Almanya’ da organik gıdalarla beslenmeye özen gösteren bir kesimin 1984-85 yıllarında Türkiye’ den kuru meyve ithal etmek istemesi ile ekolojik tarım tanımı ile tanışmıştır” (Gökçe: 2007;25). Türkiye ürettiği organik gıdanın yaklaşık % 85’ ini Avrupa’ ya ihraç etmektedir. Dış pazarda yerini sağlamlaştıran organik tarım ürünlerinin payı iç pazarda oldukça küçüktür. Türkiye’ de organik gıda pazarının iç piyasa hacmi yaklaşık 5 milyon dolardır (www.capital.com.tr). Özellikle dünyada gelişen fonksiyonel gıda alanında uluslararası gıda şirketlerinin önemli yatırımları bulunmaktadır. Bu gıda şirketleri organik ürünlere her zaman ihtiyaç duyacaktır.

Bugün ülkemizde 2.000.000 dönümden fazla verimli ancak ekilemeyen ya da ekilmeyen arazi mevcuttur. Bu araziler organik üretim için hazırdır. Buna rağmen Türkiye’ de organik üretim bazı gelişmiş Dünya ülkelerine göre daha yavaştır.

Organik gıda konusunda Avrupa’dan gelen dış talepler yoluyla 2004 yılında kabul edilen Organik Tarım Kanunu Türkiye ‘ de de birçok birimin kurulmasını sağlamıştır. Avrupa Birliği standartlarına göre ‘organik’ kelimesinin bir ürün adında kullanılabilmesi için tüm üreticilerin lisanslı olması gerekmektedir. Tabii bunun da bazı şartları bulunmaktadır. Eğer ürünün %95’ i yada daha fazlası organik girdiyle yapılmışsa ürün organik olarak tanımlanabilir ve etiketlenebilir. Eğer ürünün %70- 95’ i organik girdi ile üretilmişse içindekiler kısmında organik olanlar belirtilebilir. Ürünün %70’ ten azı organik ise ürünün hiçbir yerinde organik sözcüğü kullanılmaz (www.nal.usda.gov,16.01.2013).

Tablo 4. Türkiye Tarım Piyasalarının Güçlü ve Zayıf Yönleri

Türkiye tarımsal piyasalarının güçlü yönleri	Türkiye tarımsal piyasalarının zayıf yönleri
Tarımsal üretim için ekoloji (iklim ve toprak koşulları) uygun	Pirinç, ayçiçeği gibi birçok üründe ülkemiz kendine yeterli değil
Sayı açısından birçok üretici örgütü (tarım kooperatifi, ziraat odası) mevcut	Üretici örgütleri etkin değil, finansman sorunları var, devlet desteği az
Ticaret borsaları var	Borsa sayısı çok fazla ve etkin değil
Sulanabilir arazi potansiyeli yüksek	Sulama ağı ve sulu tarım yetersiz, sulama randımanı düşük
İşgücü temini kolay	İşgücü niteliksiz, atıl işgücü fazla
Tarıma dayalı sanayi mevcut	Girdi kullanımı optimum değil, teknolojik gelişmelerden yeterince yararlanılmıyor
Tarımsal girdi kullanımının ve teknolojik yeniliklerin önemi biliniyor	Ziraat Mühendislerinin istihdam sorunu fazla
	Tarımsal pazarlar mevcut
	Çok sayıda Ziraat Fakültesi ve Ziraat Mühendisi var

Kaynak: <http://tarim.gov.tr> (18.01.2013)

Tüm Dünya ülkelerinde tarıma uygulanan devlet müdahaleleri başta gelişmiş ülkeler olmak üzere zaman içerisinde azaltılarak piyasalara olan etkileri minimuma düşürülmüştür. Türkiye’de ise devletin tarımsal piyasalardaki rolü 1990’lı yılların sonuna kadar devam etmiştir. 1990’ların ortalarından itibaren Türkiye’de izlenen tarım politikalarında önemli değişiklikler yapılmaya başlanmakta, desteklenen ürünlerin sayıları azaltılarak bazı devlet kuruluşlarının ve devlet aracılığıyla destekleme alımı yapan tarım satış kooperatifleri birliklerinin piyasayı düzenlemedeki rolü asgariye indirilmektedir. Bununla beraber tarım ürünlerinin serbest piyasa oluşumunun sağlanması için çeşitli arayışlar başlamaktadır (Tokalak, 2010: 221-226) .

Özellikle ürün borsalarını geliştirme projesi, TMO’ nun desteklemelerden çekilmesi ve birliklerinin yeniden yapılandırılması şeklindeki girişimler, bu amacı destekler niteliktedir. Ancak bu arayışlar sürerken ekonomik krizlerin görülmesiyle 2000 yılı ile birlikte devletin tarımsal piyasalardan çekilme kararı aldığı gözlenmektedir (Gaytancıoğlu, İTO,2009: 185-186).

Türkiye’ de devletin piyasaları düzenleyici yeni bir takım uygulamalara geçmeden 2000 yılı ile birlikte birdenbire piyasadan çekilerek üreticilere doğrudan gelir desteği adı altında direkt destek vermesinin; üreticilere özellikle pazarlama konusunda sıkıntılar yarattığı bilinmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 . TÜRKİYE’DE ORGANİK TARIM VE GIDA GÜVENLİĞİ

3.1.Türkiye’ de Tarıma Genel Bir Bakış

Türkiye'de tarımsal üretimde genel olarak üç tip üretimden söz edilebilir. Birincisi, batı bölgelerinde Osmanlı'nın son dönemlerinden başlayıp günümüze kadar gelen büyük toprak mülkiyetli kapitalist çiftçi üretimi; ikincisi, küçük toprak mülkiyetine dayalı pazar için üretim ve üçüncüsü, geçim ekonomisine dayalı üretim (Öztürk, 2014: 59).

Dünyada ortaya çıkan liberalleşme eğilimlerindeki artış ile birlikte, bugün, Türk tarımı sıkıntılı bir dönemi yaşamaktadır. Bu problemlerin büyük ölçüde küreselleşme süreci ile bağlantılı olduğu söylenebilir. Ayrıca, bu sorunların Türkiye’deki toplumsal yapı için tehdit unsuru içerdiğini de öne sürmek mümkündür (Talas ,2009: 114).

Önceleri, tarımsal üretim bakımından dünyada kendi kendine yeten sınırlı sayıdaki ülkelerden biri olarak ifade edilen Türkiye, artık bu özelliğini kaybetmektedir. Çünkü daha önceleri, Türk tarımı için öngörülen değişimler, günümüzde gerçeklik kazanmaktadır. IMF, Dünya Bankası ve AB tarafından savunulan ve uygulamaya konulan bazı politikalar sayesinde, bu kaçınılmaz sonuç ortaya çıkmakta; Türkiye, yüksek düzeyde tarım ürünü ithal eden ülkeler kategorisine dahil olmaktadır. Bunun sonucunda ise kırsal bölgelerde yoğun bir işsizlik, tarım arazilerinin dönüşümleri, iç göçte artış meydana gelmeye başlamaktadır. Bu hadiselerin doğal bir sonucu olarak sosyal sorunlar ortaya çıkmaktadır. Sosyal yaşamı olumsuz yönde etkilemekte, bu olumsuzluk toplumun çok değişik kesimlerince hissedilmektedir (Ortaş, 2008: 1).

Türkiye yaşadığı coğrafyadan kaynaklanan iklim özellikleri nedeniyle dünyanın en zengin doğal kaynaklarına sahiptir. Bitki coğrafyası konusundaki otoritelerden Vavilov’a (1887-1943) göre, dünyada iki önemli gen merkezi bulunmaktadır; Yakın Doğu ve Akdeniz. Bu niteliğinin yanı sıra Türkiye, birçok yabani ve plantasyonu yapılan bitki türü için de bir çeşitlilik merkezidir. Türkiye’nin bu zengin florası, tüm bu bitkilerin çok farklı amaçlarla kullanım olanağını da (gıda, ecza, endüstriyel hammadde vs.) beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Türkiye, gelişmekte olan 90 ülke arasında 19. sıradadır (Başaran, 2007:99-102).

Ancak, Türkiye diğer Avrupa ülkelerine göre çok yüksek bir nüfusu tarım sektöründe barındırmaktadır. Türkiye’de nüfusun yaklaşık üçte biri tarımsal nüfusa dahil olarak yaşamaktadır. Bundan dolayı, Türkiye’de hem AB ile ilgili politikalarda, hem de bütün diğer politikalarda tarımın çok ağırlıklı bir etkisi vardır (Tokalak,2010: 372).

Türk tarımının nüfusun ağırlıklı kısmını bünyesinde barındırması temel bir sorundur. Nüfusun büyük bir kısmını barındırmasının yanında sektör geliri bakımından % 8 ile %10 larda kalması, meta üretiminin küçük olması, toprak dağılımının parçalı olması ve düşük verimlilik gibi özelliklere sahip olması sıkıntılı bir ekonomi sektörü olduğunun göstergeleri olarak dikkati çekmektedir (Arı,2006: 65).

1923 yılı sonrasında ülkemizde, % 80’i köylerde ikamet eden yıllarca süren savaşlarda yorgun düşmüş 13 milyonluk bir nüfus bulunmaktaydı. Cumhuriyetin ilk yıllarında köyde ikamet edenlerin, çiftçi olarak işlev kazanabilmesi için köylülerin topraklandırılması çalışmaları başlatılmıştır. İlk olarak şark vilayetlerinden garb vilayetlerine mecburen nakledilen ailelere ait arazilerin hazineye dâhil edilmesi ve kıymet takdirini belirleyen 19 Haziran 1927 tarihli 1097 sayılı kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla bu bölgedeki araziler ve Muğla tarafında kamulaştırılan topraklar muhtaç köylülere dağıtılmıştır(Keyder; Yenal, 2013: 143-146).

Büyük arazi mülkiyetlerini elinde bulunduranların çoğu yaşayışlarını toprağa bağlamadıkları halde, geçimini topraktan temin edenlerin elinde işleyecek toprakları bulunmamaktaydı. 1945 yılında “Çiftçiye toprak dağıtılması ve çiftçi ocakları kurulması” kanun tasarısı hazırlanmış, Bu kanunla “ Bir toprak en çok mahsulünü en çok bir vaziyette verir. O da toprağın işleyenin malı olmasıdır.” düşüncesinden hareket edilmiştir. Bu kanunla araziler 4 ayrı sınıf olarak tasnif edilmiştir (Ünal: 30.12.11) .

1.Çiftçinin elindeki küçük araziler.

2.Şahısların elindeki orta büyüklükteki mahdut mülkler.

3.Köylü mülkleri. (Dağıtılan toprakla toprak sahibi olan çiftçilerin, çiftçi ocakları olarak örgütlenmeleri amaçlanan mülklerdir.)

4.Büyük arazi mülkleri. (Bu araziler devletin elinde bulunan ve tarım politikalarının esasını teşkil eden mülklerdir.)

Bu çalışmalarla birlikte eğitime önem verilmiştir. Ziraat mekteplerinin yanında, Ziraat Yüksek Enstitüleri kurulmuştur. 1940 yılı başlarında kurulan Köy Enstitüleri mezunlarının aracılığı ile köylülerin köylülüğten kurtarılarak, çiftçi haline getirilmeleri

amaçlanmıştır. Enstitülerde verilen eğitimle demirci, hasta bakıcı, veteriner, çiftçi, inşaat işleri gibi bilgileri bünyesinde toplayan öğretmenlerin köylerde çiftçilerin eğitimlerini sağlamaları düşünülmüştür. Köylülerin eğitimi ile ağa-ırgat, ağa-maraba ilişkisi kırılarak, çiftçi her zeminde hakkını arayabilecek hale gelebilmiştir.

Köylerde ağır köy şartlarını, topraksız köylülerin toprak sahibi köylülerin yanındaki durumlarını, köylerdeki açlığı ve sefilliği gören köy enstitüsü mezunu öğretmenlerin yazdığı romanlarla köy yaşantısı, Türkiye gündemine girmeye başlamıştır (Aysu, 2008:56-59).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra; Ege, Akdeniz, Marmara dışında ticari tarımın olmadığı, üretilen tarımsal ürünlerin yakın ilçe ve illerde pazarlanabildiği, ulaşım imkânlarının kısıtlı olduğu, "Türkiye'nin sahibi hakikisi ve efendisi hakiki müstahsil olan köylüdür" düşüncesinin yaygın olduğu, Buna rağmen yol vergisi veremeyen köylülerin toprağından koparılarak, ücretsiz amele olarak çalıştırıldığı, köylerde jandarma baskısının hâkim olduğu yıllardır" (www.mesutunal.com). İlk ABD yardımı da bu yıllarda 1946–1950 arasında alınmış, Gıda ve Marshall (traktör, makine v.b) yardımı olarak adlandırılan bu yardımın bir kısmı hibe bir kısmı borçlanmadır. Bu yardımla Türkiye'nin borçlanma serüveni de başlamıştır. Türkiye 1950 yılında ilk kez Dünya Bankası ile kredi ilişkisine girmiştir. 2002 yılına kadar 170 kredi anlaşması imzalamakta bu kredilerin % 20'si tarım sektörünü kapsamaktadır (Rehber, 2006: 65-69).

Türkiye 1980'li yıllara büyük iç ve dış sorunların baskısı altında girmiştir. "1978- 1980 dönemi, ikinci petrol şokunun yaşandığı dönemdir. Petrol dış alımı için ödenmesi gereken döviz miktarı hızla artmış ve döviz stoku açısından önemli bir dar boğaz dönemi başlamıştır. Bunun tesirleri ile bu dönemde GSMH' nin büyüme hızı çok düşmüştür. Döviz darlığı sanayinin kullandığı ham maddeleri, ara malların ve yeni yatırım mallarını, belirli tarımsal girdileri ve tüketim mallarının dış alımını durdurma düzeyine getirdiği için, bunların fiyatları aşırı bir şekilde yükselmiştir" (Tufan, 1988: 77).

Türkiye ekonomisinde tarım, uzun bir süre geniş bir yer almıştır. Tarımın gerek milli hasılda ki ve gerekse toplam ihracat değerindeki nispi payının 1980' lerden sonra ve özellikle son yıllarda düşmesi, tarımın ekonomideki yerini azaltmamıştır. Tarım, Türkiye ekonomisinde halen büyük nüfus kütlesinin bir hayat tarzı olması ve istihdam alanını oluşturması, halkın beslenme ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanması, sanayiye

ham madde sağlaması ve daha bir çok nedenden dolayı halen önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Türkiye' nin yüksek tarımsal potansiyeli, milli gelirin artmasında, ihmal edilmeyecek önemli bir kaynaktır. Bu suretle tarımsal ürünler dış ticaretinin geliştirilmesi ile, ödemeler dengesi açıklarının büyümesi önlenebilmektedir (Güneş, 1994: 46-61).

Türkiye 1980' li yıllara önemli bir ekonomik olay olan 24 Ocak 1980 istikrar tedbirleri ile girmiştir. Bu tedbirler ile enflasyonun durdurulması ve dışa açılma amaçlanmıştır. 1980- 1990 döneminin ilk yarı dönemi, hızlı bir sanayileşmeyi buna kaynak sağlayacak kurumsal düzenlemeleri ve dış satımda önemli atılımları hedefleyen IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemini içermektedir. Bu dönem, ülkenin birçok gereksinimlerinin kendi olanakları ile karşılanmasını ve diğer ülkelerden dış borç alabilecek duruma gelmesini hedeflemektedir. Bu dönemde sanayinin geliştirilmesinde, yabancı sermayeden yararlanmanın gereği üzerinde durulmakta ve yabancı sermaye özendirilerek yatırım mallarına ağırlık veren bir yapının kurulmasına çalışılmaktadır. Bu dönemde hızlı bir kalkınma hedeflenmekle birlikte, bu kalkınmada kimyasal gübre, ilaç gibi tarıma girdi sağlayan sanayiler ile, bitkisel yağ gibi, gıda sanayinin geliştirilmesine de özel bir önem verilmektedir. 1980' li yılların ikinci yarısında, birinci yarıdaki hedef ve stratejilerin devamına ilave olarak, ekonominin kendi kuralları içinde işlemesi amaçlanmakta özel sektör yatırımlarının payının artırılmasına daha çok ağırlık verilmektedir (Güneş, 1994: 48-49).

Bir ülkede tüm ekonomik sektörler birbirleriyle karşılıklı ilişkiler içinde ekonomik gelişimi sağlamaktadırlar. Bunun zıddı olarak, bir ekonomik sektörde ki sorun, diğer ekonomik sektörler ile iç içe büyümektedir. Böylece tarım sorunları da, diğer sektörler ile iç içedir. Bu nedenle tarımın bu kesimlerle ilişkileri gereğince değerlendirip, sorunları ortaya konulmadan, tarımın sorunlarına kati bir çözüm yolu bulmak kolay olmamaktadır (Açıl; Demirci, 1984: 25). Bunun gibi sanayi sektöründe meydana gelecek bir duraklama, doğal olarak tarımı etkilemektedir.

Fiyat artışları dış satımı güçlendirmekte, dolayısıyla dış ödeme kaynakları tükenmektedir. Böylece ödemeler dengesi aşırı biçimde bozulmakta, ekonomide durgunluk ve işsizlik düzeyi yükselmektedir. 1980' li yıllara girerken ekonominin karşılaştığı bu olumsuz durum, tarımda girdi sağlama yönünden güçlükler yaratmakta ve üretime olumsuz etkiler yapmaktadır.

3.2. Türkiye' de GDO' lu Ürünler

Dünyada bulunan 8 gen merkezinden 3'ü ülkemizdedir. Ülkemizde 3 bin 905'i endemik olmak üzere toplam 12 bin bitki türü bulunmaktadır (www.dunyagida.com.tr 28,05,2014). Bugün dünyada üretimi yapılan buğday, arpa, nohut, mercimek, zeytin gibi birçok önemli ürünün anavatanı ülkemizdir. Ayrıca insanlığın en önemli besin kaynaklarından biri olan buğdayın 11.000 yıl önce ülkemizde kültüre alındığı bilinmektedir. 1988'de Çin, genetiğiyle oynanmış tarımsal üretimi ticari olarak yapan ilk ülke olmuştur. Ürettiği ürün ise tütün mozaik virüsüne dayanıklı genetiğiyle oynanmış tütündür. ABD'de ilk GDO'lu ürün 1994 yılında piyasaya sürüldü. Fakat 1990'ların sonuna doğru durum biraz daha karışık bir hal aldı.

Dünyada Türkiye yüzölçümünden daha büyük bir alanda artık GDO' lu tarım yapılmaktadır. Birkaç çokuluslu tarım şirketi, bu büyük teknoloji üzerinde kendi araştırma-geliştirme merkezleri aracılığıyla tekel konumunda yer almaktadır. GDO' lu ürünler, 1998 yılından bu yana, hiçbir denetime tabi olmadan, Türkiye'ye rahatça girmektedir. Gerek GDO' lu hammaddeden Türkiye'de işlenen, gerekse yurtdışından ithal edilen işlenmiş ürünlerden önemli bir kısmı GDO içeriğine sahiptir. Türkiye'nin gümrüklerinde, GDO' lu ürün ayırımı yapabilecek laboratuvar altyapısı yoktur. Tek başına Avrupa'nın tamamına yakını kadar biyolojik çeşitliliğe sahip olan Türkiye'de, GDO kullanımıyla birlikte yerel türlerin yok oluşu ve homojenleşmesi tehlikesi vardır.

Üzerinde durulması gereken başka önemli bir nokta da GDO' lar hakkında yeterli bilgiye sahip olmaktır. Zira tüketicinin şayet herhangi bir uyarı veya açıklama yoksa tükettiği gıdanın GDO içerip içermediğini anlayabilmesi mümkün değildir. Ve yine biliyoruz ki bu gıdalar herhangi bir şekilde ülkemizde bulunmakta ve bilinçsizce tüketilmektedir.

Ülkemiz modern biyoteknoloji çalışmalarının başlangıç aşamasında olması ve henüz transgenik çeşit geliştirme aşamasına gelinmemesi nedeniyle, modern biyoteknoloji ürünlerini transfer eden bir diğer deyişle transgenik ürünleri kullanma potansiyeli olan ülke konumundadır (Tokalak, 2010: 168).

Genetiği değiştirilmiş tohumlar, klasik çeşitlerin tohumlarına kıyasla değiştirilen özelliğine bağlı olarak %25-100 arasında daha pahalı olduğu gibi, bu genetik materyalin bir sonraki üretimde tohumluk olarak kullanımını engellemek amacıyla uygulanan "Terminatör Teknolojisi" nedeniyle her yıl yeni tohumluk kullanılması da zorunludur.

Bu ürünlere ilişkin teknolojinin uluslararası şirketlerin tekelinde olması nedeniyle, transgenik ürünlerin ülkemizde yetiştirilmesi halinde yüksek tohumluk maliyetiyle birlikte dışa tam bağımlılık söz konusu olacaktır. Ülkemizde GDO' ların uzun dönemde başta biyolojik çeşitliliğimiz ve çevre olmak üzere insan ve hayvan sağlığı ile sosyo-ekonomik yapı ve tarımsal üretim sistemimiz üzerine olası tehditlerini göz önüne alarak hareket etmemiz gerekmektedir (Gülçubuk, 2002: 78- 82).

3.3.Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Yasal Düzenlemeler

Binlerce yıllık gıda temin ve tüketim alışkanlıkları hızla değişmektedir. Bir zamanların dünyayı değiştirme ya da olduğu gibi koruma tutkularının yerini güvenliği sağlama kaygısı aldı (Furedi, 2014:126). Bundan 100 yıl önce yüksek kalori önemliken bugün düşük kalorili ürünler hızla yaygınlaşmaktadır. Şehirleşmenin yol açtığı yeni tüketim alışkanlıkları neticesinde gıdanın bilinçsiz üretimi, sunumu ve tüketiminden kaynaklanan sağlık ve üretim sorunları gıda güvenilirliği kavramını doğurmuştur.

Gıda güvenliği konusu ulusal ve küresel bir sorundur. Hem ülke hem de küresel boyutta diğer ülke üretici ve tüketicileri için sosyal, ekonomik ve çevresel önem taşımaktadır. Artık tüketiciler eski tüketiciler gibi değil, daha bilinçlidir. Ne tükettiğini bilmek istemesinin yanında daha seçici davranmakta; iyi ve sağlıklı gıda tüketmek istemektedir. Bu nedenle de endüstriyel tarım modeli ile üretilmiş olan tarımsal ürünlerin sağlıklılığında kuşku duymakta; organik üretilmiş tarımsal ürünleri tercih etmektedir. Tüketici bilinci üretime yön vermenin yanı sıra üreticileri organik ürün tüketimine zorlamaktadır. Fakat tarımsal ürün üretiminin her tarzına ve sürecine hakim olan yönlendirme gücünü elinde tutanlar, ulusaşırı şirketler organik ürün üretimine de girmektedirler. Tarımda egemenliklerini kurdukları sözleşmeli üreticilikle çiftçilerin ne ekeceğine ve ne tarz üretim yapacaklarına karar vererek tüketicilerin isteğine uygun olarak çiftçilere bu kez organik ürün de ürettirilmektedir (Ertunç, 2010: 46). Endüstriyel üretilmiş ürün fiyatlarını düşük ,organik üretilmiş ürünlerin fiyatını ise daha düşük olması gerekirken yüksek tutarak tüketicilerin sağlıklı ürün tüketme isteğini paraya çevirmektedirler.

Tüm Dünyada ve Türkiye’de 20. Yüzyılın sonlarına doğru teknik gelişmelerle birlikte sosyal ve ekonomik gelişmelerin yaşanması, teknik yeniliklerin tarımda kullanımının yaygınlaşması, tarımsal üretimin artışı, eğitim düzeyinin artışı, kadınların çalışma hayatına atılmaları tüketicilerin gıda ürünlerinden beklentilerini

değiştirmektedir. Bu beklenti değişimi gıda üretimlerini çeşitlendirmekte, işlenmiş ürünleri aynı zamanda da sağlık risklerini artırmaktadır. Gıda endüstrisinde yaşanan hızlı büyüme ile gıdalardan kaynaklanan hastalıkların artması ve son yıllarda daha hızlı yayılması; tüketicilerde güvenli gıda yönünde bir bilinç ve tüketim eğilimi geliştirmektedir (Tokalak, 2010: 68-70).

“Güvenli gıda, fiziksel, kimyasal ve mikrobiyolojik özellikleri itibariyle tüketime uygun ve besin değerini kaybetmemiş gıda maddesi olarak tanımlanmaktadır. Hem ülke açısından, hem de küresel boyutta diğer ülke üretici ve tüketicileri için sosyal, ekonomik ve çevresel önem taşımaktadır” (Ertunç, 2010: 76).

Gıda güvenliği bugün ve gelecekte sağlıklı üretken ve verimli yaşam sürdürmek için yeterli besin alımı, tüketimi anlamına gelmektedir (Hatlemitoğlu, 2006: 69). Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından 1996 yılında Roma’ da düzenlenen Dünya Gıda Zirvesi ve bu zirveden beş yıl sonra Haziran 2002’ de yapılan değerlendirme zirvesinde dikkatler açlık, yoksullukla mücadele gibi konularda yoğunlaşmıştır. İlk Dünya Gıda Konferansı’ nın üzerinden 20 yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, Dünya’ nın gıda kaynaklarında miktardan çok güvenliğin önemi hiç değişmemektedir. Gıda güvenliği hamilelikte başlar; yetişkinlerin, çocukların, bebeklerin uygun koşullarda beslenmeleriyle devam eder. Anne sütüyle beslenmeyi savunanlar anne sütüyle beslenmeyi ulusal gıda güvenliği stratejilerinin bir parçası olarak görmektedirler. Genetik olarak insan proteinleri, ilk transgenik süt danası Herman’ a aktarılarak insan proteini ile anne sütü değerinde süt üretmek için insan geni taşıyan biyolojik bir ortam yaratmaya ilişkin çalışmalar yapılmıştır (Hatlemitoğlu, 2006: 25-45).

Günümüzdeki teknolojik gelişmeler, toplumları kıyasıya bir rekabete ve her geçen gün yeni değişimlerin yaşandığı ekonomik bir yarışa itmektir. Dünya nüfusunun hızla artış göstermesi, gelişen teknolojiye bağlı çevre kirliliği ve ülkeler arası ekonomik dengesizlikler beslenme sorunlarına yol açarak, güvenli gıda teminini ve bu konudaki denetimleri zorlaştırmaktadır. Bunun yanı sıra dünyadaki diğer gelişmelerle birlikte, tüketicilerin bilinçlenmesi, beslenme alışkanlıklarının değişmesi ve beklentilerinin artması, işletmeleri ürün kalitesini iyileştirmeye yönlendirmektedir. Oluşan bu rekabet ortamında ayakta kalabilmek, tüm sektörlerde müşteri ihtiyaç ve beklentilerine uygun mal ve hizmet üretiminin sağlanmasıyla mümkündür. Bu da ancak, işletmelerde, kontrolün ele alındığı noktadan, kontrolün bırakıldığı noktaya kadarki tüm

süreçleri kapsayan ve olası tehlikelerin oluşmadan önlenmesini hedefleyen, gıda güvenlik sistemlerinin uygulanması ve yetkili kurumlarca etkin bir şekilde denetlenmesiyle sağlanabilir (Topal, 1996: 113) .Gıdanın ekonomik önemi ve insan faktörü göz önüne alındığında, toplum içerisinde gıda güvenliğinin ön planda tutulması gerekliliği daha iyi anlaşılmaktadır. Bu durum öncelikle, üreticilerin ve denetimcilerin özenle üzerinde durması gereken bir konudur. Tüketicilere güvenli, çeşitli, bol ve yüksek kalitede ürünlerin sunulabilmesi üreticilerin öncelikli görevidir.

Vatandaşın bilgi edinme ve güvenli gıdayı elde etme en temel hakkıdır. Gelişmiş ülkelerde bu hak yasalarla korunarak devlet politikası halinde uygulanmaktadır. Ülkemizde de Tüketicilerin Korunması Kanunu' na göre "Devlet, tüketicileri koruyucu ve aydınlatıcı tedbirler alır ve tüketicilerin kendilerini koruyucu girişimlerini teşvik eder" ibaresiyle iradesini ortaya koymakta ancak, bu işlem iyi yönetilememektedir. Ülkemiz adına yetkilendirilmiş bakanlık, dünyadaki gelişmelere yön veren ve uygulamaya sokan yetkili kurum veya organizasyonlarla (WHO ve FAO) istenilen düzeyde ilişkiyi bugüne kadar kuramamıştır. Ülkemizde tarım ilaçları ile gübre gibi tarımsal girdilerin yüksek miktarda ve bilinçsizce kullanımına karşın, kontrolünün ve kullanıcıların bilgilerinin yetersiz olması nedeniyle, insan sağlığını tehdit edecek gıdalar piyasaya sürülmektedir. Bu kapsamda tarım sanayi entegrasyonu yeterli seviyede sağlanamamaktadır (Ertunç, 2010: 57-60) .

Tarıma dayalı bir sektör olan gıda sanayinin en önemli sorunlarından biri de yeterli miktar ve kalitede, düzenli olarak hammadde bulamamasıdır. İşletmeler işleyecekleri hammaddenin mevsimsel değişiklik göstermesi, bunun dışında miktar ve kalite yetersizliği sebepleriyle sorun yaşamaktadır. Bu durum atıl kapasitenin doğmasına ve birim maliyetlerin yükselmesine sebep olmaktadır. Hammadde kalitesinden kaynaklanan problemler üretim sürecinde iyi yönetilemezse, güvenli gıda üretimi gerçekleştirilememektedir (Özkan, 2008: 117).

"Haksız rekabet olayına farklı bir açıdan bakarsak; esas olarak denetim eksikliği ve ceza uygulamasındaki yetersizliklere bağlı olarak, sigortasız eleman çalıştırma, yasa dışı hammadde, katkı maddesi veya koruyucu madde kullanma, gibi kayıt dışı yollara başvurma konularında kurallara uyan ve uymayan sanayi kuruluşları arasında özellikle de iç pazara yönelik ürünlerin üretiminde haksız rekabet olduğu gözlenmektedir" (Kazgan, 1991: 203).

Ülkemizde devlet adına gıda denetimini yapacak resmi kurumların yetkilendirilmesinde dönemsel değişimler yaşanmaktadır. Denetimin tarihsel gelişimi izlendiğinde bu yetkinin tek başına veya müştereken; Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Belediyeler, Türk Standartları Enstitüsü, vb. kurumlara verildiği görülmektedir.

Günümüzde gıdaların üretimlerinin çeşitlenmesi ile tarımsal üretimden son tüketiciye gelinceye kadar çeşitli işlemlerden geçmesi, bu gıdaların tüketicilerinin aklına acaba bu gıdalar ne kadar sağlıklı sorusunu getirmektedir. Bilinçli tüketicilerin zihninde, devamlı olarak gıdalar üretilirken hangi aşamalardan geçiyor, ne kadar katkı ve kalıntı maddesi içeriyor, üretici firmalar ne derece hijyen koşullarına uyuyor, firmaların kullandıkları alet ve ekipmanlar ne derece üretime uygun, firmalar ne derece etkin bir şekilde denetleniyor gibi tükettikleri gıdaların ne kadar sağlıklı olduğu ile ilgili soru işaretleri yer almaktadır (Giray; Soysal: 2007: 87).

Üreticiden tüketiciye kadar geçen süreçte ürünlerin üstün özelliklerinin korunması olan kalite kontrolünün yerini, önce toplam kalite, daha sonra HACCP, GAP, GMP, GHP gibi sistemler almıştır. HACCP, GMP, GHP, ISO 9000, EUREPGAP gibi kalite güvencesi sağlayan uygulamalara gelişmekte olan ülkelerde de katılım artmaktadır (Dölekoğlu , 2003a).

Hazard Analysis Critical Control Point ifadesinin baş harflerinden oluşan ve Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları olarak açıklanabilen HACCP, gıda ürünlerinin güvenliğinden garanti sağlayan sistematik bir işlemdir. Hammaddeden son ürüne kadar bilimsel kontrollerin uygulanmasıyla gıdaların neden olduğu tehlikelerin önlenmesine odaklı bir sistemdir. Bu kavramın içerisinde önceki kontrol sistemlerinden farklı olarak yalnızca son ürün kontrolü değil, gıda üretiminde hammaddeden başlayarak değişik kritik noktalarda kontrol uygulamaların gereği esas alınmaktadır (Dölekoğlu , 2003b).

Gıda güvenliği konusundaki uygulamaların bir diğeri GMP (Good Manufacturing Practice)' dir. Uygun teknoloji gerekleri olarak ifade edilen GMP, istenilen kalitede bir gıda üretimi için gerekli ilkeleri, uygulamaları ve araçları içeren bir sistemdir. Gıdaların güvenliği ve yayınlılığını garanti altına alan uygulama standartları olarak tanımlanabilen GMP ilk kez 1967 yılında FDA (Food and Drug Administration) tarafından gıda ürünleri için önerilmiştir (Oraman, 1998: 96). Gıda ürünlerinin üretimi ve dağıtımında temel yaklaşımlardan olup ürünlerde kalite sağlamak için hammadde,

işleme, ürün geliştirme, üretim, paketlenme, depolama, dağıtım aşamalarında kesintisiz uygulanması gereken bir teknikler dizisidir (Topal, 1996, 114).

Uygun hijyen gerekleri olarak ifade edilen GMP hijyenik gereksinimlerle ilgili olup, gıda üretim tesislerinin hijyenik tasarımı ve yapılandırılması, temizleme ve dezenfeksiyon yöntemlerini, gıda işlemede pişmemiş gıdaların mikrobiyal kalitesi, her işlem basamağının hijyenik operasyonu, personel hijyeni gibi uygulamaları içeren bir sistemdir. ISO 9000 Kalite Yönetim Sistemleri ilk kalite güvenlik sistemi olarak geliştirilmiştir. Her türlü işletmede uygulanabilecek geniş bir standarttır (Keyder;Yenal, 2013: 103) .

Yaş, cinsiyet ve eğitim faktörlerinin gıda güvenliğine etkileri tartışılacak olursa; eğitim süresinin gıda güvenliğinin bilinmesini en fazla etkileyen faktör olduğu ortaya çıkmaktadır. Küreselleşme sürecine girilmesiyle birlikte dünyada tarım ve gıda alanlarında da küresel etkiler gözlemlenmeye başlanmakta, toprakların insan nüfusunu beslemekte zorlanması karşısında dünyada yeni olarak adlandırılabilir bazı zorluklar yaşanmaya başlanmaktadır. Yeni sorunların en önemli olanlarından biri gıda güvenliği ve gıda yoksunluğu-gıda bolluğu çelişkisidir.

Gıdalar konusunda çevresel bazı tehditler kaynaklı olarak insanların yediği ve içtiği bazı gıda ürünlerinin sağlık konusunda risk taşıyan bir karaktere sahip oldukları söylenebilir. İnsanların fazla kilo almaları, zehirlenme vakalarına maruz kalmaları, kanserojen maddelerin tehdidi altında beslenmeye başlamaları vs. gibi gıda güvenliği konusunda yeni sorunlar ile karşı karşıya kaldıkları söylenebilir. Ayrıca küreselleşmenin piyasa ekonomisine dayalı rekabetçi anlayışı ile kâr marjını artırmak isteyen anlayışların bir ürünü olarak bazı ürünlerde verim artırıcı bazı tarım politikaları (özellikle genetiği değiştirilmiş ürünler) sayesinde ise insanların yeni bazı risk alanları ile karşılaştıklarını ifade etmek mümkündür (Özdemir, 2007: 110- 117).

Şehir bölgelerinin tarım alanlarını tehdit etmesi, orman alanlarını yok etmesi, içilebilir su kaynaklarını kirletmesi; sanayileşmenin etkisiyle de bu tür tehditlerin artması insanların gıda güvenliğini ve beslenme imkânlarını yok etme riski ile karşı karşıya kalmalarını temin etmektedir. Bu tür riskler insan toplumlarındaki fiziksel ve sosyal çevrede çok yönlü sorunları ortaya çıkaran faktörler olarak günümüz dünya toplumlarının yaşamsal kaynaklarını tehlike sürecine sokmaktadırlar.

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO) konusu on yılı aşkın süredir Türkiye kamuoyunun gündeminde gittikçe artan bir yoğunlukta tartışılmaktadır.

GDO'lar, gen teknolojisinin ürünü olduğundan her teknolojik yenilikte olduğu gibi ilk olarak bilimsel teknik boyutu ile tartışılmaktadır. GDO'ların doğaya riskli bir müdahale anlamına geldiği yönündeki kaygılar arttıkça; tartışma da ciddi boyutlara erişmeye başlamaktadır. Uygulamanın tarımsal üretim alanında yoğunlaşması sonucu, gıda güvenliği söz konusu olmuş ve daha doğrudan toplumsal bir sorun niteliği kazanmıştır. Büyük tarım şirketleri karşısında küçük üreticiyi teslim alması ve bağımlılık ilişkisi yaratması, GDO'ların yol açtığı toplumsal sonuçları çok daha büyük boyutlara taşımıştır. Bugün GDO'lar üzerine konuşurken, dar anlamda bir gıda güvenliği sorunu ya da tüketici tercihleri ile sınırlı bir konunun çok ötesinde, ekonomik, sosyal ve siyasi bir sorun alanından konuşmaktayız (Tokalak, 2010: 201-210).

Tarımsal kriz, açlık, kötü beslenme ve obezite gibi sorunlar incelenirken, sorunun sistemli bir durumu ifade ettiğini görmek gerekir. Bu sorunların kaynağında tarım ve gıda sanayinde meta ilişkilerinin yoğunluk kazanması ve mülkiyetin gitgide yoğunlaşması ve merkezileşmesi, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve buna bağlı bölgesel, etnik ve sınıfsal eşitsizliklerin artışı gibi daha kurumsal ve yapısal nedenlerin yatmakta olduğu anlaşılmaktadır. Modern gıda sistemi, gerek teknolojik gerekse insan kaynakları açısından bu sorunların üstesinden gelecek potansiyele sahiptir. Pek çok gözlemciye göre de, sorun, kaynak yetersizliğinden çok hedef seçiminden kaynaklanmaktadır (Koç 2010: 87).

Sorunların doğru teşhisi hem siyasi hem de pratik olarak yapıcı çözümler aramayı gerektiriyor. Adil ve sürdürülebilir bir gıda sistemi için adil ve sürdürülebilir bir toplumsal yapı gerekmektedir. Küresel sistemin yukarıda bahsedilen adaletsiz ve eşitlikçi olmayan anlayışı bir anlamda dünyada ki yetersiz beslenmenin ve gıda teminindeki güvensizliğin kaynağı olarak öne çıkmaktadır .

2001 yılında Avrupa Komisyonu, GDO'lu gıdaların güvenliğine ilişkin 15 yıldan uzun süre, 400'den fazla bilim insanının yer aldığı 81 projeden elde ettiği sonuçları içeren bir rapor yayınlamıştır. Bu raporda; "...GDO'lu bitkiler insan sağlığı ve çevre üzerine, geleneksel yöntemlerle üretilenlerinkine ek yeni riskler getirmemektedir. Hatta daha yüksek uyarlanabilirlik ve daha hassas teknoloji kullanımı sayesinde onlardan daha da güvenli olduğu..." bildirilmiştir. Avrupa'da da yer alan GDO karşıtı görüşlerin olası nedeni, son 15 yılda sivil toplum kuruluşlarının yanlış bilgilendirmeden kaynaklanan anti-kampanyalarıdır (<http://organik.tarim.gov.tr>).

Kuraklığa, tuza ve haşerelere dayanıklılık, gelişmekte olan ülkelerin çiftçilerinin üretimine, genetik modifikasyonun ilk üç katkısıdır. Ayrıca GDO' lu bitkilerin organik tarıma olumsuz etki yapacağına ilişkin olarak verilen en çarpıcı örnek, organik sertifikasyonun GDO' lu bitki polenleri ile tehdit altında olduğu şeklindedir. Bu “saf retorik” olasılıkla organik tarım endüstrisinin çıkar çatışmasından kaynaklanmaktadır. Bugün organik sertifikasyon yapan kuruluşlar, organik üretim yapan işletmeler ve bunların sağlayıcılarından hiçbiri; örneğin organik süt ve süt ürünleri söz konusu olduğunda fermente ürünlerinin hiçbirinde “organik” kavramını garantileyemez. Çünkü kullandıkları fermentler (starter kültürler) ile enzim preparatları (peynir mayası) neredeyse yine karşı koyulan uluslararası tekeller tarafından biyoteknolojinin enstrümanları ile üretilmektedir. Peynir mayası örneği üzerinden gidilecek olursa, organik üretim sürecini garanti altına almak için bu mayanın; organik sertifikasyonu garanti altına alınmış ineklerin, süt danalarının şirdenlerinden hiçbir yapay katkı içermeden üretilmesi gerekir (Madeley, 2003: 87-91) .

Son yıllarda gıdalardan kaynaklanan hastalıkların ve sağlık risklerinin artması gıda güvenliği konusunu gerek ulusal ve gerekse uluslararası açıdan önemli hale getirmektedir. Gıda güvenliği konusunda önlem alınmaması insan sağlığını tehdit etmesinin yanında ticareti de zorlaştırmaktadır. Bu sebeplerle uluslar arası girişimlerle bir dizi önlemler almayı amaçlayan uygulamaların başladığı görülmektedir. Gıdalardan kaynaklanan tehlikeler ve tüketicilerin kalite algısının değişmesi buna yönelik üretimi artırmaktadır. Gelişmiş ülkelerde bilinçli tüketiciler, gıda güvenilirliği ile ilgili yasalarda değişiklik yapılmasına, bu yönde önlem alınmasına sebep olabilmektedirler (Keyder; Yenal: 2013: 124) .

2006 yılında ülkemizde yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre; tüketicilerin %89,92' si güvenilir gıdaya fazladan ödeme yapabileceğini belirtmektedir. Tüketicilerin yaşı, eğitim düzeyi ve cinsiyetleriyle gıda güvenliğini bilmelerinin, gıdalarla ilgili risk değerlendirmeleri ve güvenli gıdalara olan fazladan ödeme isteklerinin değişip değişmediğinin araştırıldığı bu çalışma sonuçlarına göre; kadınların ve eğitim seviyesi yüksek olanların bu konuda daha bilinçli oldukları ve bu yönde davrandıkları tespit edilmiştir (www.akademiktisat.net/calisma/tr_iktisat_genel_ekonomifihan.htm, 27.04.2013)

Gıda sektöründeki sorunların başında gıda üretimlerin denetlenmesinde yaşanan aksaklıklar gelmektedir. Gerek yurtiçi gerekse yurtdışı tüketicilerin taleplerine cevap

verebilmek açısından firmalara ve denetleme kuruluşlarına kendilerini şartlara göre yenilemeleri adına önemli görevler düşmektedir. Türkiye’de sağlığa zararlı, bozuk ve hileli gıda ürünlerinde artış ürkütücü boyutlara gelmektedir. İhraç edilemeyen kalitesiz ve bozuk bütün gıda maddeleri iç piyasada tüketilmektedir. Sorunun çözümü için gıda firmalarının uluslararası standartlara göre kendilerini yenilemeleri ve devletin gıda kontrol teşkilatını eleman ve laboratuvar olarak güçlendirmesi gerekmektedir (Kenanoğlu ve Karahan, 2004: 57- 69) .

Gıda sanayinde; gıda güvenliği yönetim sisteminde ki sistematik uygulamalar işletmenin kontrolü aldığı noktadan, kontrolü bıraktığı noktaya kadarki tüm süreçleri kapsamaktadır. Gıda izlenebilirliği; gıda güvenliğinin sağlanmasında en temel araçlardan biri olup, herhangi bir istenmeyen durum oluştuğunda ürün ve süreçleri geriye doğru izleyerek sorunun kaynağını saptamak üzere oluşturulmuş bir yöntemdir. “Kalite ve gıda güvenliği standartlarını karşılamak için izlenebilirliğin sağlanmasında dikey koordinasyona gerek duyulmaktadır. Bu koordinasyon, gıda güvenlik sistemlerinde “tarladan sofraya” terimi uygulamaları ile gerçekleşmektedir. İzlenebilirlik kapsamında “güvenli gıda”, birincil üretim aşamasından başlayarak tarladan sofraya, tüketiciye ulaşana kadar geçen sürede fiziksel, kimyasal ve biyolojik riskleri taşımayan gıdadır” (Madeley: 2003: 76).

Gıda üretimi yapan işletmeler, ön koşul şartlarını yerine getirmeleri sonrasında, kalite yönetim ve gıda güvenliği sistemleri ile süreçlerini yönetmeye başladıkları zaman, ürettikleri ürünün arkasında durabilecek şartlara kavuşmuş olurlar. Ticari olarak marka imajının korunması, yasal sorumlulukların yerine getirilmesi ve satışta bir avantaj sağlanması açısından önemli olan gıda güvenliği yönetim sistemlerini şu şekilde sıralamamız mümkündür (Topal, 1996: 130-131).

HACCP ilk olarak 1971 yılında Amerika Birleşik Devletleri Tarım ve Gıda Dairesi tarafından astronotların tüketeceği gıdanın güvenliğine ilişkin olarak oluşturulmuştur. Türkiye’de ise 16 Kasım 1997 tarihinde Türk Gıda Kodeksi ile gıda sanayinde HACCP uygulamaları zorunlu hale getirilmiştir. 09 Haziran 1998 tarihli resmi gazetede yayınlanan "Gıdaların Üretimi ve Denetlenmesine Dair Yönetmelik" de HACCP sistemini uygulama gerekliliği belirtilmiş olup, ilk uygulama 15 Kasım 2002 tarihinde et, süt ve su ürünleri işleyen işletmelerde başlamış ve daha sonraki zaman diliminde diğer işletmeler de bu kapsam içine alınmıştır (Giray; Soysal, 2007: 213)). HACCP sistemi ile; gıda hazırlama, işleme, ambalajlama, depolama ve nakliye gibi gıda

üretim süreçlerinin her aşamasında veya her noktasında tehlike analizleri yapılarak riskli görülen yerlerde kritik kontrol noktaları belirlenmekte ve bu noktalarda tanımlanmış olası tehlikeler oluşmadan önlenmektedir. Böylece, kritik limitlerle tanımlanmış parametrelere uygun güvenilir gıda üretilmekte ve tüketiciye sunulmaktadır.

ISO 22000: 2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi Standardı: 2005 yılında revize edilerek yayımlanan ISO 22000: 2005 Gıda Güvenliği Yönetim Sistemi; dünya çapında güvenli gıda üretim zinciri sağlamak amacıyla oluşturulmuş uluslararası bir standarttır. Tedarikçiler, kullanıcılar, yasal otoriteler, tüketiciler ve tüm ilgili birimler arasında iletişimi ve bu sayede güvenli gıdanın her basamakta izlenebilirliğini sağlamayı esas almaktadır. Bu standart, gıda zinciri boyunca son tüketime kadar gıda güvenliğini sağlamada HACCP standardı gibi, gıda zincirindeki potansiyel tehlikelerin oluşmadan önlenmesi veya kabul edilebilir bir seviyeye indirilmesi için tehlike analizi yapıldıktan sonra kritik kontrol noktalarının belirlenmesini, izlenmesini, gözden geçirilmesini, iyileştirilmesini ve temel ihtiyaçların sağlanmasını amaçlamaktadır (Erkan, Nuray ve ark., 2008). ISO 22000:2005 gıda imalatçısı üreticilerden, toptancı ve perakendecilere, paketlenme ve üretim malzemeleri üreticilerinden, ulaşım ve temizlik servislerine kadar gıda tedarik zinciri içinde yer alan tüm firmalara uygulanabilen bir standarttır.

Tarıma dayalı tüm sanayi kolları zincirindeki gıda güvenlik sistemi gereksinimlerini karşılayan ISO 22000:2005 Gıda güvenliği yönetim sistemi standardı, özetle; TS 13001 Tehlike Analizi ve Kritik Kontrol Noktaları (HACCP) Yönetim Sistemini ve ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi standardını kapsamaktadır.

İyi Tarım Uygulamaları (GAP-Good Agriculture Practice)'nın bir protokolü olan GLOBALGAP , 1997 yılında Avrupalı büyük perakendeci süpermarketlerin satışa sundukları tarım ürünlerinin insan sağlığına zararlı olmadığından emin olmak için bir araya gelip kurdukları ve uygulamaya koydukları bir girişimdir. Günümüzde tüm dünyada geçerli olan global standart haline gelmektedir. Avrupa'daki büyük perakendeci ve üreticilerin % 70-80'i şu anda GLOBALGAP' a üye veya kayıtlıdır (kascert.com, 2009; globalgap.org, 2009; 06.02.2012)).

Gıda güvenliği ve çevre ile ilgili risklerin azaltılması, tüketicilerin ve tarım işçilerinin sağlık risklerinin en aza indirilmesi, tarımsal uygulamalarda önleyici tedbirlerin alınarak hatalı ürünlerin alıcıya ulaşmasının önlenmesi, tarımsal yasal

düzenlemelere daha rahat uyum sağlanması, tarım işletmelerinde uygulanan kalite çalışmalarının bütünleştirilmesi, çevreye karşı sorumluluk alan bir üretim anlayışının oluşturulması GLOBALGAP' in amaçları arasında yer almaktadır.

GLOBALGAP' in bu amaçları çerçevesinde değerlendirecek olursak; üreticiler, tüketiciler ve gıda işiyle uğraşanlar için farklı etkileri bulunmaktadır. Gıda güvenliği ve insan sağlığı açısından riskleri azalttığı için tüketicileri olumlu yönde etkilemektedir, üreticiler açısından rekabet gücünü artırıp rekabeti daha adil hale getirmektedir. Tüketici sağlığı ve ürün güvenliği ile ilgili taşımış oldukları riskleri azaltarak tüketicilerin satın alma davranışlarında olumlu bir değişme yaratmaktadır. Yasal düzenlemelerin karmaşıklığını ortadan kaldırır.

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO)' larla ilgili olarak farklı ülkelerde farklı yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin ABD' deki uygulama ile AB' deki GDO uygulamaları birbirinden oldukça farklıdır. Hatta bazen AB'ye üye ülkeler bile kendi aralarında anlaşmazlığa düşmektedirler. ABD' de otoriteler, örneğin Gıda ve İlaç İdaresi (FDA) tarafından onaylanmış ürünler etiketlenmek zorunda değildir, buna karşın AB' de daha katı kurallar uygulanır ve onaylı GDO içeren ürünler etiketlenmek zorundadır.

Bilindiği gibi, insan yaşamı, hukuk alanıyla korunması gereken değerlerin başında yer almaktadır. Bu nedenle uluslararası sözleşmelerde taraf devletlere bünyesindeki bireylerin yaşam haklarını gereği gibi kullanmalarını temin etmek konusunda pozitif bir yükümlülük yüklenmiştir. Bu yükümlülük, bireylere de sağlıklı bir çevrede yaşamalarının sağlanması konusunda gereken yasal tedbirlerin alınmasını devletten talep etme hakkı vermektedir. Sağlık hakkı da yaşam hakkıyla bütünlük bir hak olup, devletin toplumun ve toplumu oluşturan bireylerin sağlıklarını koruma ve sağlığın yitirilmesi durumunda ise bireylerin nitelikli sağlık hizmetinden gereği gibi yararlanmalarını sağlama konusunda sorumluluğu bulunmaktadır (Kazgan, 1991: 90-95) .

GDO ve ürünleri ile ilgili henüz insan sağlığına zararlı olup olmadığı konusunda bilimsel çalışmalar yürütülen ve zararlı olabileceği yönünde bazı veriler de elde edilen bir konuda, devletin yapacağı hukuksal düzenlemelerle insan yaşamını önceleyen ve buna gelebilecek zararları önleyen bir hukuksal örgü kurması beklenmektedir .

Ülkemizde bu çerçevede yapılmış konuya ilişkin mevzuat çalışmalarına yer vermeden önce, GDO ve ürünleri ile biyoçeşitlilik alanını konu alan uluslararası

düzenlemelere değinmekte fayda vardır. Bunlardan 17.07.2003 tarihli ve 2003/5937 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla onaylanan Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesinin Cartagena Protokolü insan yaşamının ve sağlığının öncelenmesi, bu nedenle de taraf devletlerin genetiğiyle oynanmış ürünlere ilişkin işlemlerinde ihtiyatlılık ilkesi çerçevesinde hareket etmeleri gerektiğini vurgulamaktadır (Kefi,2005: 96). İhtiyatlılık ilkesinden ne anlaşılması ve bu ilkenin GDO ve ürünleri ile ilgili düzenlemelere nasıl yön vermesi gerektiğine gelince:

İhtiyatlılık ilkesi, 1992 yılında Rio'da yapılmış olan Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda tanımlanmıştır. Bu tanıma göre toplumda yaşayan bireylerin sağlığına yönelik risklerin boyutu hakkında bir şüphe durumunda karar vericiler konu ile ilgili uygulamalarda risklerin önlenmesine yönelik gerekli önlemleri almalıdır. Başka bir deyişle insan sağlığı ve yaşamı konularında geriye dönerek doğan zararı telafi etme olanağı bulunmadığından, devletin ihtiyatlı bir biçimde bu tür konulara yaklaşması ve bunu sağlayan gerekli düzenlemeleri yapması gerekmektedir (Giray; Soysal, 2007: 120-125) .

GDO' ların sıkı kontrol altına alınması elbette gereklidir. Dünyada ki bazı kontrol amaçlı uygulamalarda lisanslandırma sistemi kullanılmaktadır. Tohumlar satılmadan ya da kullanılmadan önce yetkili otoriteden lisans alınması zorunlu kılınmıştır. Lisansın verilip verilmemesi konusunda karar, risk analizleri neticesinde verilmektedir. Risk analizi birbirini tamamlayıcı iki aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada risk değerlendirmede önerilen eylemin belirtilen zararlı etkisinin olasılığı belirlenir. İkinci aşamada ise risk değerinin veya tahminle ilgili belirsizliğin kabul edilip edilmeyeceğine dair karar verilir. Kabul edilebilirlik toplumsal politika amaçlarına bağlı olarak değişmektedir. Düzenleyici risk değerlendirmesi ile koruma amaçları belirlenirken yalnızca bilimsel verilerle sonuca varılmaması gerektiği görüşü ihtiyatlılık ilkesi ile birleştirilmiş bir uygulamadır(Ertunç, 2010: 40-46).

GDO' lu ürünlerin toplumda algılanması konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bu durum doğal olarak aynı toplumun bireyleri olan karar vericiler, politikacılar için belirleyici olabilmektedir. Karar vericiler toplumsal algıdan etkilenmekte ve bu algılarının da etkisiyle GDO' lu ürünlerle ilgili uygulamalar konusunda aşağıda yazılı olan üç seçenektan birisi doğrultusunda ilerlemektedirler:

- GDO' lu ürünleri yasaklamak
- GDO' lu ürünleri geleneksel ürünlerden ayırarak izin vermek

- GDO' lu ürünlere geleneksel ürünlerden ayırmadan izin vermek

Bu konuda ülkeler arasında yaklaşım farklılıkları bulunmaktadır. Amerika ve Kanada bu konuda gönüllülük ilkesini benimsemiştir. Avrupa Birliği ülkeleri, Avustralya, Yeni Zelanda ve Japonya tüketicilerin bilgi alma hakkına sahip olması gerektiği düşüncesinden yola çıkarak bu konuda etiketlemeyi zorunlu kılmıştır. Bu konuda tüketicinin tercihinin önemi olmakla birlikte karar vericiler var olan kanıta dayalı çalışmaların sonuçlarından yararlanmak durumundadırlar.

Ülkemizde GDO ve ürünleri ile ilgili mevzuat çalışmaları kapsamında Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı tarafından 26 Ekim 2009 tarihli ve 27388 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak 'Gıda ve Yem Amaçlı Genetik Yapısı Değiştirilmiş Organizmalar ve Ürünlerinin İthalatı, İşlenmesi, İhracatı, Kontrol ve Denetimine Dair Yönetmelik' yürürlüğe sokulmuştur. Fakat daha sonra bu gibi önemli konuların yasalarla düzenlenmesi gerektiği gerekçesiyle Danıştay kararıyla durdurulmuştur (Madeley, 2003: 102).

Bunun yanı sıra hazırlanan Biyogüvenlik Kanunu Tasarısı Meclis Komisyonlarına iletilmiştir. Esas komisyon olan, Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu 12.02.2010 tarihinde tasarı hakkındaki raporunu sunarak, tasarıya onay vermiştir. Ancak Biyogüvenlik Kanunu Tasarısı hükümleri incelendiğinde yapılan düzenlemelerin uluslararası ilkeleri temel alan, bireylerin sağlıklı bir ortamda yaşama haklarını önceleyen hükümler içermediği görülmektedir (<http://tarim.gov.tr>).

“Tasarı hükümleri, İhtiyatlılık ilkesi çerçevesinde belirlenmemiş ve insan sağlığını koruyucu önlemler alma konusunda yetersiz kalmıştır. Tasarıda, GDO ve ürünleri ile ilgili bilimsel çalışmaların kamuoyuyla paylaşılmasının önüne geçilmektedir” (Ekici, 2010: 27-31).

Gazi Mustafa Kemal Atatürk' ün de dediği gibi; “Bütün gıda gereksinimimizin niteliğini yükseltmek, hastalık ve zararlıları ile uğraşmak için gereken teknik ve yasal her önlem, zaman geçirilmeden alınmalıdır” (Atatürk, 1937: 413).

Toplumun bilgilendirilmesi önemlidir. Ama toplumu o konuda bilinçlendiremezseniz önlem almış olmazsınız. Toplum bilgilenir ama bilgisi varken de farklı nedenlerden dolayı o hatayı yapmaya devam eder.

GDO konusunda kesin kanıtların ortaya çıkması en önemli gereksinimlerden bir tanesidir. Bilimsel verilerin üretimi sırasında ise iyi kurgulanmış kanıta dayalı

araştırmaların yürütülmesi, sonuçlandırılması ve sonuçların da doğru ve yansız yorumlanması çok önemlidir.

Bir başka önemli konu da halkımızın çok belirgin olarak görselliğe önem vermesi ve “güçlü” yü, “güzel”i tercih etmesidir. Raflar da genellikle iki farklı genetiği değiştirilmiş ürün bulunmaktadır. Elma, havuç, üzüm, buğday gibi işlenmemiş genetiği değiştirilmiş besinle; GD mısır ve soya ürünleri içeren unlu mamuller, şekerlemeler, bebek mamaları, bitkisel yağlar vb. işlenmiş genetiği değişmiş besinler bulunmaktadır. GDO’ lu ürünlerin görüntüleri incelendiğinde güçlülük ve güzellik vurgusu ağır basmaktadır. Bu ürünler tezgahda böyledir. Bir de güzel görünen bir ürünün fiyatı da uygun ise halkımız ne söylerseniz söyleyin GDO’ lu ürünü satın alacaktır. Medya sektörü açısından bir başka önemli konu da reklamlardır. Reklamlar medyanın en önemli finansman girdisidir. Medya patronu para karşılığı aldığı reklamın GDO’ lu bir ürünün reklamı olduğuna bakmaz. Sonuçta ticari bir kurumdur ve aldığı ücrete bakacaktır.

Dünyada ölkemizde de olduğu gibi çevreci gruplar, dini örgütler, sivil toplum örgütleri, meslek odaları, bilim insanları ve yöneticiler GDO’ lu gıdalarla ilgili kaygılarını dile getirmektedirler. GDO’ lu tarım ve gıda ticareti yapanlar olası tehlikeleri göz ardı ederek kâr amaçlı davranmaları nedeniyle eleştirilmektedirler (Madeley, 2003: 57) .

Mikroorganizmaların belli amaçlar doğrultusunda genetiğini değiştirme üzerinde pek çok çalışma bulunmasına karşılık, fermente gıda veya fonksiyonel gıda üretimlerinde GDO kullanımı çok sınırlıdır. Günümüzde üretimi için onay alınmiş ancak halen daha pazara çıkmayan ticari GDO’ lu ürünler bulunmaktadır. Bunların başlıca nedeni özellikle Avrupa’da tüketicinin GDO kullanımına karşı duyduğu kuşku ve gösterdiği dirençtir. Tüketicinin bu direnci büyük ölçüde güvenliğinden kuşku duyduğu GDO’ yu gıda ile birlikte vücuduna canlı olarak alma olasılığından kaynaklanmaktadır (Keyder: Yenal: 2013: 112-115) .

Diğer taraftan, değişikliğe uğramış genlerin etkileri hakkındaki bilgi eksiklikleri son yıllarda gelişen tekniklerle kapatılabilir görölmekte ve buna bağlı olarak da gelecekte GDO’ ların bazı geleneksel yönlerinin iyileştirilmesi amacıyla kullanımının iyi bir yol olup olmadığı ve ne şekilde bir yol izlenmesi gerektiği her zaman tartişma konusu olmuştur.

Genetiği değiştirilmiş organizmalara toplumun bakışını ölçmek amacıyla çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Önceki bölümde bahsettiğimiz Ertunç'un Organik gıdalarda ki güven unsuru üzerine yapmış olduğu çalışma bunlardan biridir. Aynı zaman da Demir ve Pala'nın yapmış olduğu “ Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara Toplumun Bakış Açısı” adlı çalışmada bir diğeridir. “Çalışma 439'u bayan 474'ü erkek, toplam 913 kişi ile yapılmıştır. Katılımcıların % 41,07'si GDO terimini ilk kez televizyondan duyduğunu belirtirken, % 28,92'si ise anket çalışmasında duyduğunu belirtmiştir. Ankete katılanların %45,73'ü GDO' ların sağlık sorunları yaratabileceğini belirtmiştir. Katılımcıların %91,79'unun alış verişlerinde ürünlerin etiketlerini okudukları tespit edilmiştir. Ankete katılanların %95,62'si ürünlerin üzerinde GDO olup olmadığı belirtilmelidir derken, üzerinde GDO olduğu belirtilen ürünü satın almayacağını söyleyen katılımcı oranı %85,76'dır. Domuz geni taşıyan bir ürünü tüketir misiniz sorusuna katılımcıların %94,30'u hayır yanıtını verirken, insan geni taşıyan bir ürünü tüketir misiniz sorusuna katılımcıların %97,48'i hayır yanıtını vermiştir. Bilgi seviyesi arttıkça GDO'lara bakış açısı daha olumlu olmaktadır. Yaş arttıkça ürün etiketi okuma oranı artarken, GDO'lu gıdalara yaklaşım daha olumsuz hal almıştır. Bayanlar GDO'lu gıdalara, erkeklere göre daha şüpheli yaklaşmışlardır.” (Demir, Pala,2008: 2)

Günümüzde gıda katkı maddeleri veya teknik yardımcı maddeler üretmek amacıyla GDO kullanımına birçok örnek bulunmaktadır. Ancak içeriğinde GDO veya DNA'sının bulunmaması nedeniyle bu maddelere insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebileceği hususunda duyulan kuşkular çok daha azdır. Gıda üretiminde kullanılacak her maddeye uygulanması gerekli olan alışlagelmiş güvenlik değerlendirme kural ve ilkelerinin ilgili standartlar ve düzenlemeler çerçevesinde, GDO kullanılarak üretilecek gıda katkı teknik yardımcı maddelerinin güvenliğinin değerlendirilmesinde de aynen uygulanması gerekli görölmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İnsanoğlunun doğaya meydan okuma ve doğayı yenme çabası, doğanın yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına ve yeni bir paradoksa neden olmuştur. Bu paradoks bir yandan büyük insan kitlelerini beslemek için doğadan alabileceğinin en fazlasını almak ve bu sebeple her türlü modern teknikleri kullanmak, diğer yandan bu tekniklere karşı direnemeyen doğanın yok olması sonucu insanlığın kendini besleyecek tek kaynağı kaybetme tehlikesidir.

Gıda sektörü hem halkın yerel kültürüyle hem de küresel kültürle yakından ilişkilidir. Çünkü beslenme biçimleri insanların yaşam tarzlarının gündelik düzeydeki en önemli göstergeleridir. Günümüzde insanların beslenme kültürüne yaptıkları en önemli katkılardan biri ise doğal ve sağlıklı gıda ihtiyacının temel bir ihtiyaç olduğunu savunmalarıdır. Ancak bu temel ihtiyaçları giderme konusunda karşı karşıya kalınan doğal ve imal edilmiş risklere karşı nasıl önlemler alınacağı her zaman araştırma konusu olmuştur. Yanlış tarım teknikleri, endüstriyel kirlilik sonucu beslenme biçiminden kaynaklanan sağlık sorunlarının yanı sıra insanlığın günlük yaşam kalitesini tehdit etmektedir. Özellikle kanser gibi yaşam koşulları ve beslenmeyle çok yakından ilgili olan akut ya da kronik hastalıklar insanlarda geleceğe dönük korkulara da yol açmaktadır. Konu bu yönüyle değerlendirildiğinde dünyada giderek yaygınlaşan ve ülkemizde de örneklerini gördüğümüz doğal yöntemlerle yürütülen güvenilirliği yüksek, çeşitli sistemlerle korunan tarımsal faaliyetler hem sosyolojik hem de iktisadi olarak inceleme konusu olmaktadır.

Günümüzde küreselleşme olgusu bir çok alanda olduğu gibi tarım sektörünü de yeniden şekillendirmektedir. Bu yeni süreçte kimin, neyi, ne zaman, ne kadar üretmesi gerektiği ülkelerin iç sorunu olmasının ötesinde bir anlam taşımaktadır. Bugün tarımsal üretimin hem üreticisi hem de tüketicisi önemli ölçüde değişmiştir. Bu değişimin sonucu olarak tarımın gittikçe endüstriyel bir üretim sahası haline geldiğini ve tarımsal ürünlerin üretim- dağıtım-tüketim ilişkilerinden oluşan zincirin kökten değiştiğini söylemek mümkündür. Bu küresel değişim, ülkemiz tarımında da etkili olmaktadır.

Başta sağlık olmak üzere, ortaya çıkan riskler tüketicileri organik ürün tüketimine yönlendirmektedir. Bu arz talep dengesini sağlamak için de üreticiler sağlıklı ürünler üretme yollarına gitmektedirler. Temiz toprakta, tarım ilaçlarının kullanılmadan üretildiği ürünler eğitim seviyesi yüksek, bilinçli kişiler tarafından tüketilmektedir. Bu

bilinç seviyesi günümüzde giderek artmaktadır. Bütün bunlar organik ürünlerin artmasına sebep olmaktadır.

Hızla değişen dünyada her sektörde değişim olduğu gibi tarım sektöründe de değişim olmaktadır. Türkiye’deki tarım alanlarının giderek ilaçlamalar sonucu bozulmaya başlaması dikkati çekmektedir. Organik tarıma yönelimin artması sonucu tarım topraklarında temizlik çalışmaları başlamıştır. Kimyasal ilaçlardan arındırılmaya çalışılan temiz topraklarda çeşitli denetimlerden geçmiş organik ürünler üretilmekte ve tüketiciye bu şekilde sunulmaktadır.

Organik yaşam sektörünün değerleri insanları doğaya daha duyarlı olmaya davet ederken, ürün ve hizmetleri insanların yaşam tarzını değiştirebilecek çeşitliliğe ulaşmaktadır. Bu haliyle organik tarım sistemi yüksek standartlarla donatılmış, özel ve organizasyonel bir tarım sistemidir. Yola çıkışı ve temel felsefesiyle sebebiyle insanlara özel bir yaşam biçimi vaad etmektedir. Türkiye’de ise organik tarım piyasası yeni oluşmaya başlamakta ve küreselleşen dünyaya bu konuda uyum sağlamaya tüketicinin isteğini karşılayıp, toplumda bu bilinci ulaştırmaya çalışmaktadır.

Türkiye gerek ulusal mevzuatını düzenlerken, gerek teknolojik işbirliği alanlarında gerek AR-GE süreçlerinde hem uluslararası toplum ve kurumlarla karşılıklı çıkarları dengeleyen akılcı bir işbirliği sağlamalı hem de stratejik bir vizyonla ülkenin, ulusun ve yurdun yaşamsal çıkarları üzerinde en üst düzeyde koruyucu, kollayıcı davranmalıdır. Bu süreçte söz konusu metinler, mutlaka kamuoyunda yeterince tartışmaya açılarak olgunlaştırılmalıdır. Unutulmamalıdır ki; Türkiye flora ve faunası ile muazzam bir tür zenginliği ve serveti ile adeta bir dünya mirasıdır. Tüm dünyaya katkı sağlayabilecek potansiyele sahiptir. Bu potansiyel ciddiyetle ulusal stratejik bir akıl ve vizyonla yönetilip yönlendirilmelidir .

Türkiye’nin modern biyoteknolojik ürünlere yaklaşımı; biyolojik çeşitlilik ile insan ve hayvan sağlığının korunması başta olmak üzere olası tüm olumsuz etkiler göz önünde bulundurularak günümüzdeki ve gelecekteki avantajlı uygulamaların ülke gereksinimleri doğrultusunda seçilerek kullanılması olmalıdır. Ancak konu GDO’ lar olduğunda gerekli olan izin, izleme ve denetim prosedürleri bir an önce tedbirci bir yaklaşımla hazırlanmış ulusal yasal düzenlemeler ile desteklenmelidir. Ulusal yasal düzenlemeler bu konudaki uluslararası ve Avrupa Birliği yasaları ile uyum içerisinde olmalı ancak ülkemizin gerçeklerini ve gereksinimlerini de mutlaka içermelidir. Konu ile ilgili önemli taraflardan birisi olan bilim insanlarına da toplumu doğru bilgilendirme

görevi düşmektedir. Yanlış anlama, bilgi kirliliği ve değerlendirme sırasında bilimin gösterdiği yön dışındaki bir yöne kilitlenmenin gelecekte sosyo-ekonomik sonuçları olacaktır. Buna bağlı olarak, tüketicinin bilinçli olması ve bilinçli tüketici davranışları sergilemesi de gerekli yasal düzenlemelerin oluşması ve etkin bir şekilde işlerliğe geçmesi açısından çok önemlidir.

KAYNAKLAR

- AÇIL, F. ve DEMİRCİ, R. :** Tarım Ekonomisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988
- AKSOY, U. ,ALTINDIŞLI, A:** Dünya’ da ve Türkiye’ de Ekolojik Tarım Ürünleri Üretimi, İhracatı ve Geliştirme Olanakları, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 1990
- ALPAR, C. , ONGUN, T. :**Dünya Ekonomisi ve Uluslar arası Ekonomik Kuruluşlar, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 1987
- AMİN, S. :** Eşitsiz Gelişme-Çevre Kapitalizmi Toplumsal Kuruluşları Üzerine Deneme Çev: Ahmet KOTİL, Arba Yay. , İstanbul, 1991
- ANONİM:**
 tbg.org.tr.http://biyoinformatik.wordpress.com/2007/02/18/biyoteknolojinedir
 (Son erişim 24.02.2010).
- ARI, A. :** “Türkiye’de Tarımın Ekonomideki Yeri ve Güncel Sorunları”, Çalışma ve Toplum Ekonomi ve Hukuk Dergisi, (2) 9
 www.calismatoplum.org/sayi9/aylan_ari.doc , 2006
- ASLAN, D. ŞENGELEN, M. :** Farklı Boyutlarıyla Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar, Ankara Tabip Odası, 2010
- ATATÜRK, M. K:** Söylev ve Demeçleri, TBMM, C1, 1937
- ATSAN, T. ve KAYA T., E. :** “Genetiği Değiştirilmiş Organizmaların (GDO) Tarım ve İnsan Sağlığı Üzerine Etkileri” [http://kutuphane.uludağ.edu.tr/PDF/ziraat/2008-22\(2\)/M1.pdf](http://kutuphane.uludağ.edu.tr/PDF/ziraat/2008-22(2)/M1.pdf) (22.10.2009). 2008
- AYSU, A.:** Küreselleşme ve Tarım Politikaları, Su Yayınevi, İstanbul, 2008
- BATES, D. :** 21. Yüzyılda Kültürel Antropoloji, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009
- BAUDRİLLARD, J. :** Tüketim Toplumu,Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2012
- BAUMAN, Z. :** Küreselleşme Toplumsal Sonuçları, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2006
- BECK, U. :** Risk Toplumu, Başka Bir Modernliğe Doğru, İthaki Yayınları, İstanbul,2011
- BOZKURT, V.:** “ Küreselleşmenin Toplumsal Sonuçları ”, Küreselleşmenin İnsani Yüzü, Der: Veysel BOZKURT, Alfa Yay. , İstanbul, 2000
- COAKLEY. J. :** Hilferding’s Finance Capital, Capital and Class, Vol.17,1994

- COLEMAN, J. S.** : “Social Capital in the Creation Human Capital”. American Journal of Sociology, 94,1988
- ÇETİN, B.** : Tarım Ekonomisi, Dora Yayınları, 2010
- ÇOPUR, U., YONAK, S., ŞENKOYUNCU, A.:** Gıda Güvenliği ve Denetim Sistemi, Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Gıda Mühendisliği Bölümü, 2010
- DEMİR, A. ve PALA A.** : Genetiği Değiştirilmiş Organizmalara Toplumun Bakış Açısı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi, 2008
- DÖLEKOĞLU, Ö.C.** , Tüketicilerin İslenmiş Gıda Ürünlerinde Kalite Tercihleri, Sağlık Riskine Karşı Tutumları ve Besin Bileşimi Konusunda Bilgi Düzeyleri (Adana Örneği), Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü, Yayın No: 105, ISBN 975-407-128- 4 ,Ankara, 2003a.
- DÖLEKOĞLU, Ö.C.** :Gıdalarda Kalite Güvenlik Sistemleri, TEAE Bakış, Sayı:3, Nüsha 2, ISSN 1303-8346.Ankara, 2003b.
- EKİCİ, T.** : Genetiği Değiştirilmiş Organizmalarla İlgili Hukuksal Boyut, Türk Tabipler Birliği Hukuk Bürosu, Ankara,2010
- ER, C.** : Organik Tarım Bakımından Türkiye'nin Potansiyeli, Bugünkü Durumu ve Geleceği, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul,2009
- ERBAY, Y.** : Küresel İşletmelerin Yönetimi ve Yeni Türk Cumhuriyetlerine Yönelik Faaliyetleri, Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Yay. , Ankara, 1996
- ERDEM, Y. , K.:** Türkiye’de Biyoteknoloji ve Genetiği Değiştirilmiş Organizma Görüngüsü, Hacettepe Tıp Dergisi, Cilt: 42, Sayı: 3,2001
- ERDOST, M. İ.** : Kapitalizm ve Tarım,Onur Yayınları, 1988
- ERKAN, N. ve ark.** :“Gıda Sanayinde Kullanılan Kalite Güvence Sistemleri”, 2008
- ERTUNÇ, A. B.:** Organik Gıda Piyasasının Türkiye’ de ki Gelişimi: Güven İlişkileri ve Denetim Unsuru Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010
- ERYILMAZ, F.** : Kapitalizm ve Ulusal Ekonominin Dönüşümü, Belge Yay. 1993
- FUKUYAMA, F.** : Güven: Sosyal Erdemler ve Refahın Yaratılması, çev: Ahmet Buğdaycı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2005
- FUREDİ, F.** : Korku Kültürü, Risk Almamanın Riskleri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2014
- GAYTANCIOĞLU, O.:** Türkiye’ de ve Dünya’ da Tarımsal Destekleme Politikası, İTO, Sektörel Yayınları, 2009

- GİDDENS, A.** : Modernliğin Sonuçları, çev: E. KUŞDİL, İstanbul, Ayrıntı Yayınları,2004
- GİDDENS, A.** :Elimizden Kaçıp Giden Dünya: Küreselleşme Hayatımızı Nasıl Yeniden Şekillendiriyor? ,Alfa Yayınları, Çev: Osman AKINHAY, İstanbul, 2008
- GİRAY, H. ve SOYSAL, A.** : “Türkiye’de Gıda Güvenliği ve Mevzuatı” <http://www.korhek.org/makale.php?drm=ozet&mno=225> (04.12.2009),,2007
- GÖKÇE, H.** : İzmir’ de Ekolojik Tarımsal Ürünler Yetiştiriciliği ve Bu Ürünlerin Hedef Pazar Olarak Almanya’ da Pazarlanması Üzerine Bir Araştırma, Ege Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007
- GÜNAYDIN, G.** : Küreselleşme ve Türkiye Tarımı, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara, 2002
- GÜNEŞ, T.** : Türkiye’ de Tarım ve Sanayi İlişkilerinin Gelişimi, Sorunları ve Çözüm Örnekleri, Tarım Ekonomisi Dergisi 2, Ankara, 1994
- GÜLÇUBUK, B.** : Küreselleşmenin Temel Dinamikleri, Türk Tarım, 2004
- GÜLÇUBUK, B.** :Küreselleşme ve Küreselleşmenin Türkiye’nin Tarım Politikalarına Yansımaları, Mülkiye Dergisi, Eylül- Ekim , 2002
- GÜRAKAN, C.** : Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar Analiz Yöntemleri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Gıda Mühendisliği Bölümü, Ankara Tabip Odası, Ankara, 2010
- GÜZELCİK, E.** : Küreselleşme ve İşletmelerde Değişen Kurum İmajı, Sistem Yay. , İstanbul,1999
- HALL, S.** : “Yerel ve Küresel: Küreselleşme ve Etniklik” , Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi. Çev. G. Seçkin ve Ü. H. Yolsal, Bilim ve Sanat Yay. , Ankara,1998
- HARVEY, D.** : Postmodernliğin Durumu, Metis Yay. İstanbul,1996
- HEATH, J. P.** : İsyen Pazarlanıyor, Ayrıntı Yay. İstanbul, 2012
- HATLEMİTOĞLU, Ş.** : Kadınlara Dair Birkaç Söz- Toplumsal Cinsiyet Yazıları, Birharf Yayıncılık, İstanbul, 2006
- HOCAOĞLU, D.** : “ Küreselleşme, Küresel Köy, Küresel Yağma ve Küresel Yoksulluk ” , Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yay. ,Cilt 1, İstanbul, 2003

- İŞIKLI, A.** : Dünya Bankası'nın Laik İmparatorluğunda Kumarhane Kapitalizmi, Otopsi yay. İstanbul, 2002
- İNAN, İ. H.** : Tarım Ekonomisi ve İşletmeciliği, Altıncı Baskı, Avcı Ofset, İstanbul, 2006
- KAHVECİ, Y. ve TUNCER, C.** : Zararlı Böceklerle Organik Tarımda Mücadele Yöntemleri. Cine-Tarım, Ekim 2004,sayı:63, 2004
- KAZGAN, G.** :Tarım ve Gelişme, Mentş Yayınları, Ankara, 1991
- KEFİ, S.** : Biyogüvenlik ve Gıda Güvenliğinde Temel Yaklaşımlar. Türkiye Ziraat Mühendisliği VI. Teknik Kongresi. TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası. Ankara, 2005
- KENANOĞLU, Z. ve KARAHAN, Ö.** : “HACCP' de Bir Arpa Boyu Yol Aldık” İzmir Ticaret Borsası Dergisi, Ocak Sayısı, İzmir, 2004
- KEYDER, Ç.** : Ulusal Kalkınmacılığın İflası, Metis Yayınları,İstanbul, 2004
- KOÇ M.** : “Yokluk-Çokluk: Küresel Gıda Sisteminde Parçalanmış Bütünlük”, Düünden Bugüne Küreselleşme Yerelleşme ve Türkiye, Editörler: Mustafa Talas-Bülent Kara, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara, 2010
- KOTTAK, P.:** İnsan Çeşitliliğine Bakış, Ütopya Yayınevi, 2001
- KÖSE, A. ve ÖNCÜ, A.** : “ İktisadın Piyasası, Kapitalizmin Ekonomisi ”, Küresel Düzen: Birikim, Devlet ve Sınıflar, Derleyenler: Ahmet H.KÖSE, Fikret ŞENSES, Erinç YELDAN, İletişim Yay. , İstanbul, 2003
- KIZILÇELİK, S. ve ERJEM, Y.:** Açıklamalı Sosyoloji Sözlüğü , Saray Kitabevi, 1996
- KUMAR, K.** : Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları, Dost Kitabevi, 1995
- LEVIN, P.** : Culture and Markets: How Economic Sociology Conceptualizes Culture, The Annals of The American Academy, 2008
- MADELEY, J.** ;Herkes Gıda, Çitlembik Yayınevi, 2003
- MAHMUTOĞLU, T.** :Gıda Endüstrisinde Güvenli Gıda Üretmek, ODTÜ yay. Ankara, 2007
- MANDEL, E.** : Marksist Ekonomi Kuramına Giriş, Çev. A. Ünlü, Toplumsal Dönüşüm Yay. İstanbul, 1998
- ODABAŞI, Y.** : Tüketim Kültürü, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2009

- OLHAN, E.** : Modern Biyoteknolojinin Tarımda Kullanımının Politik ve Ekonomik Yönden Değerlendirilmesi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Tarım Ekonomisi Bölümü, Ankara, 2010
- ORAMAN, Y.** : Marmara Bölgesi'nde Faaliyette Bulunan Çeşitli Gıda Sanayi Kuruluşlarında Toplam Kalite Yönetimi Uygulamaları İle Performans Ölçme ve Değerlendirme Sistemleri Analizi, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Tekirdağ, 1998
- ÖZDEMİR, O.** : Gen Kaynaklarının Sürdürülebilirliği Açısından GDO'ların Sosyo-Ekonomik Etkileri. 6. Ankara Biyoteknoloji Günleri: Biyoteknoloji, Biyogüvenlik ve Sosyo- Ekonomik Yaklaşımlar, Ankara Üniversitesi Biyoteknoloji Enstitüsü, Ankara, 2007
- ÖZER, İ.** : Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Ekin Kitapevi Yayınları, 2004
- ÖZTÜRK. Ş.** : Yeni Köy Sosyolojisi Tartışmaları. Küreselden Yerele Tarım Politikaları ve Yoksulluk, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2014.
- ORTAŞ İ.** : “Neden Ulusal Tarım Kurultayı”, İnternet adresi, (22.03.2008)
- ÖZKAN, L.** : Küreselleşmenin Tarım Ürünleri Dış Ticareti Üzerine Etkileri: Türkiye Örneği, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008
- REHBER, E.** : Tarımda Endüstrileşme ve Küreselleşme, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti, İktisat Dergisi, Sayı 477, 2006
- SALTIK, A.** : Genetiği Değiştirilmiş Gıdalar ve Halk Sağlığı, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, 2010
- SMITH, A.** : Ulusların Zenginliği, Çev.A. Yunus ve M. Bakırcı, Alan Yay. İstanbul, 1985
- ŞAHİN, Ç.** : Kapitalizm ve Yoksulluk, Çivi Yazıları, İstanbul, 2000
- TABB, W. K.** : Ahlaksız Fil- 21. Yüzyılda Küreselleşme ve Sosyal Adalet Mücadeleleri, Çev: Ercüment ÖZKAYA, Epos Yay. , Ankara, 2002
- TALAŞ, M.** : “Türk Tarımının Küreselleşmesi ve Ortaya Çıkardığı Toplumsal Problemler” , 2009a
- TALAŞ, M.** : Küreselleşme Sürecinde Türkiye’ de Tarım ve Gıda Güvenliği, Niğde Üniversitesi Aksaray Ekoloji Sempozyumu, 2009b
- TOKALAK, İ.** : Küreselleşme Kısacasında Türk Tarımı, Güler Boy Yayınları, İstanbul, 2010

- TOPAL, S.** : Gıda Güvenliği ve Kalite Yönetim Sistemleri , Tubitak Marmara Araştırma Merkezi, Gebze, İstanbul, 1996
- TUFAN, A.** : Türkiye Ekonomisinin Kaynakları ve Genel Ekonomik Gelişme Sürecinde Tarım Kesiminin Durumu, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1988
- TUTAR, H.** : Küreselleşme Sürecinde İşletme Yönetimi, Hayat Yay. , İstanbul, 2000
- TÜRKER, M.; ÖRERLER, E. O.** : Türk Şirketlerinin Küresel Şirket Haline Getirilmesi Yolları, İstanbul Ticaret Odası Yay. , İstanbul, 2004
- ÜLGEN, G.** :Türkiye’ de Piyasa Ekonomisine Geçiş Süreci ve Sürdürülebilirliği, Derin Yayınları, 2005
- YENAL, Z. KEYDER, Ç.** :Bildiğimiz Tarımın Sonu,İletişim Yayınları,İstanbul, 2013
- ZAGOLOV, N.A vd.** :Ekonomi Politiğın Temelleri, (Çev: B.Dicleli), İstanbul: May Yayınları, 1976
- ZORLU, A.** : Tüketim Sosyolojisi, Glocal Yayınları, İstanbul, 2006
- http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/dunya_ekonomisi_ulusal_devlet.html
20.12.11
- Talaş, Mustafa; http://www.akademiktisat.net/calisma/tr_iktisat_genel/1946_1953_tr_ekonomifihan.htm 18.12.2011
- 10 soruda Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar. [www.bahcesel.com/forumsel/biyoloji ve biyoteknoloji/ 24263-gdo-nedir-10-soruda-genetiği-değiştirilmiş/](http://www.bahcesel.com/forumsel/biyoloji_ve_biyoteknoloji/24263-gdo-nedir-10-soruda-genetiği-değiştirilmiş/), 28.02.10
- The Ekologist, Mayıs- Haziran 2000
- <http://www.mesutunal.com/birinci-bolum/1-turkiyede-tarimin-sosyolojik-tarihi.html>
30.12.11
- <http://organik.tarim.gov.tr/sayfam.asp> Erişim:08.01.11
- <http://tarim.gov.tr/uretim/organik-tarim.html> Erişim:29.12.11
- <http://www.organic-world.net/basic-data.html> Erişim:
- <http://www.karadenizdergi.com/pdf/8/2.pdf> Erişim:08.04.12
- Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar ve Biyogüvenlik Yasa Tasarısı.
[http://www.scribd.com/doc/17839056/Genetii-Deitirilmi-OrganizmalarGDO-ve-Biyogüvenlik- Yasa-Tasars](http://www.scribd.com/doc/17839056/Genetii-Deitirilmi-OrganizmalarGDO-ve-Biyogüvenlik-Yasa-Tasars). Erişim: 08.04.12
- Bitkisel Biyoteknoloji – Prof.Dr. Murat Özgen – Ankara Üniversitesi
- Biyogüvenlik Değil GDO Yasa Tasarısı – Turhan Çakar – Cumhuriyet Ankara Dergisi

Renckens S. Avrupa Gıda Güvenliği Kurumu EFSA ve AB’de GDO’ların Bilimsel Risk Değerlendirmesi. In: GDO GERÇEĞİ “Modern Biyoteknoloji, Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar ve Gıda Güvenliği Konferans Notları” Gıda Dernekleri Federasyonu, İstanbul 2004. p. 48-68.

(http://www.kascert.com/goster.aspx?metin_id=272, 25.03.2012)

<http://www.nal.usda.gov/afsic/pubs/ofp/orgfind.shtml> 27.03.2012

<http://www.tgdf.org.tr/surdurulebilirlik/tarim2.htm> 12.02.2012

<http://www.ortub.org/> 25.04.2012

<https://research.sabanciuniv.edu/Organik> 02.06.2012

<http://www.mfa.gov.tr/dunya-gida-zirvesi---gecmisten-bugune.tr.mfa> 20.06.2012

www.nato.int/index.htm. 21.12.2012

<http://www.antimai.org/ba/fbaskaya0301.htm> 18.12.2011

http://www.ekodialog.com/uluslararası_ekonomi/dunya_ekonomisi_ulusal_devlet.html
18.12.2011

http://strateji.cukurova.edu.t/EGITIM/ortas/ortas_tarim_kurultayi.doc r,

<http://www.fisheriessciences.com/tur/Journal/vol2/issue1> (11.10.2009)

<http://www.dunyagida.com.tr> (28.05.2014)

[www.organik tarımda biz.com](http://www.organiktarimda.biz.com) (26.11.2013)

ÖZGEÇMİŞ

29.12.1985 Almanya doğumluyum. İlköğretimimi Elazığ Cumhuriyet İlköğretim Okulu'nda, liseyi Elazığ Mehmet Akif Ersoy Lisesi'nde tamamladım. 2006-2010 yılları arasında Fırat Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümün' de lisans eğitimi aldım. 2010 Eylül döneminden itibaren sosyoloji bölümünde yüksek lisans eğitimi almaktayım.

2012'de Elazığ Valiliği Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı nda Sosyal Yardım ve İnceleme Görevlisi olarak işe başladım. Halen bu işe devam etmekteyim.